

WIBORGS NYHETER

Redaktionsbyrån var fordomsdags: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 336 • Redaktionstid kl. 8–12, 7–12

Kontor och expedition: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 324 kl. 9–14

N:r 1 • Huvudredaktör: Lars-Einar Floman

Redaktör & Ombrytning: Rabbe Sandelin

TORSDAGEN den 7 januari 2016

Årets Viborgare 2015: Juho Lallukka

Kommerserådet Juho Lallukka var en "self made man" och blev känd som en äkta viborgare och mecenas. Lallukka föddes i en fattig familj i Räisälä den 3 februari 1852. Han var den fjärde av sex pojkar på en liten gård som inte kunde försörja hela familjen. Därför fick Juha under sina tidiga år börja som vallgosse och redan som 17-åring var han lärjunge hos den lokala skräddaren. Själv lärde han sig att läsa och skriva utan skolgång. I skriftskolan fick han goda vitsord i alla ämnen.

Vid 18 års ålder blev Juho Lallukka butiksbiträde hos handelsmannen Kanninin i Kexholm. Han var snabb och lärde sig fort och redan som 24-åring blev han lokalchef i handelsman Karmasins handel.

Redan efter ett år flyttade Lallukka till sin hemort och grundade en egen butik i Räisälä och gifte sig med den sex år yngre Maria Jääskeläinen. Maria sålde sin andel av hemgården till sin styvfar för 2 450 mark. Med dessa medel grundade Lallukka en större affär i Kexholm. Juho var duktig med logistiken och snart konkurrerade han också med utländska handelsorganisationer.

Nu var det tid att bli ännu större. Lallukka grundade tillsammans med herrarna Jaakko Häkli och Wilhelm Paisheff en grosshandel som fick namnet Häkli, Lallukka ja Kump.

Eero Järnefelts porträtt av Lallukka finns i Villmanstrands konstmuseum.

När Paisheff och Häkli avled efter en kort tid kom Lallukka att leda verksamheten.

Nu hade han både resurser och intresse att delta i samhällets verksamhet och redan vid 34 års ålder blev han stadsfullmäktig i Kexholm. Medlem av Viborgs stadsfullmäktige blev han 1899. Då hade en ny grosshandels grundats och affärshuset där Lallukas även bodde beläget färdigt 1906 i hörnet av Repolagatan och Fiskalsgatan. I Lallukas bostad som nu renoverats och ägs av konstcentret Salakka i Mäntymäki finns i dag en

konstnärsbostad och ateljé som kallas konstnärresidens.

Juho Lallukka var intresserad av teater och det är mycket tack vare honom Viborg blev en viktig och uppskattad teaterstad. Viborgs stadsteater uppstod efter en sammanslagning av stadens bägge teatrar till stor del på grund av Lallukas aktivitet och han var även en viktig finansiär för verksamheten. Lallukka talade gärna om "min teater" (miu teatterii).

Lallukka var också en av grundarna för industri- och affärsidkarnas förening Pamaus som fortsätter sin verksamhet än i denna dag i Helsingfors.

Efter Lallukas död den 1 december 1913 fortsatte änkan Maria som ledare av affärsverksamheten. Aaltobiblioteket kunde byggas med finansiellt stöd som Lallukas testamente möjliggjorde och konstnärshemmet Lallukka i Tölö uppfördes enligt ett förordnande i Juho och Maria Lallukas testamente. Där vägnas Lallukas minne av i huset bosatta konstnärer inom musik, teater och bildkonst.

Lallukka blev berömd för sitt korta tal som han ofta höll efter middagar: Mie maksan! (Jag betalar!)

Ur innehållet

Lallukka och Lucia samsas i år på WN:s förstasida. Tyrgilsmuseet presenterar *Årets Viborgare Juho Lallukka* medan *Ljus i vinterkvällen på Viborgs slott* är ett litet reportage om hur den svenska Luciatraditionen introducerats i dagens Viborg.

Om 7 Januarifestens nya Wiborgskuliss får vi bl.a. läsa om i reportaget om fjolårets 7 Januarifest på sidan 2. På följande sida berättar Birgitta Geust initerat om *Diakonissanstalten i Wiborg* och dess historia.

Festföredraget på Riddarhuset i fjol hölls av professor Petri Karonen och publiceras nu på sidan 4: *Handelsmännen i Wiborg som förmedlare av materiell och andlig kultur*. Efter kriget återupptogs konstundervisningen i Wiborg i *Konstskolan för barn i Wiborg* som presenteras för WN:s läsare på sidan 5 av konstkritikern Anastasia Martynova, tidigare elev i skolan.

Eminent lokalredaktören Emer Silius har återigen forskat grundligt i Wiborgshusens och -gatornas historia och berättar om sina rön i *Stolta steg på Slottsgatan* på sidorna 6–10. Ytterligare rapporter från dagens Viborg om *Karelska näsets krigsmuseum* och om *Aktuell arkeologisk forskning i gamla Viborg* finns på sidan 11.

Familjetraditioner och sambandet mellan schweiziska Graubünden och konditorier i Wiborg på 1800-talet får vi läsa om i Henrik Degermans *Sockerbagarna i Wiborg* på sidorna 12–13. Därtill hittas på sidan 13 resekäseriet *På plakettjakt i Viborgs stadsbibliotek*.

Ett *Kulturarbete i Sorvali* pågår i nutid och Emer Silius som själv deltagit i talkoarbetet rapporterar på sidorna 14–15. På sidan 15 finner vi också *Boknytt* med presentationer av aktuell Viborgslitteratur.

Det första stadsbiblioteket i Wiborg verkade åren 1808–1819 och dess historia skildras av historiska avdelningens redaktör Rainer Knapas i *Die Wiburgische Stadtbibliothek* sidan 16. Våra aktiva *Wiborgsföreningar* redogör för sin verksamhet under det gångna året på sidorna 17 och 18. I en artikel på sidorna 18–19 berättar Birgitta Stenius-Mladenov djupgående om *Katolska församlingen i Wiborg* och dess kyrka på Vattenportsgatan, från det församlingen grundades 1799 fram till krigsåren 1939–44.

Avslutningsvis innehåller sista sidan några notiser om olika evenemang och företeelser med wiborgsk anknytning. Mycket nöje med WN 2016!

Ljus i vinterkvällen på Viborgs slott

Stadsborna i Viborg har alltid intresserat sig för svenska traditioner och helger och därför bestämde man sig för att fira en Luciafest på Viborgs slott år 2004. Det fanns redan medeltida musikanter och dansare på slottet, men man saknade det viktigaste – en kör som kunde sjunga de fina Lucia-sångerna.

Efter att ha fått veta att det fanns en svensk kör i S:t Petersburg ringde Svetlana Abdullina, dåvarande slottsintendent, till körens ledare Ulrika Forss och undrade, om kören skulle vilja komma till Viborg och delta i Luciafirandet på slottet. Detta tackade Ulrika naturligtvis ja till.

Den svenska körens historia började dock långt innan Luciafirandet i Viborg. Kören hade funnits i S:t Petersburg sedan 1990-talet men var inte särskilt aktiv eller populär. Allting förändrades när Ulrika Forss kom till staden 2004 och blev lärare i svenska vid Institutionen för Nordiska språk vid S:t Petersburgs Statliga universitet. Hon ville ge alla studenter en möjlighet att uppleva den sköna högtiden mitt i vintern. Fler och fler studenter från universitetet och andra lärosäten anslöt sig till kören. I början hade man ingen speciell lokal och repeterade hemma hos Ulrika tillsammans med läraren i norska Helge Heggelund som spelade piano.

Från och med 2004 började kören

Den svenska kören 2010.

Några av körens deltagare på slottet 2013.

Luciafirandet i Viborg 2013.

uppträda på många olika ställen: Universitetet, Sankta Katarina kyrka, Sveriges generalkonsulat, IKEA och Viborgs slott. Platserna har varierat från år till år, men Viborgs slott har alltid stått på listan över framträdanden.

Till Viborg brukar kören än idag komma tidigt på morgonen och promenera från järnvägsstationen till slottet. Där kan de som inte varit på museet tidigare se utställningarna och lära känna Viborgs historia. Sedan har man tid att repetera för sista gången. På kvällen börjar Viborgsborna komma till slottet, ofta med sina familjer. Efter att alla har samlats i salen berättar man om den svenska högtiden och släcker ljuset. Då kommer det vitklädda Luciatåget in i salen med ljus i händerna. I spetsen för taget går Lucia med en ljuskrona på huvudet, vilket är mycket överraskande för de

ryska åskådarna. När kören sjunger lyssnar alla mycket uppmärksam fast alla låtar är på svenska. Efter körens uppträdande brukar man spela medeltidsmusik och bjuda alla gäster på lusskakatter och glögg. Kvällen avslutas med en riddarkamp på borggården.

Ibland kan kvällens program variera: i december 2013 sjöng kören en andlig medeltidssång "Gaudete" tillsammans med soldater i karolinska uniformer från från Viborgs garnison och i år kommer man att hålla en master class i svensk folkdans.

Sent på kvällen kommer den svenska kören tillbaka till Petersburg och får vänta ett helt år till nästa firande. Man har firat Lucia i Viborg i elva år nu och det är alltid skönt att ha en sådan ljus dag på ett medeltidsslott mitt i den kalla vintern.

Natalia Asejeva

Kära läsare

Wiborgs Nyheter utkommer nu med sitt 64 nummer efter nystarten som skedde under 7 Januari-soarén på Brunshuset i Helsingfors år 1953. Numera har den stora Wiborgsfesten flyttats fram någon vecka men utgivningsdagen för WN består. Tack vare hängivna läsare, entusiastiska skribenter och trogna annonsörer har WN kunnat utges år efter år.

Fortsättningsvis publicerar WN texter om Viborgsminnen och viborgsk historia och artiklar om samhälls-, närings- och kulturliv med tonvikt på det svenska i tidningens forna hemstad. Presentationer av nyutkommen Viborgslitteratur är ett viktigt inslag. Aktuella händelser i det nutida Viborg bevakar WN både med hjälp av egna flitiga lokalreportrar och genom bidrag från dagens viborgare. Dem får tidningen kontakt med genom årliga presentationer av Wiborgs Nyheter, på ort och ställe på ryska. Det är också angeläget att våra ak-

tiva s.k. Wiborgsföreningar får berättana von Alfthan som festredaktör mm. Tidigare mångåriga WN-redaktören Ann Holm-Dellringer har åtagit sig att sköta prenumerationer och adressändringar; hennes kontaktpuppgifter finns på denna sida. Utgivare är fortsättningsvis Föreningen 7 januari vars styrelseordförande är Maria Salenius.

Stort tack till alla skribenter och andra som bidragit till detta nummer med texter och bilder, minnen och berättelser, uppslag och idéer!

Redaktionen

Redaktion: lefloman@gmail.com
Utgivare: Föreningen 7 januari, styrelseordförande Maria Salenius
Adressförändringar & prenumerationer: Ann Holm-Dellringer
 ann.dellringer@gmail.com, 050-593 3453
 Kånalavägen 15 B, 00570 Helsingfors
Prenumerationspris 12 €
Tryckeri: Lönnberg, Helsingfors 2015

för historiska avdelningen och Helena von Alfthan som festredaktör mm. Tidigare mångåriga WN-redaktören Ann Holm-Dellringer har åtagit sig att sköta prenumerationer och adressändringar; hennes kontaktpuppgifter finns på denna sida. Utgivare är fortsättningsvis Föreningen 7 januari vars styrelseordförande är Maria Salenius.

Stort tack till alla skribenter och andra som bidragit till detta nummer med texter och bilder, minnen och berättelser, uppslag och idéer!

Ny kuliss fick fotoblixtarna att bränna av på 7 januari

7 januari-föreningens styrelse framför den nya Wiborgskulissen.

Det var 180 glada viborgare som samlades i Riddarhuset den 24 januari 2015. Det blev trångt och varmt i salen och stämningen var uppsluppen och glad.

Årets nyhet kom genast i flitig användning. Den gamla och tunga kulissen hade bytts ut mot en kopia i moderna material. Kulissen hade placerats inne i balsalen, där den kom i användning som fotovägg. En efter en poserade festdeltagarna framför Runda tornet i sin finaste stass.

Den gamla kulissen fick en värdig efterträdare. Festreportern märkte inte ens att det var en nyttilverkad kopia förrän saken påpekades, så lik den gamla är den nya kulissen. Emer Silius fick ett förtjänsttecken för sitt arbete som Viborgsskribent. Han har förtjänstfullt skrivit för Wiborgs Nyheter och författat boken om 7 januari. Karen Ramm-Schmidt delade ut förtjänsttecknet.

Förrätten på gravad sik och sikrom smakade gott. Goda smaker fanns liksom i huvudrätten, men köttet var något kallt och segt.

Duon J.E.S. roade festpubliken med färt. Jazzklassikerna Fly me to the moon och Edith Piafs La vie en rose klingade vackert i salen. Talet som åter går att läsa denna gång i tidningen flöt både på finska och svenska och var mycket väl lämpat för detta tillfälle där säkert många åttlingar till de viborgska handelshusen satt.

Efter maten rev polonäsen igång med färt. Ovanligt nog sparkade benen någorlunda koordinerat i polonäsen. Festreportern lyckades hålla takten både med paret framför och bakom.

Det myckna deltagandet ledde till att dansgolvet var trångt, och särskilt trångt blev det under Paul Jones. Damerma trycktes ihop i en trång ring som knappat alls rörde på sig, och när musiken stannade upp var det svårt att hitta ett danspar. Ensamma herrar katapulterades ut bland borden medan damer utan par blev påtrampade i mitten.

Auktionen kändes redan som en etablerad tradition trots att den ord-

nades bara för andra gången. Jan Simberg hade donerat en etsning föreställande en båt i storm gjord av farfar Hugo Simberg. Med tavlan såldes också ett av Hugo Simbergs visitkort.

Under den spännande budgivningen gick priset upp från 400 euro ända till 720 euro. Niemenlauta var det bord som ropade in tavlan.

Lotteriet gav som vanligt vinster i en ojämn ström. Jukka Helkama kammade in en riktig storvinst: fem kaffepaket. Kaffet tar inte slut i det hushållet.

Det här året kom Viborgskringlan från Ekberg, och fungerade som ett trevligt komplement till kaffet. Efter middagen och drinkarna hördes rop på Pataässä. De sedvanliga efterfestplatserna Kämp och Teatteri verkade inte intressera festfolket som vill till den folkliga karaokekrogen i Kronohagen. Här tackade festreportern för sigen och ville att fara hem för att skona feststassen.

Fager Dam

Vi firar 7 januari-soarén

lördagen den 30 januari 2016 kl 18.00 på Riddarhuset

Supékort 90 euro för vuxna, 60 euro för ungdomar under 18 år

Anmälningar och bordsreserveringar senast 22.1.2016 via formuläret på www.wiborg.fi/osa eller tfn 0500 911 449 (Monica Saxén). Meddela även allergier och specialdieter.

Supékortet betalas senast 22.1.2016 till Nordea FI74 1572 3000 3725 99

Viborgs slott byter slottshövding

Många Viborgsresenärer minns den legendariska Svetlana Abdullina som hotade att försvara Viborgs slott med kanoner om det skulle behövas. Hon utvecklade slottet med nya utställningar och försökte återuppliva det med riddaspel, operaföreställningar och t.o.m. med jazzfestivaler. Hon verkar inte på slottet längre.

Förvaltningen av Viborgs slott kommer att förnyas. Avsikten är att bilda en museihelhet som förutom slottet omfattar även Jalkala-museet i Kivinebb samt många historiska byggnader i Viborg såsom S:t Hyacinthus kyrka, klocktornet, ruinerna av den gamla domkyrkan m.m. Projektet kommer också att täcka restaureringen av de historiska gatorna i Viborg. Kulturministeriet i Ryssland kommer att stå för en del av kostnaderna.

Som chef för museihelheten kommer antagligen att utnämnas ledamoten i parlamentet för Leningrads region, Vladimir Tsoy, som redan nu verkar som tf. chef för Viborgs slott.

Han är född år 1984 och har bott i Viborg sedan år 1990. Han är gift och har tre barn. Han är expert inom ekologiska och kultur. Viborgs mångkulturella historia och stadens framtida ligger honom varmt om hjärtat.

Viborgs Nyheter önskar den nya slottshövdingen Vladimir Tsoy framgång i hans krävande arbete och ser fram emot ett fruktbart samarbete vårt gemensamma Viborg till godo!

Emer Silius

Pro Sorvali-föreningen träffade Vladimir Tsoy i augusti 2015. Pertti Joenpolvi, Vladimir Tsoy, Alla Matvienko och Galina Pronin. Foto: Emer Silius.

www.helkamavelox.fi

www.suomenpolkupyoratukku.fi

www.helkamaemotor.fi

Suomen Polkupyörätukku

HELKAMA

Diakonissanstalten i Wiborg

Birgitta Geust

År 1836 grundade paret Friederike och Theodor Fliedner en diakonissanstalt i Kaiserswerth nära Düsseldorf. De hade sett hur den katolska kyrkan genom klosterörelsen förverkligade den kristna kärlekstanken, kärleken till den lidande medmänniskan, och önskade grunda en liknande rörelse inom den evangeliska kyrkan.

Det rädde mycken nöd och fattigdom i Europa. Vid paret Fliedners diakonissanstalt fick unga kvinnor möjlighet att utbilda sig i omvårdnad, framförallt i sjukvård. De blivande diakonissorna bodde i en gemenskap, ett *Mutterhaus* som gav dem mat, kläder, husrum och vård vid eventuell sjukdom. Systrarna fick ingen lön för sitt arbete, endast en liten fickpeng för personliga behov. Moderhuset gav dem allt de behövde materiellt, och dessutom en god utbildning.

Diakonissanstalten grundas i Wiborg

Diakonissanstaltsiden spreds snabbt i Europa. Vålbärgade filantroper såg lidandet bland medmänniskor i sin närmiljö, och stödde grundandet av nya diakonissanstalter. Hungerärens (1866–1868) stora lidande med smittsamma sjukdomar och armod som följd gav impulsen till introduktion av diakonissanstaltsiden i Finland. I Helsingfors tog den förmögna Aurora Karamzin 1867 initiativ till grundandet av Diakonissanstalten i Helsingfors, och två år senare grundades Diakonissanstalten i Wiborg med generöst ekonomiskt stöd av familjen Hackman samt Tyska församlingen i Wiborg.

Filantropi som idé existerade sedan början av 1800-talet också i Wiborg, där man kunde se fattigdom och lidande jämsides med välstånd. Vålvilja och kristen tro möjliggjorde ekonomiskt stöd för medmänniskan i nöd. År 1835 tog hovrättsrådet C.J. Örnäs änka Sophie initiativ till en av Finlands första fruntimmersföreningar "Frauen-Verein", med vars insamlade medel ett barnhem kunde grundas i stadsdelen Saunalahti.

Åren 1867–68 hade Tyska församlingen samlat in medel i Ryssland, Tyskland och Schweiz för att stöda "föräldralösa barns skolgång och uppfostran". Från Dresden sändes två diakoner som sjukvårdare samt diakonissan syster Augusta Köhler, vars uppgift var att organisera barnavården, inrätta och leda en asyl.

Syster Augusta beskriver sitt första intryck av asylen i en rapport till Dresden: "I tränga utrymmen på undermåliga halmbäddar låg 19 svårt sjuka, mest döende barn. Då ett barn dog togs bädden i besittning av ett nytt barn". Syster Augusta var fylld av medkänsla med de sjuka barnen, vars föräldrar hade dött i den stora hungersnöden som även här gått skoningslöst fram.

Carl Alexander Hackmans änka Marie (f. Freese) flyttade från Wiborg till Dresden år 1863 med döttrarna Olga, Marie och Helene samt sonen Alexis. Carl Alexander som avled redan 1846 var yngre son till Johan Friedrich Hackman, som år 1777 flyttat från Bremen till Wiborg och 1790 grundat Hackman & Co. Boflagets ledning övertogs sedan av den äldre sonen Johan Friedrich d.y. Carl Alexanders dotter Olga som föddes år 1839 i Mietola nära Viborg blev vid 18 års ålder lärarinna i staden. Hennes religiösa väckelse ledde henne till ett nytt yrkesval – hon valde utbilda sig till diakonissa i Dresden, men liksom många andra unga provsvstrar i Dresden drabbades hon snart av lungsjuk-

Olga Hackman (1839-1866). (Lahden Diakonialaitos)

dom och avled 1866. Också hennes mor och syster Marie dog inom loppet av fyra år.

Det betydande tillgodohavande dessa kvinnor efterlämnade i Wiborg (och som inte kunde utföras från storfurstendömet) skulle enligt ett gåvobrev undertecknat av Helene (gift Conz) och Alexis, samt tillsammans med en separat donation av pastor Philipp Heide (änkning efter modern Marie) tillfalla en diakonissanstalt i Wiborg.

Diakonissanstalten grundades vid ett möte den 2 mars 1869 i familjen Hackmans hus på Karjaportsgatan 7. Vid mötet representerade pastor Julius Steger tyska församlingen, vars insamlade medel till förmån för stadens nödlidande förenades med familjen Hackmans donation. Enligt stadsgarna skulle alltid tyska församlingens kyrkoherde och kyrkvård samt en medlem av familjen Hackman ingå i diakonissanstaltens femmannastyrelse, till vars första ordförande och skattmästare valdes kommerserädet J.F. Hackman. Det redan tidigare grundade barnhemmet anslöts efter någon tid till diakonissanstalten.

Verksamheten i Saunalahti

Redan år 1868 hade ett nytt hus införskaffats för de värnlösa barnen. I det tidigare huset hade mycken tid gått åt till jakten på ohyra, spindlar, råttor, möss och flugor. I det nya huset, även det i Saunalahti, blev förhållandena drägligare. Ett stort problem var att syster Augusta enbart kunde tyska, medan de flesta barnen ju kom från finskspråkiga hem. Barnen lärde sig dock snart att vid sängdags niga till syster Augusta och säga "Gute Nacht". Språkförbistringen ledde bl.a. till att man i Wiborg allmänt talade om "tiakoni" och "vesteri".

Kontakten med Diakonissanstalten i Helsingfors begränsades till en början till att "man var medvetna om varandra". Den första tiden i Wiborg präglades av det tyska inflytandet – Tyska församlingen hörde till grundarna, familjen Hackman härstammade från Tyskland och de första systrarna kom från Dresden.

Arbetet krävde mycket resurser, och år 1869 kallades syster Amalie Frölich för att påtaga sig ansvaret som anstaltens föreståndarinna. Syster Auguste återvände till Dresden 1871. Hennes efterträdare syster Amalie bemödade sig om att lära sig finska.

År 1870 köpte kommerserädet Hackman ett hus i Saunalahti där sex äldre flickor fick sitt hem. Ända från starten hörde sjukvård till verksamheten – både barn och vuxna blev omhändertagna. År 1873 togs ett sjukhus med 30 patientplatser i bruk. Vården var kostnadsfri. Liksom vid Helsingfors diakonissanstalt inrättades frisängsfonder, vilket innebar att förmögna människor kunde som

Elim, diakonissanstaltens hem för föräldralösa barn. Ovanför porten texten Hem för föräldralösa barn på Wiborgs alla fyra språk. (C.F. Sandelin)

Läkarrond i nya sjukhuset, som togs i bruk 1931. (Lahden Diakonialaitos)

gåva åt släkt och vänner "donera" en frisäng, där en medellös patient vårdades utan omkostnader.

Församlingsdiakonin inleddes 1875. Systrarna från Saunalahti besökte fattiga och sjuka i hemmen, gav hjälp för stunden och undervisade de anhöriga i sjukvård. Vid behov togs den sjuke omhand på anstalten. Anstaltens egen läkare var statsrådet Alexander Frankenhaeuser, som verkade där fram till sin död 1884.

Då systrarna rörde sig i hemmen lade de märkte till att barnen i fattiga familjer lämnades vind för väg medan föräldrarna var på sina arbetsplatser. År 1879 grundade diakonissanstalten en barnträdgård i Saunalahti. Denna flyttade 1881 till den Petersburgska förstaden. Utbildning för den nya arbetsformen, barnträdgårdsföreståndarinna, fick systrarna i Dresden.

Fastän det tyska språket tidvis försvärde verksamheten var det samtidigt en fördel att kunna kommunicera med de tyska köpmän som var rikligt representerade i stadens beslutande organ, vilket bidrog till att diakonissanstalten kostnadsfritt erhöill ytterligare två tomt i Saunalahti. På den ena tomten fanns en brännvinskrog, där ett skyddshem för åtta kvinnliga fångar inrättades efter uppståndning. Två år senare anslöts detta hus till sjukhuset. Den andra tomtens gränser till havet och här skapades småningom en trädgård.

Trots den stora bristen på systrar sändes tre provsystrar till Röda korsets fältsjukhus i Bender under Turkiska kriget 1877–78. Redan efter fem månader kallades de hem efter som bristen på arbetskraft i Moderhuset var stor.

Syster Amalie kallades tillbaka till Dresden 1883. Nu insåg ledningen att det var nödvändigt med en föreståndarinna som behärskade finska. Folkskollärarinnan Eva Collan antog uppgiften för tre år. Efter henne var Emma Methen föreståndarinna 1886–1906. Bägge två hade bristande kunskap i sjukvård som ju utgjorde en allt viktigare del av verksamheten. Under syster Greta Brax långa tid som föreståndarinna (1906–31) utvidgades verksamheten avsevärt, och framförallt intensifierades utbildningen av systrar. Syster Greta hade både erfarenhet av och utbildning i sjukvård från Diakonissanstalten i Helsingfors.

Anstaltens årsberättelser ger en god bild av den omfattande verksamheten. Förutom arbetet på anstalten utfördes också externt arbete. Då

Minnestavlan påminner om krets-sjukhusets historia. (C-F. Geust)

ri 1940 förstördes anstaltens systerhem och kyrka. Också det nya sjukhuset blev bombadskadat. Hösten 1940 flyttades anstalten till Lahtis, där nya byggnader öppnades för verksamheten. Efter återerövringen av Viborg 1941 fungerade sjukhuset i Saunalahti som krigssjukhus. Några äldre diakonissor återvände nu också till Viborg.

Efter 1944 koncentrerades verksamheten helt till Lahtis. I dag heter anstalten Lahden Diakonialaitos. Med respekt för sin historia inleddes Lahden Diakonialaitos 1997 en ny verksamhetsform i Wiborg, vars målsättning var att erbjuda de rikligt förekommande gatubarnen ett skyddshem med namnet Dikoni. Här kunde dessa barn och ungdomar få mat, husrum och en ordnad vardag. Tanken går osökt till den tid då systrarna från Dresden tog hand om barn som mist sina föräldrar i den stora hungersnöden. Ansvaret för Dikoni övertogs 2010 av den pånyttfödda ingemarländska kyrkan, men fortfarande stöder Lahden Diakonialaitos Dikoni, som idag fungerar som ett stödcentrum för barn och mödrar i Wiborg.

Nämnas kan slutligen att den viborgska diakonissanstaltens sjukhus av år 1931 fungerar än i dag, nu under namnet *Vyborgskaja tsentalnaja mezhbrjonnojaja bolnitsa*, dvs. Viborgs centrala krets-sjukhus, och adressen heter numera *Ulitsa Oktjabrskaja 2*.

Tyvärr har jag inom ramen för denna artikel kunnat nämna endast några av de personer i Wiborg som gjorde verksamheten möjlig. Många var de varm hjärtade familjer som bidrog med penningmedel. De läkare som vårdade sjuka på anstalten arbetade i början av verksamheten helt utan ersättning. De präster som erbjöd anstalten själavård och undervisning arbetade också på frivillig bas. Systrarna som såg diakonin som en livsuppgift ansvarede för en fortgående hjälp i nöden under dygnets alla timmar och oberoende av hur resurskrävande arbetet var vid aktuell tidpunkt.

Birgitta Geust är sjukvårdslärare

Intresserade läsare hänvisas till nedanstående litteratur:

Betel. Drag ur Diakonissanstaltens i Viborg verksamhet 1869 – 1919. Wiborg 1919

Sten Enbom och Carl Fredrik Sandelin: Ett handelshus i Wiborg. Hackman & Co. 1880–1925. Helsingfors 1991.

Pentti Erkam: Vuosisata Diakonaa. Viipurissa ja Lahdessa. Lahden Diakonissalaitoksen säätiö 1969.

Sairaanhoidotajartelehti Nr. 7–8 /1932, s. 117–20.

Viipurin Diakonissalaitos 1869–1944. Lahti 1944

Lahden Diakonialaitos och Carl Fredrik Sandelin har vänligen bidragit med bilder som en hälsning från tider som flytt.

Handelsmännen i Viborg som förmedlare av materiell och andlig kultur

Petri Karonen

Viborgs slott och stad som helhet har under århundradenas lopp haft många roller. Under perioden fram till 1900-talet var Viborg i första hand en handelstad och i andra hand ett militärt centrum. Under olika tider har staden av välkända orsaker kallats både Sveriges läs, Finlands läs och Karels läs. De två sistnämnda begreppen är bekanta för alla med an uttrycket Sveriges läs trofgen uppstod först kring 1720 eller under den tid då kungariket Sverige de facto redan hade förlorat Viborg till Ryssland. Det svenska Riksrådet som församlats i Stockholm och beredde sig för fredsförhandlingar med tsaren Peter den Store vaknade då till insikt om att man skulle komma att förlora en stad av största betydelse för rikets säkerhet. Det kan för övrigt nämnas att ryssarna redan då motiverade Viborgs införlivande med Ryssland med den nya huvudstadens, S:t Petersburgs säkerhet. Särskilt intressant i det här sammanhanget är också hur kraftigt den svenska överheten betonade Viborgs ekonomiska betydelse både för det svenska riket som helhet och dess östra rikshalva, Finland.

De viborgska handelsmännens och andra viborgska näringsidkares donations- och välgörenhetsverksamhet skall här belysas med några exempel. I välgörenhet och donationer förenas oft den andliga och materiella kulturen på ett konkret vis.

Viborg – ett livskraftigt ekonomiskt centrum
Före välfärdstatens uppkomst eller ungefär under perioden 1500–1940 levde vi i praktiken i ett ståndsamhälle som slutgiltigt föll samman först med andra världskriget. Trots de stora prövningar värt senaste krig innebar framstär det ändå som en betydande milstolpe med avseende på det finländska samhällets modernisering och vidareutveckling.

Viborgs gynnsamma geografiska läge gjorde staden till ett naturligt centrum för ekonomisk verksamhet vilket den också var senast från och med 1600-talet. Jämför man Viborg med liknande städer i det svenska riket, det autonoma Finland eller i början av självständighetiden kan man konstatera att staden var både stor och livskraftig. Trots det kände alla eller åtminstone en stor del av invånarna varandra. Det hade betydelse med tanke på den här artikelns tema eftersom verksamhetsformerna bland aktörerna i affärslivet av allt att döma harmoniserades och blev mer enhetliga. I fråga om t.ex. olika bidrags- och stödformer, så verkar det ha varit så att om en patron började, så följde de andra snabbt efter. De utvecklade på så sätt antingen sin näromgivning eller stödde andra strävanden som ansågs viktiga.

Från stadens tidiga skeden ända fram till 1900-talet var aktörerna och affärsmännen inom näringslivet så kallade patriarkala ledare, vilket var typiskt för deras tid. De var vanligtvis äkta patroner, som **Hans Tesche** på 1600-talet, **Johan Weckrooth** på 1700-talet eller **Carl Rosenius** på 1800-talet. Beträktar man dem ur ett modernt perspektiv förhåll de sig på ett förmyndaraktigt sätt till sina medmänniskor, sina underlydande och närstående. Husbondens och fäderns makt var under den här tiden i det närmaste självklar och ifrågasattes inte, men samtidigt innefattade den ett tydligt ansvarstagande och en ab-

Slottsgatan kantas nedanför Tyr-gils Knutssons torg av två allegoriska kvinnofigurer som symboliserar handel och sjöfart, enligt en annan tolkning handel och teknik/industri. Skulpturerna är antagligen importerade på 1870-talet.

solut plikt att sköta sina älliganden. Många av påverkarna inom näringslivet i Viborg fullgjorde sina förpliktelser genom att stöda folk som hade det sämre ställt och genom att främja utbildning och kultur såväl i hemstaden som på landsbygden i anslutning till de industrianläggningar man upprättat här.

Viborgs starka kvinnor

Trots att faderns och husbondens ställning i lagstiftningen – och även ofta i praktiken – var obestridlig under ständsamhällets tid hade kvinnorna i Viborg, åtminstone i köpmannafamiljerna, en ovanligt stark ställning. I Viborg känner man redan under äldre perioder till många aktiva köpmansankor som ledde sina handelshus till och med i decennier, ofta tillsammans med sina barn och såvrsöner. Under ständsamhällets tid var de ogifta och gifta kvinnornas juridiska rätts-handlingsförmåga strängt begränsad. Det är ändå inte så märkligt att änkorna var framgångsrika, eftersom många av köpmanshustrarna själva var döttrar till borgare och redan i unga år hade vant sig vid att delta i "familjeföretagets" verksamhet. Sådana starka matronor som **Catharina Hansdotter Cröell**, **Catharina Walleriansdotter**, **Agneta Rosenbröjer** eller **Marie Hackman** var under sin tid kända och framgångsrika

kvinnliga ledare. Ett egen grupp utgörs de starka kvinnor som redan tidigt var med och organiserade välgörenhetsverksamhet – inte minst inom ramen för Föreningen 7 januari. Med den här utgångspunkten är det alldeles naturligt att det i 1800-

och 1900-talens Viborg bodde och verkade tiotals män och kvinnor som vid sidan av sitt dagliga arbete bidrog till att utveckla samhället i egenskap av donatorer eller bidragsgivare.

Det är svårt att "profilera" eller klassificera den här stora gruppen, eftersom den mångkulturella staden och dess invånare inte utgjorde någon enkel helhet när det gäller det ekonomiska och kulturella fältet. Trots det var många av de individer som vi nu talar om intresserade av olika saker, de var aktiva och företagsamma och i allmänhet också framgångsrika personer med klara målsättningar. Sådana människor kan det aldrig finnas för många av, det vet vi också när det gäller nutiden.

Hjälpverksamhet i Viborg

När bankväsendet, som började utvecklas i Finland från senare delen av 1800-talet, blev mer etablerat, deltog också många påverkare inom näringslivet i Viborg i bankverksamheten. Framför allt var många av de viborgska stora mecenaterna och bidragsgivarna på 1800-talet också bankmän: antingen direkt genom att de grundade banker eller genom att de bevakade bankernas intressen i olika förvaltningsorgan.

Handelshusen i Viborg idkade ofta ett omfattande och djupgående samarbete med varandra, vilket också tog sig uttryck utanför den ekonomiska verksamheten. Samarbetet kunde t.o.m. påminna om en kartell eller var i varje fall intensivare än normalt. Det skapade i många fall förutsättningar för ekonomisk framgång för företagen vilket å sin sida skapade en materiell grund för donationer och välgörenhet. Trots det lyckades man i staden inte undvika konflikter mellan olika befolknings- och språkgrupper, vilka kanske syns tydligast på 1890-talet. Språkfrågorna har – på goda grunder – dominerat också senare tolkningar av händelserna i staden vid sekelskiftet 1800–1900. Under samma tid inleddes också de stränga ryska likriktningsåtgärder-na som även kastade en dyster skugga över Viborg.

Det finns inte särskilt mycket kunskap om det viborgska näringslivets ekonomiska bidrag till kulturens område under tidigare perioder. Man vet ändå att exempelvis köpmännen redan länge hade donerat bl.a. penningmedel till sina hemför-samlingar och till de fattiga i staden. Välgörenhetsverksamheten expanderade kraftigt under 1800-talet och vid samma tid ökade antalet donationer. Det fanns olika orsaker till detta och bland de viktigaste är följande: Näringslivet i Viborg stärktes när Gamla Finland anslöts till storfurstendömet 1812. Särskilt den ekonomiska utvecklingen under den andra hälften av seklet var snabb och även absolut sett fanns det mer att dela på – för dem hade något. Å andra sidan ökade den ekonomiska ojämlikheten helt klart i storfurstendömet under 1800-talet så att det också fanns betydligt fler behövande. Finland, som stärkt sin autonoma ställning, kunde och måste utveckla den allmänna infrastrukturen. Samtidigt uppstod helt nya behov t.ex. inom utbildningssektorn och "kulturella tjänster" som teater och opera. Före självständigheten räckte statens resurser emellertid inte till för att tillfredsställa de här behoven. Just därför blev enskilda personers insatser viktiga.

Det finns inte särskilt mycket kunskap om det viborgska näringslivets ekonomiska bidrag till kulturens område under tidigare perioder. Man vet ändå att exempelvis köpmännen redan länge hade donerat bl.a. penningmedel till sina hemför-samlingar och till de fattiga i staden. Välgörenhetsverksamheten expanderade kraftigt under 1800-talet och vid samma tid ökade antalet donationer. Det fanns olika orsaker till detta och bland de viktigaste är följande: Näringslivet i Viborg stärktes när Gamla Finland anslöts till storfurstendömet 1812. Särskilt den ekonomiska utvecklingen under den andra hälften av seklet var snabb och även absolut sett fanns det mer att dela på – för dem hade något. Å andra sidan ökade den ekonomiska ojämlikheten helt klart i storfurstendömet under 1800-talet så att det också fanns betydligt fler behövande. Finland, som stärkt sin autonoma ställning, kunde och måste utveckla den allmänna infrastrukturen. Samtidigt uppstod helt nya behov t.ex. inom utbildningssektorn och "kulturella tjänster" som teater och opera. Före självständigheten räckte statens resurser emellertid inte till för att tillfredsställa de här behoven. Just därför blev enskilda personers insatser viktiga.

Feodor Sergejeff (1840–1924) föddes som livegen i guvernemetet Jaroslav i Ryssland och blev sedermera kommerseråd i Viborg. Även han ville utveckla skolväsendet som han

Stöd till utbildning och kultur
Som exempel skall här lyftas fram

några enskilda personer och släkter vilka genom sina insatser på olika sätt har gynnat den andliga odlingen både i Viborg och på andra håll i Finland.

I jämförelse med många andra finländska städer inriktades utbildningen i Viborg länge främst på realämnen och i synnerhet på undervisning i praktiska ämnen utgående från näringslivets behov. Under svenska tiden fram till 1710 värdesatte viborgarna kanske inte så mycket den utbildning som kyrkan stod för och som enbart utgick från religiösa behov. Det samma gällde den akademiska bildningen. Däremot rekryterade stadsborna hemlärare från Tyskland och bekostade sedan för borgerskapets behov från slutet av 1600-talet en tysk skola som enbart var inriktad på praktiska ämnen – tyska, läsning, skrivning och räkning. Den här skolan kunde betraktas som ett för-stadium till yrkesinriktad utbildning. Skolan var progressiv på många sätt, det var inte enbart pojkar som sattes i lära där utan också några flickor. Under Gamla Finlands tid, åren 1710–1812, var det tyskspråkiga skolväsendet starkt i synnerhet under den upplysta kejsarinnan Katarina II.

Den långa viborgska traditionen av undervisning i realämnen och praktiska ämnen var synlig även under 1800-talet. Under tre årtionden verkade i staden bl.a. **Johan Behms**, senare **Ferdinand Zeidlers** tyska privatskola. Det var ett berömt lärosäte som förberedde sina elever uttryckligen för affärslivet, en skola till vilken elever strömmade inte bara från Viborg utan också från kejsardörets huvudstad S:t Petersburg samt från många städer i Storfurstendömet, t.o.m. ända från Österbotten.

Den finska skolan Wilken koulu som grundades på 1860-talet var sålunda en särpräglad lösning men samtidigt också en typiskt viborgsk lösning på utbildningsproblemen. Skolans syfte var nämligen att utbilda sina finskspråkiga elever för exempelvis handelns och det övriga näringslivets behov och med tanke på anställning inom Viborgs affärsliv. Skolans grundläggningskapital var en testamenterisk donation av bokhållaren i handelshuset Hackman, **Adam Wilke**, som själv aldrig hann se sin skola i funktion.

Johan Pynningen (1818–1864) var en annan finskspråkig man som var verksam i närheten av det ekonomiska livets kärna. Liksom Adam Wilke var Pynningen aktiv grundande medlem av Viborgs finska litteratursällskap. Han främjade också den finska folkupplysningen, biblioteksväsendet och grundade Viborgs finska folkskola samman med många andra medlemmar av kultursällskapet VSKS.

Feodor Sergejeff (1840–1924) föddes som livegen i guvernemetet Jaroslav i Ryssland och blev sedermera kommerseråd i Viborg. Även han ville utveckla skolväsendet som han

Torsdagen den 7 januari 2016

själv inte haft möjlighet att dra nytta av under sin uppväxt. I likhet med många andra makthavare i Viborg stödde Sergejeff planerna på en ekonomisk högskola i Viborg. Sergejeff torde just ha varit en av de Viborgs-ryssar som **J.W. Ruuth**, då han under förryskningsperioden skrev stadens historia, så eftertryckligt karaktäriserade med följande ord: "De ryska köpmännen, som antingen äro födda i Viborg eller åtminstone i åratat hafva bott därstädes, anse om icke Finland så åtminstone Viborg såsom sitt egentliga fosterland." (Ruuth 1906 s. 996)

Bland de handelshus och släkter i Viborg som i vid mening förenade ekonomi och kultur var släkten Hackman en av de viktigaste. Många av släktens medlemmar deltog både på ansvarsposter och som finansärer i ett stort antal projekt med anknytning till ekonomi, kulturliv och välgörenhet.

Många av de personer som stödde tonkonsten i Viborg kom under lång tid från de tyskspråkiga familjerna. I musiklivet deltog också flera musiker med tyskt ursprung eller musiker inrestra från Tyskland. Även det var ett led i en lång tradition eftersom musikanter och musklärare redan på 1600-talet, om inte förr, kom till Vi-borg från trakterna vid södra Öster-sjön.

Bland inflytelserika affärsmän som på ett konkret sätt förenade den ekonomiska och andliga odlingen kan nämnas kommerserådet **Carl Clouberg** (1813–1878) som i sin affärsverksamhet kombinerade två till synes oförenliga branscher: han var nämligen samtidigt bokhandlare och tändsticksfabrikant. I vilket fall som helst var Clouberg en drivande kraft då stadens första konstupställning arrangerades år 1859 och hade även visioner om en ritsskola i staden. En så-dan grundades sedermera i början av 1890-talet. Konstskolans största stjärna torde ha varit **Hugo Simberg**.

Grosshandlaren **Juho Lallukka** (1852–1913) och hans hustru Maria är ett ovanligt men samtidigt ta-

lande exempel på hur kulturmece-nater fungerade kring sekelskiftet 1800–1900. Lallukka finansierade otaliga kulturprojekt och folkhögskoleverksamhet och stöttade flera av sin tids främsta konstnärer. Arvet från makarna består än i dag i form av både Viborgs bibliotek och Lallukas konstnärshem.

Om bergsrådet **Seth Sohlberg** (1865–1918) sades senare att hans mål inte var guldets som sådana utan guld som ett medel att stöda den grunda-rysa ideella strävanden. Sohlberg done-rade i själva verket betydande sum-mor till naturvetenskapliga ändamål och till Åbo Akademi, då höll på att grundas, och stödde den finländs-svenska kulturen bl.a. genom Svens-ka kulturfonden. Sohlberg gav även

Torsdagen den 7 januari 2016

ett betydande ekonomiskt bidrag till grundandet av Viborgs konstmuseum och ihågkom på samma sätt som Juho Lallukka i sitt testamente bl.a. Finska Historiska Samfundet och den forskning om fosterlandets historia som samfundet bedrev.

Kort före första världskriget deltog viborgarna aktivt i grundandet av den finska kulturfonden Suomen kulttuurirahasto. Här spelade t.ex. filtfabri-kören **Artturi Helenius** (1878–1959) en betydande roll i eftersom hans stora donation (över 350 000 euro i dagens mynt) skapade grunden för en framgångsrik insamling till förmån för fonden. I sitt testamente förord-nade han dessutom om en betydande donation till kulturfonden. Den fond inom SKR som uppkallats efter Art-turi och **Aina Helenius** är fortfarande en av de största och stöder stude-rande inom ekonomi och teknik samt värnar om den karelska kulturen. Ex-empel på andra betydande donatorer under kulturfondens första tider är **Ewald Henttu** samt **Emil och Eevi Tanninen**, men vi skall inte heller glömma de nästan fyratusen viborga-re som bidrog med värdefullt stöd till fondens grundande.

Ovanstående är några snabba pennndrag om beröringspunkter mellan ekonomi och kultur i det viborgs-ka stadssamhället. Som många av läsarna vet är inte alla personer som nämnts i artikeln infödda viborgare. Liksom fallet var med andra dynamiska samfund kom man ofta till Vi-borg även långt ifrån. På motsvarande sätt flyttade man från Viborg åt olika håll i Finland – ibland frivilligt och slutligen när man var så illa tvungen. I varje fall har viborgarnas haft stor betydelse både för det ekonomiska livet och kulturlivet i Finland och har det fortfarande.

Petri Karonen är professor i Finlands historia vid Jyväskylä universitet. Artikeln är en bearbetning av hans föreläsning vid 7 Ja-nuarisoären 24.1.2015. Svensk översättning: Jennica Thylin-Klaus och L-E Floman.

Källor
Minibiografier i nätpublikationerna Kansallisbiografia (http://www.kansallisbiografia.fi/) och Suomen talouselämän vaikuttajat (http://www.kansallisiinbiografia.fi/talouselasvaikutajat/?p=search) samt olika verk om Viborgs historia, främst Ruuth, J.W. Viborgs historia II, Viborg 1906 samt författarens monografi Patruunat ja poliiti-kot. Yritysjohattajien taloudellinen ja yhteis-kunnallinen toiminta Suomessa 1600–1920. Historiallisia tutkimuksia 217. SKS: Tampe-re 2004.

Konstskolan för barn i Viborg

Stilleben (1993). Akvarell av Anna Efremova, 15 år. **På torget (2006).** Akvarell av Victoria Kozyrev, 17 år.

Anastasia Martynova

I slutet av 1800-talet bildades föreningen Viborgs Konstvänner som grundade stadens första konstskola. År 1931 öppnades Konstskolans och Konstnuseets gemensamma nybyggnad på Pantsarlaksbastionen. Byggnaden var en skapelse av Uno Ullberg – infödd Viborgare och ledande arkitekt.

På 1960-talet öppnades en ateljé för barn vid Rödabrunnstorget med Nikolaj Sokolov som ledare. Den 1 september 1969 beslöt stadsstyrelsen i Viborg att omvandla ateljén till en skola, Offentliga konstskolan för barn. Alla som älskar skolan har kallat den "chudozjka" (förkortning av *chudozjestvennaja skola* – konstskola), nu i 46 år.

Under den tid som barnen tillbringar i Konstskolan får de känna sig extraordinära för att deras personlighet och självförtroende utvecklas. Betygssystemet i skolan är ganska ovanligt; lärarna ger aldrig högsta betyg – i Ryssland en femma – och det högsta man kan få är en fyra med ett plus. Att lära sig i skolan är svårt men samtidigt är det mycket intressant. Varje dag sysslar eleverna med teckning, måleri och komposition och gör omkring 15 skisser. Det finns också en regel som går ut på att eleverna ska klä sig anständigt.

År 1969 hade skolan två lärare, Elena Maksimova och Leonid Bondarik och fick under hösten en lärare till – konstnären Oleg Zinovjev. I mars 1970 ordnade man den första skolfesten och på sommaren hade eleverna praktiska övningar och fick då besöka Viborgs vackra omgivning-ar. Den 1 september visade eleverna upp sina arbeten i skolan. Fem år efter öppnandet var Konstskolan redan mycket känd i staden. Antalet elever hade stigit till hundra och det fanns inte tillräckligt med plats för alla. Skolan fick därför flytta till f.d. Sankt Hyacinthus-kyrkan vid Vattenportsgatan 4 (*Ul. Vodnoj Zastavi*) – Viborgs tidigare Riddarhus, byggt på 1600-talet. År 1975 hade skolan flyttat och alla elever och lärare var mycket glada – i Riddarhuset fanns tre klassrum, en stor sal med en öppen spis, ett trätak och en bastant trappbalustrad. Efter ett tag hängde man upp en ljuskrona av smidesjärn i medeltida stil. I den välvda källaren sysslade eleverna med skulptur. Samma år började skulptören Tuvij Lejtmän undervisa i skolan. Rimma Berezenko blev den första läraren i Konstskolan som hade varit elev i skolan och 1984 kom den andra – Alla Artuchina. Under-visningen i skolan har letts av många begåvade specialister, konstnärer och forna elever. Vård att nämnas är Rahil

Lärarna Galina Buslaeva och Rimma Berezenko. Foto Alena Zvereva

Kuzina som har arbetat på skolan i 20 år med att välkomna eleverna och se till att allting går bra.

I januari 1984 filmade regissören J. Martirosov en rolig musikfilm om Konstskolan som hette "Om du vill se världen" och var dubbad av Zinovij Gerdt. Filmen visades på TV den 1 januari tre år i sträck efter att den hade premiärvisats.

Konstvetaren Ksenia Dasjkova

År 1970 började Ksenia Dasjkova arbeta på skolan. Hon avslutade sina studier på forskarnivå vid Repin-institutet i Leningrad där hon hade fått Lenin stipendiet och högsta betyg. Ksenia Dasjkova hade breda kunskaper i rysk och utländsk konst. Idag är skolans bibliotek och klassrum för lektioner i konsthistoria väldigt speciella därför att Ksenia Dasjkova där hade samlat och klassificerat en mängd olika material om konst: böcker, album, dialfilm, diapositiv, reproduktioner, vykort, antikviteter och kopior av historiska föremål från Egypten och Laos. Den stränga läraren hade en speciell undervisningsmetod: hon visade diapositiv och diafilmer med konstverk för eleverna.

Man fick idén att ordna lägren i Trångsund sommaren 1970. Myndigheterna lät föräldrarna renovera in-kvarteringsbyggnaden och förse den med ett kök och en matsal. Läraren Tuvij Lejtmän hjälpte till och ordnade olika fysiska aktiviteter för eleverna. Varje morgon sprang eleverna till sjön genom skogen för att tvätta sig efter att klockan hade ringt.

Regissören Stanislav Rostotskijs sommarhus (1922–2001) låg bredvid målarnas läger. Regissören bodde där under våren, sommaren och hösten. Ksenia Dasjkova berättade om konstverken medan eleverna gjorde skisser och antecknade i sina block. I slutet av terminen lämnade de in blocken och fick betyg. Vid tentamen gav läraren eleverna vykort av olika konstverk och de skulle nämna dess upphovsman, namn, datering och plats där det hade skapats. Tack vare Ksenia Dasjkova och hennes lektioner i konsthistoria fick eleverna grundliga kunskaper i ämnet. Lärarens intres-sant undervisningsmetod är fortfarande populär.

Friluftsmåleri i Trångsund

Med tiden började "chudozjskans" elever åka till Trångsund – i dag *Yzotsk* – för att syssla med friluftsmåleri. I slutet av praktiken anordnade lärarna nattliga vandringar för dem. Då gjorde eleverna allting själva: packa-

Wiborgs Nyheter • 5

ten och såg alltid fram emot elevernas ankomst.

Hemteater på Vattenportsgatan

Skolans "Hemteater" på Vattenports-gatan 4 var viktig för alla. I den stora salen fanns en scen med ridå, kulisser och scenbelysning. Ridån var gjord av säckväv och prydd med Harlekin- och Pierrotfigurer. Föreställningarna var imponerande trots att scenen var liten. Ibland deltog 30 personer i föreställningarna. Tillsammans med Ksenia Dasjkova gjorde eleverna skisser för dekor, sydde kostymer och övade in olika roller. Föreställningarna handlade inte bara om underhållning utan också om kampen mellan det goda och det onda, om sanning och andra teman som var begripliga för barn. I slutet av vinterlovet ordnade man en föreställning för barnen och en för föräldrarna och brände därefter upp dekoren på gården.

Läraren i konsthistoria Ksenia Dasjkova sydde och dekorerade kostymerna tillsammans med eleverna. De använde byster i stället för skyltdockor för att forma peruker och tillverka smycken. Ibland fick eleverna arbeta under natten före premiären för att hinna med allt.

Konstskolan i Viborg i dag

Rektorn Leonid Bondarik och eleverna gjorde sitt bästa för att skolan skulle få flytta till Uno Ullbergs Konstmuseum, på adressen Luzjskajagatan 1 (Ladanovgatan fr.o.m. 1.9. 2004). I januari 2004 började skolan flytta stegvis. Idag ordnar skolan teaterföreställningar, konstupställningen "Vä- ren i Viborg" och musikföreställningar för barn. Den andra delen av Uno Ullbergs Konstmuseum är fr.o.m. 2008 en filial till Eremitaget i S:t Petersburg. År 2015 beslöt stadsstyrelsen att förena alla konst- och musikskolor i Viborg. Då samlade man in många namnunderskrifter av lärare, elever, deras föräldrar och skolans vänner för att Konstskolan skulle förbli självständig, vilket också lyckades tack vare allt stöd den fick.

För Viborg är det av allra största vikt att staden har en klassisk konstskola. Där lär sig eleverna att uppskatta konst, att samarbeta och göra sitt bästa. I början bygger undervisningen i bildkonst på den traditionella ryska akademiska skolan. Viborgs Konstskola har en stor specialitet – lägre i Trångsund har 90 elever (uppdelade i två lika stora grupper) sysslar med friluftsmåleri varje sommar. De som har gått i Konstskolan fortsätter ofta sina studier på olika konstskolor och får en mycket god utbildning. Konstskolan erbjuder grundläggande kunskaper i konst och är en av de bästa konstskolorna i regionen. Detta kan man förvisa sig om genom att besöka utställningar av elevernas arbeten i Viborg och andra ryska städer.

Anastasia Martynova är konstkritiker i Viborg och tidigare elev i Viborgs konstskola för barn. Artikeln är översatt till svenska av Natalia Asejeva.

Viborg i juni 1944 på Michail Matorins linoleumsnitt

I maj 2015 publicerade konstvetaren Anastasia Martynova en unik uppsättning av 12 konstnärliga vykort som aldrig utgetts tidigare. Uppsättningen är särskilt intressant på grund av de korta kommentarerna till varje vykort. Michail Matorin (1901–1976) som presenterades i en artikel i WN:s fjolårsnummer var en krigskonstnär vid M. Grekovs ateljé fr.o.m. 1944. Matorin var den första som avbildade Viborg på linoleumsnitt, baserade på skisser från strids-

platsen. Konstnären uppskattade Viborgs nordiska stadsbild och dess fina formvärld. I sina flerfärgade linoleumsnitt använde Matorin upp till 12 plattor för att få en effekt av måleri. Albumet "Viborg" innehåller linoleumsnitt från juni 1944, då konstnären befann sig vid den finska fronten och är ett mycket värdefullt dokumentärt material.

En artikel om Matorin publicerades i WN 2015.

Stolta steg på Slottsgatan

Emer Silius

Vi har promenerat längs Slottsgatan genom Fästningen (se WN 2009) och kommit ända till Slottsgatans och Torggatans hörn. Platsen kallades också Lehtovaaras hörn, efter den kända restaurangen. I dag heter gatorna *Krepostnaja ulitsa* och *Pionerskaja ulitsa*.

Vi står på skådeplatsen för den värsta spårvagnsolyckan som någonsin har inträffat i Viborg, kanske i hela Finland. Den 15 september 1920 svek bromsarna på spårvagnen som på linje nr 1 var på väg från Gamla rådhus-torget till Papula. Farten ökade i nedförsbacken och vagnen klarade inte den tvära vänstersvängen till Torggatan utan spårade ur och motorvagnen törnade mot en lyktstolpe av järn. Fem personer miste livet och ett tiotal skadade sig, några allvarligt.

Spårvagnstrafiken i Viborg har supphört för länge sedan och skenorma har försvunnit. Den öppna platsen framför oss kallades **Paradplanen**, numera *Pionerskaja plosbad*. Planen har tidigare använts som militär övningsplan och som bobollspan. Numera ser den ut som en park, en grön oas framför kyrkan som utan någon synbar gräns ansluter sig till Torkels-esplanaden. Trafiken från Pantarslakshället till Salutorget tar en genväg längs en ny gata snett över parkanten och sparar på det sättet kanske några fingerborgar bensin per år.

Bakom Paradplanen står Petri-Pauli kyrkan, det gamla Viborgs tysk-svenska kyrka, som stod färdig 1799. Kyrkans arkitekt var Johann Brockmann, men Juri Feltn hade gjort några ändringar i ritningarna. Byggnadsarbetena hade påbörjats under Katarina II:s tid och om kejsarinnan inte hade dött innan kyrkan blev färdig hade den kanske ha fått bära namnet Katarinakyrkan. Nu fick kyrkan namnet Pauli kyrka efter Katariinas son, den nya kejsaren Paul, men kallades senare Petri-Pauli kyrka med hänvisning till de två apostlarna.

Kyrkan tjänstgjorde som de tyska och svenska församlingarnas gemensamma kyrka ända till kriget. Efter vinterkriget hade kyrkans inredning förstörts, men gudstjänster kunde ännu förärras under fortsättningskriget så länge Viborg var i finska händer. Därefter förändrades kyrkan till matrosklubb och biograf. Detta förnedringstillstånd varade till 1991 då byggnaden igen invigdes till kyrka för Viborgs evangelisk-lutherska församling. Församlingen hade grundats föregående år och tillhört Ingermanlands kyrka. Renoveringsarbetena finansierades och utrustningen kom till största delen från Finland. Förutom gudstjänster ordnas talrika konserter och övriga fester i kyrkan.

Kyrkans dörr är ofast oläst och det är tillåtet att titta in och beundra interiören. Vid behov kan man också besöka kyrkans snygga toalett. Som tack för den lättade tillvaron kan man förkovra kyrkans underhållssassa med ett frivilligt bidrag i kollektskrinet på väggen.

På kyrkans högra sida, sett från Slottsgatan, står Mikael Agricolas nya staty som avtäcktes 2009. Den av Emil Wikström skapade gamla Agricolastatyn som sedan 1908 stått framför den nya domkyrkan 500 meter längre bort försvann spårlost under vinterkriget. Enligt rykten hade finarna försökt rädda statyns bronsdelar genom att gräva ner dem någonstans utanför staden men gjort det så grundligt att ingen sedermera har kunnat finna dem. Biskopens halvfi-

gur i den nya statyn har gjutits efter originalformen men två andra människofigurer som prydde originalstatyn saknas, en gammal man och en flicka. Sockeln är ett granitblock från St André. Som ett intressant minne från förkrigstiden har man kunnat utnyttja originalstatyns en aning skadade kragsten mellan statyn och sockeln.

Mitt framför kyrkan ser vi en annan sevärhet. Här har man byggt ett stort stenröse i form av en fontän eller ätminstone en vattenbassäng. Bland stora stenar står en björn och inte vilken björn som helst. Den prydde i ti-

Björnen framför Petri-Pauli kyrkan.

Rådhuset med sina igenmurade fönster.

Preobrachenska katedralen, till höger Hovrätten.

den järnvägsstationens fasad från 1913 och är skulpterad av Eva Gylden. Stationsbyggnaden sprängdes 1941 men björnen har kommit undan förstörelsen och på något sätt hamnat här. Man ser ofta barn rida på granitbjörnen och bli fotograferade av sina stolta föräldrar. Det fanns sammanlagt fyra stycken björnar. En annan litet mera skadad som länge stod nära ingången till festplatsen på Havis vallar har nyligen blivit reparerad och flyttad till en liten trekantig park mitt emot järnvägsstationen.

Kvarteret mittemot på Slottsgatans högra sida är nu till största delen obebyggt men det har varit ett av de viktigaste kvarteren i staden. Närmast Slottsgatan kunde man ännu före fortsättningskriget se Viborgs gamla brandstation från 1828, planerad av självaste C. L. Engel. Brandstationen hade adressen **Slottsgatan 25** och den tjänstgjorde som stadens huvdbrandstation tills den nya brandstationen vid Myllymäki togs i bruk 1906. Under byggnadens sista årtionden utnyttjades den som lager. Som fortsättning till brandstationen stod tidigare vid Slottsgatan en basarbyggnad från 1790-talet, men den revs redan 1913.

I kvarteret stod ännu på 1930-talet tre monumentala byggnader, alla viktiga för Viborgs kulturliv: Rådhuset, societetshuset och teatern. Endast rådhuset står kvar och dess utseende är bara en skugga av det som det har varit. Det s.k. nya rådhuset byggdes åren 1795–97 längs kvarterets sydöstra kant på samma ställe där det tidigare stått ett rådhus av trä uppfört 1794. Det s.k. röda rådhuset brann dock ner till grunden i den stora stadsbranden 1793. Det nya rådhuset uppfördes av viborgska handels-huset Jakob Lundh & Co och hade två våningar. På 1860-talet gjordes stora ändringar i fasaden enligt stadsarkitekt Johan E. Johanssons ritningar. Byggnaden fick en våning till och portgången mot torget ombyggdes till paradingång. Festsalen i andra våningen fick fem höga bågfenster. De sista förändringarna före kriget verkställdes på 1930-talet av Uno Ullberg som förenklade fasaden och flyttade huvudingången till husgaveln mot Slottsgatan.

Rådhuset, societetshuset och teatern ödelades i kriget. Ruinerna av de två sistnämnda revs helt efter kriget men rådhusets bastanta yttre väggar kunde utnyttjas. Mellanväggarna, golven och taket byggdes helt om och huset togs i bruk som biograf. Bågfönstren murades igen, men deras form syns ännu i fasaden. Gaveln mot Slottsgatan, där en bred stentrappa leder till ytterdörrarna, verkar vara helt ombyggd. I husets nedre våning finns nu restaurang *Opera* och en trappa upp biograf *Viborg Palas*.

Det är svårt att tänka sig att det här är samma hus där festklädda viborgare i över hundra års tid under åren 1836–1939 med dans och jubel firade den årliga 7 januari soaréen.

Gräsmatta, träd och buskar täcker de ställen på kvarterets baksida där Societetshuset och Viborgs stadsteater hade sina ståtliga byggnader. På den gården blev kompositören Toivo Kuula skjuten av berusade jägare natten mot den 2 maj 1918.

Längs Possegatan vid kvarterets nordvästra kant kan man ännu se lämningar av brandkårens stallbyggnader från 1800-talet. Där i källaren kunde unga musikanter och andra viborgska ungdomar ännu för några år

sedan samlas för att öva och uppträda.

Den öppna platsen framför rådhuset hette **Rådhusetorget**, nu *Teatralnaja plosbad*. Den är belägen vid Slottsgatan mellan Karl Knutssons gata, f.d. Kaserngatan, nu *Teatralnaja ulitsa* och Hovrättsgatan, nu *Ulitisa* P. F. *Ladanova*. Det var ett mycket monumentalt torg som var omringat av värdefulla byggnader och som bra kunde jämfästas med Senatstorget i Helsingfors.

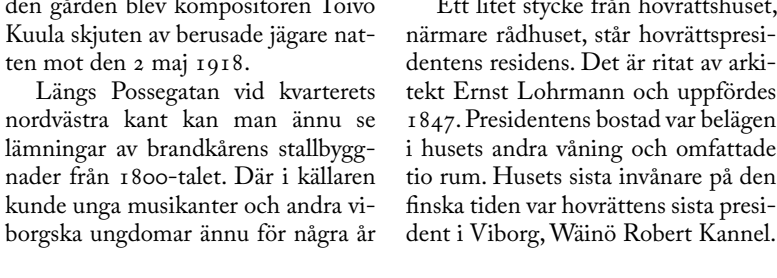
Torget domineras av den ortodoxa Preobraschenska katedralen som byggdes åren 1787–93. Kyrkan var planerad av den ryska arkitekten Nikolai Aleksandrovitš Lvov och entreprenören var också här Jakob Lundh & Co under övervakning av guvernementsarkitekt Johann Brockmann. Enligt originalritningarna skulle den runda kyrkosalen och det fyrkantiga klocktornet byggas skilt från varandra men i verkligheten förenades de med ett långt skepp till en helhet. Uppgifterna varierar huruvida det skedde redan i byggnadskedet eller 10–20 år senare. På 1880-talet gjordes några förändringar i kyrkans utseende och då fick den sin nuvarande klassiska fasad mot torget.

Preobraschenska katedralen stängdes inte efter kriget utan fick tjänstgöra som kyrka också under sovjettiden. Det gör den ännu i dag. Man kan fritt besöka kyrkan och köpa en modern ikon som souvenir om man så önskar.

Rådhusetorgets baksida var i Viborgs hovrätts besittning. Den blå hovrättsbyggnaden är belägen i torgets sydvästra hörn till hälften skymd av katedralen. Den uppfördes åren 1779–84 till stäthållarpalats och dess första innehavare var hertigen av Württemberg, Friedrich Wilhelm Karl. Då stäthållarskapet upphörde 1797 blev palatset krigsguvernörernas, senare guvernörernas residens. Viborgs hovrätt grundades 1839 och fick sitt säte i detta värdefulla hus. Den gamla tronsalen i andra våning- en förvandlades till hovrättens plenisal. Hovrättens första president var Marskalken av Finlands farfar, guvernören och insektsforskaren greve Carl Gustaf Mannerheim.

Viborgs hovrätt fick under de s.k. ofärdsåren i sin rättskipning kämpa för Finlands rättigheter som autonomt storfurstendöme. Som följd av detta dömdes år 1913 hovrättens 23 medlemmar och tjänstemän till fängelseldomar som 16 av dem fick avtjäna i Krestyfängelset i St Petersburg.

Ett litet stycke från hovrättshuset, närmare rådhuset, står hovrättspresidentens residens. Det är ritat av arkitekt Ernst Lohrmann och uppfördes 1847. Presidentens bostad var belägen i husets andra våning och omfattade tio rum. Husets sista invånare på den finska tiden var hovrättens sista president i Viborg, Wäinö Robert Kannel.

Hovrättspresidentens residens.

Torsdagen den 7 januari 2016

Mittemot rådhuset bakom katedralen finner vi två stora skolbyggnader. Huset i hörnet av Slottsgatan och Hovrättsgatan, **Slottsgatan 27**, inhyste det finska reallyceet, Viipurin kaksoislyseo.

Det var östra Finlands största pojkskola med över 700 elever. Skolan grundades 1874 som realskola och flyttade 1923 till den här byggnaden som Viipurin Suomalainen lyseo. År 1924 ändrades skolan till dubbellyceum med 22 klasser. Skolan återvände till Viborg under fortsättningskriget och fortsatte sin verksamhet i staden ända till februari 1944, dock inte i detta då redan skadade hus utan i klassiska lyceets utrymmen vid Agricolagatan. Skolans sista rektor i Viborg var under fredstid Aaro Markkanen och under fortsättningskriget Aarne Vartiainen. Som skolans långvariga vaktmästare i Viborg tjänstgjorde Kustaa Heikkilä som också hade sin bostad i skolhuset. Efter kriget verkade skolan i Helsingfors och blev småningom Kortby (finska) gymnasium. Efter sammanslagningar och fusioner kan man numera finna skolans gener i Luonnontiedelukio (Gymnasiet för naturvetenskaper) i Kottby.

Skolbyggnaden hade byggts redan på 1880-talet som rysk realskola. Huset hade två våningar och var ritat av en rysk arkitekt med det väl-doftande namnet Nikolaj Courvoisier. Huset fick sin tredje våning 1910 och en grundreparation gjordes innan det finska lyceet flyttade in 1923. Efter kriget har huset renoverats och där verkar nu en rykesskola.

Den andra skolbyggnaden står vid **Hovrättsgatan 1** längre bort från Slottsgatan. Den byggdes år 1896 som en rysk folkskola. Då skolan upphörde med sin verksamhet under första världskriget flyttade Viborgs finska realskola in i huset i början av 1919 och på hösten samma år även Karjalan Maanviljelyslyseo. Dessa sammanslogs med handelslyceet och på detta sätt bildades 1921 skolkomplexet Viipurin Realikoulu, Maanviljelys- ja Kauppalyseo. Huset hade i början endast två våningar men fick sin tredje våning 1922.

Det var i denna skola som blivande statsrådet Johannes Virolainen började sin skolgång i Viborg då hans far av misstag förde hit sin son i stället för till reallyceet bredvid. Johannes genomgick snällt första klassen och flyttade till grannhuset först efter sitt första skolar. Skolans sista rektor i Viborg var Onni Lehtokari. Även denna skola flyttade undan kriget till Helsingfors.

Den andra skolbyggnaden står vid **Hovrättsgatan 1** längre bort från Slottsgatan. Den byggdes år 1896 som en rysk folkskola. Då skolan upphörde med sin verksamhet under första världskriget flyttade Viborgs finska realskola in i huset i början av 1919 och på hösten samma år även Karjalan Maanviljelyslyseo. Dessa sammanslogs med handelslyceet och på detta sätt bildades 1921 skolkomplexet Viipurin Realikoulu, Maanviljelys- ja Kauppalyseo. Huset hade i början endast två våningar men fick sin tredje våning 1922.

Det var i denna skola som blivande statsrådet Johannes Virolainen började sin skolgång i Viborg då hans far av misstag förde hit sin son i stället för till reallyceet bredvid. Johannes genomgick snällt första klassen och flyttade till grannhuset först efter sitt första skolar. Skolans sista rektor i Viborg var Onni Lehtokari. Även denna skola flyttade undan kriget till Helsingfors.

ket en vinkel och fortsätter tätt invid trottoaren. Förklaringen till plan-kets riktning lär vara att man velat låta träden som växer där en kasernbyggnad för länge sedan stått bilda en liten park för stadsborna. Plan-ket är över två meter högt, men bakom det kan man ändå urskilja en lång kasernbyggnad som härstammar från 1700-talets slut. Efter vinkeln slutar planket vid ett rött tegelhus vars gavel med några fönster och en igenmurad dörr står mot gatan. Huset är byggt under 1800-talets sista decennier. Efter tegelhuset ersätts planket av en 3–4 meter hög mur som också har en port och en dörr. På ett par ställen ser man att muren utgör bakväggen för ett mindre hus innanför. I gathörnet gör muren en vinkel och fortsätter längs Karjalagatan till vänster.

Vid Karjalagatan stod före kriget en lång kasernbyggnad byggd 1877 som sträckte sig från Slottsgatans hörn så långt muren i dag går. Byggnaden förstördes i kriget men dess yttre konturer antyds av murens riktning. Största delen av områdets övriga byggnader är från 1880-talet; förutom den redan nämnda kasernen finns en krukällare från 1700-talet eventuellt kvar.

Viborg har nästan alltid varit en gränstad och soldater har tillhört dess gatubild. Stadsdelen Valken hade redan på 1700-talet en stark militär prägel. Där fanns flera kaserner, vapenförråd och arméns häststal. Först då ett stort truppförband i mitten av 1700-talet flyttades från staden befriades några tomter för offentliga byggnader och borgerskapets bostadshus. Centralkasernområdet mitt i stadens centrum blev kvar och med undantag av några månader under 1916 då det tjänstgjorde som fångläger för de röda krigsfångarna har det ända fram till våra dagar fungerat som militärkasern. De truppförband som på 1930-talet hade sina kvarter här var Kustartilleriregementet 2 (RT 2), Underhållsregementets underofficersskola, underhållsskola och repetitionsövningsavdelning. Gaskyddsskolan, Krigsmeteorologiska centralstationen och mindre delar av andra truppförband.

Andra viktiga kaserner i Viborg fanns i Papula, Siikaniemi, Neitsyt-niemi och Sorvali.

Nu går vi över Karjalagatan, tidigare Alexandersgatan eller Alexandersperspektivet, från år 1941 Mannerheimgatan, numera *Lenin-gradskij prospekt*. Det ljusa hörnhuset på vänstra sidan har tre våningar och

ser inte alls krigshärjat ut. Dess adress var under vår tid **Slottsgatan 28**. Huset kallas allmänt Ryska statsbankens hus och det hyste verkligen banken innan huset 1918 övergick till den finska staten. Byggnadens två neders- ta våningar härstammar från 1870-talet och den tredje våningen kom till tjugo år senare. Byggnadens första version lär ha planerats av stadsarkitekt Johan E. Johansson och den förhöjda skepnaden av hans senare kollega Johan Brynolf Blomkvist. På självständighetstiden verkade Byggnadsstyrelsens lokala distriktskontor, pappershandeln Linnan pape-rikauppa och N. Sihvonens herrfrisör på Slottsgatans sida. På Karjalagatans sida fick man tjänster av Viborgs läns kriminalpolis, av yrkesinspektören i Viborgs distrikt, av Karjalan Sähkö Oys kontor och försäljning samt av målerifirman Einari Koskinen.

Uppenbarligen hade Centralkasernens närhet lockat militärer till huset. Här bodde majorerna Anton J. Mäki och K. V. Somerto, kaptenerna Ernst von Hertzen och S. J. Hilpi samt löjtnant Henrik Salonen. Dessutom bodde länssekreterare E. G. Hallakorpi, arkitekt Heikki Lankinen och balettmästaren Alexander Saxelin på denna adress.

Byggnaden var i bruk också under fortsättningskriget. Byggnadsstyrelsen, yrkesinspektionen och Karjalan Sähkö Oy hade återtagit sina utrym- men. Rundradion hade sin studio och Militärdistriktet för Viborgs omgivning sin stab i huset. Efter kriget har polisen återvänt till huset men talar nu ryska och kallas *milis*.

Följande byggnad på Slottsgatans vänstra sida är en av Viborgs ar-

kitektoniska pärlor, Posthuset, adress var under vår tid **Slottsgatan 28**. Huset planerades av Johan Jacob (Jac) Ahrenberg som var en mångsidig kulturperson och inte endast blev känd som arkitekt utan även som författare, konstnär och konstkritiker. Han ritade många kyrkor i Finland och bl.a. Reservofficersskolan i Fredrikshamn. I Helsingfors kan man beundra hans verk i form av bl.a. Finska normalyceet, synago- gan och posthuset vid Snellmangatan. Av hans övriga kvarstående verk i Viborg kan nämnas länsstyrelsen och landshövdingsresidenset på andra sidan gatan, klassiska lyceets byggnad vid Agricolagatan, flicklyceet på Myllymäki och konsul E. Wolffs bostads- hus invid nuvarande hotell Viktoria.

Posthuset blev färdigt 1914 och då flyttades Viborgs huvudpost hit från Weckrooths hus vid Slottsgatan 3. Posten hade sin ingång från Domkyrkogatans sida. Från gaveln mot Slottsgatan gick man in i Våg- och vattenverkets distriktskontor. På Slottsgatans sida bodde också postkontorets föreståndare K. W. Kullström.

Under den ryska regimen tjänstgör byggnaden fortfarande som Viborgs huvudpostkontor. Ett snabbt besök kan rekommenderas. Interiören med sin höga hall är lika sevärd som exteriören. En del av inredning- en från finska tiden finns kvar. Medan man synar inredningen kan man köpa postkort och frimärke och sända kor- tet till Finland.

Vi återvänder nu till Karjalagatans hörn och betraktar Slottsgatans högra sida. Hörnhuset **Slottsgatan 31** har sett många vackra Viborgs-flickor vandra in och ut genom sina

Posthuset.

Landshövdingens residens.

dörrar. Under åren 1885–1936 var huset säte för Finlands och hela Nordens första offentliga flickskola. Skolan grundades 1788 på kejsarinnan Katarina II:s initiativ och hette då *Demoisellen-Classe der Hauptschule zu Wiburg*. Skolans undervisningsspråk var tyska. År 1800 fick skolan namnet *Töchterschule zu Wiburg* och 1842, då undervisningen redan mer och mer skedde på svenska, *Större fruntimmerskolan i Wiborg*. Skolan var privat ända till 1886 då staten övertog den. Skolans namn ändrades till *Svenska Fruntimmerskolan i Wiborg* och 1916 till *Svenska flickskolan i Wiborg*. Skolan hade då sex klasser och tre privata fortsättningsklasser. Då antalet svenskspråkiga elever i Viborg med tiden sjönk beslöt statsrådet 1932 att lägga ned skolan och förvandla svenska pojksklyceet till samlyceum. Detta skedde gradvis och flickskolan upphörde med sin verksamhet våren 1937. Skolhuset hade redan föregående år överlåtits till andra finska flickskolan. De sista svenskspråkiga flickklasserna avslutade sin skolgång i annexet vid Klassiska lyceet vid Agricolagatan. Flickskolans sista rektor var fil. mag. Ingrid Borenius.

Skolhuset ritat av Helsingforsarkitekten Constantin Kiseleff uppfördes åren 1882–84. Byggnaden skadades i kriget men renoverades och är även nu i skoloruk.

Nästa hus på gatans högra sida är länsstyrelsens stora byggnad **Slottsgatan 33**. Den har uppkommit i flera etapper. På 1870-talet byggdes ett lågt hus med bara en våning vid Slottsgatan. Dit flyttade lantmäterikontoret. På 1890-talet byggdes huset helt om. Länsarkitekt Ivar Aminoff höjde fasaden mot Slottsgatan med en våning och Jac Ahrenberg förlängde huset med en lång flygel längs Domkyrkogatan. Byggnaden blev nu säte för länsstyrelsen i Viborgs län med ingångar från bägge gatorna. Den sista landshövdingen i Viborgs län var vicehäradshövding Arvo V. A. Manner.

Även efter kriget har byggnaden varit i förvaltningsorganens bruk. Hammarens och skåran pryder bägge fasaderna.

Vi går nu över Domkyrkogatan, *Sovjetskaja ulitsa*. Framför oss ser vi ett rött hus i renässansstil som helt avviker från grannskapets ljusa och gråa byggnader. Huset är rikt dekorerat med vita lister och fönsterkarmar. På husgaveln mot Domkyrkogatan ser vi två stora vita joniska pelare under en stor balkong framför husets

paradingång, på fasaden mot Slottsgatan finns både joniska och korintiska pilastrar. Byggnaden som vi betraktar var landshövdingens residens eller palats som huset också kallades. Dess adress var **Slottsgatan 35**. Byggnaden stod färdig 1891 och var ritad av Jac Ahrenberg. Honom kan man dock inte beskylld för husets numera granna färg, den är endast några år gammal. Ursprungligen var huset ljust.

Landshövdingen bodde flott i sitt palats. Den egentliga bostaden i andra våningen omfattade nio rum varav det största, salongen, hade stora bågfenster mot Slottsgatan. Köket och tjänstefolkets utrymmen fanns i byggnadens bottenvåning. Självständighetstidens landshövdingar som alla bodde i huset var Antti Hackzell, Lauri Kristian Relander och Arvo V. A. Manner.

Under fortsättningskriget användes landshövdingensresidenset under några månaders tid av domkapitlet i Viborgs stift. Nu används huset som möteslokal för Viborgs distriktsförvaltningslag.

Efter palatset möter vi ett av Viborgs största bostadshus, det s.k. Wiklundska huset, **Slottsgatan 37**. Huset har fyra våningar och två långa fasader, den ena mot Slottsgatan och den andra mot Agricolagatan, *Ulit-sa Pushkina*. Byggherre var byggmästare Anders Wiklund och huset ritades av hans svärsön, arkitekt Leander Ikonen. Huset stod färdigt 1893. Då Wiklund samtidigt höll på att tillsammans med sin bror på entreprenad uppföra Viborgs nya kyrka på andra sidan gatan skämtade viborgarna om att han använde de tegelstenar som hade blivit över från kyrkobygget till sitt eget hus. Tegelstenarna på vardera byggeplatsen hade faktiskt samma ursprung. De kom alla från Wiklunds egen tegelfabrik i Säämä. Antagligen hölls de dock skilt i bokföringen. Men det är ändå skäligt om entreprenadavtalet av kyrkobygget avkastade så mycket att Wiklund med det kunde finansiera en del av sitt eget husbygge.

Husets arkitekt, Leander Ikonen dödades av de röda i april 1918 på länsfängelset i Viborg.

Säämä tegelfabrik grundades redan år 1878 och omvandlades efter Wiklunds död till Säämä Tiihtehdas ja Saha Oy. Aktiemajoriteten innehades då av Wiklunds dotter Elin och hennes make, kommerserådet E. V. Sellgren.

Ändelslaget Valio hade sin butik nr 35 på Slottsgatans sida. Från Agricolagatan gick man in i Mikael Lai-

nes pianoaffär, som också utförde reparationer av pianon. På Slottsgatans sida bodde kontorschef A. Lamppu, realskolans rektor Onni Lehtokari, F:ma Ferd. Alfthans prokurist Onni Lybeck, bilverkstadsägaren I. Siljan-der, Kustaa W. Uotinen och privat-sjuksköterskan Tyne Uotinen. På Agricolagatans sida bodde handlan- den E. O. Forsman som ledde Karjalaisten Kauppa Oy, höhandlaren Otto Hynninen, Itä-Suomen Tuk- kukauppa Oys direktör Toivo Hy- tiäinen, handlanden L. Karhulaako, domkyrkans organist Venni Kuosma och pianist Sigrd Holst-Kuosma, fru Toini Metsälampi, Karjala-tidning- ens redaktör och riksdagsman Kaapro Moilanen, partiaffären Paajanen & Karkkiärens prokurist J. J. Niemi, kolonialvaruhandlaren Juho Pirho- nen, justitierådmän Kaarle Pääkkö- nen, Gunnar Viktor Reihe och fru Margaretha Reihe, läraren Hjalmar Suhonen och överstinnan L. Uperoff.

Då vi går över Agricolagatan kom- mer vi till **Skolplanen**, Kouluk- kenttä. Den börjar från Slottsgatan och sträcker sig ända till Pontusga- tan. Där i bortre ändan fanns i början av 1900-talet stadens första friidrotts- plan där Armas Taipale år 1912 sat- te världsrekord i diskuskastning och Hannes Kolehmainen år 1922 löpte världsrekord på 30 000 meter. Under sistnämnda är flyttade verksamheten till Papula idrottsplan och 1934 in- vigdes Centralidrottsplanen på andra sidan av Batteribacken. Under fin- ska tiden användes Skolplanen som skolelevernas tränings- och tävlings- bana samt som scen för parader och andra större händelser.

Skolplanens bortre del används nu som fotbollsplan. Den del av parken som ligger närmare Slottsgatan är an- lagd till park med en öppen plats i mit- ten. Mitt i parken står ett stort monu- ment som består av en hög mittpelare med dubbelörn och fyra lägre sten- hållar, en i varje hörn. Monumentet restes 2011 för att betona att staden under föregående år hade utnämnts till krigsårans stad. Den benämning- en kan vi gärna unna den hårt ansat- ta staden, om än relieferna på sten- hållarna mest beskriver den ryska och sovjetiska arméns framgångar. Sta- tyn av ordföranden för Högsta sov- jets presidium Mihail Kalinin, som ti- digare prydde parken, finner man på Leninmuseets gård i Talikkala. Skol- planen har fått bära hans namn till minnet av att han på denna plats ef- ter vinterkriget delade ut medaljer till krigshjältarna.

Av de byggnader som står runt Vaasanlinna och Plevna.

Anders Wiklunds hus.

Skolplanen är största delen i sam- ma skick som de var på 1930-talet. Om vi börjar från Wiklundska huset motsols ser vi först Klassiska lyceet med annexet, den pilformade Gam- la samskolan, Ab Agricolas bostads- hus, Handels- och Navigationsinsti- tutets ståtliga byggnad som uppfördes så sent som åren 1937–38, Ab Posses bostadshus och krigskammr B. Lager- crantz jugendhus. Därefter följer någ- ra efter kriget byggda ryska hus innan vi i hörnet av Slottsgatan möter af- färs- och bostadshuset Vaasanlinna uppfört 1937.

Vi återvänder nu till Posthuset och fortsätter längs Slottsga- tans vänstra sida. Vi går över Dom- kyrkogatan och kommer till en park som förr kallades **Domkyrkoparken** men nu utgör en del av *Park Espla- nada*. Mitt i parken leder trapporna till en liten kulle. Där stod det fin- ska Viborgs största kyrka, Nya kyrkan som byggdes åren 1889–93 i rödte- gel och som senare kallades Agricola- kyrkan. Kyrkan var ritad i gotisk stil av arkitekt Carl Eduard Dippell och som byggmästare verkade bröderna J. och A. Wiklund. Altartavlan målad av Pekka Halonen var guldsmeden Wilhelm Porthans gåva till kyrkan.

Hjältegravarna är inte längre synli- ga. År 1993 fick man dock resa en minnessten på samma plats där det på fyra språk står: ”Till minnet av de i Viborg begravda”.

Då biskopsstiftet år 1925 flytta- des från Nyslott till Viborg upphöj- des kyrkan till domkyrka och kallades allmänt Nya Domkyrkan. Den hann betjäna två biskopar, Erkki Kaila och Yrjö Loimaranta.

Kyrkan förlorade sitt torn och sitt tak i bombingarna i februari 1940. Rivningen av resten av kyrkan inled-

des redan mellan krigen. Största de- ma skick som de var på 1930-talet. Om der fortsättningskriget men rivningen slutfördes efter kriget.

Då vi talar om denna kyrka får vi inte glömma karelanas profet, fisk- handlaren Mikko Reponen, som år 1936 mitt i gudstjänsten steg upp i kyrkan och förkunnade att Viborg kommer att ödeläggas och kyrkan förstöras till grunden. Då hade man ännu inte någon aning om kriget som bröt ut bara tre år senare. I början av fortsättningskriget profeterade Repo- nen att våra dåvarande vänner ännu kommer att bli våra fiender, som se- dan skedde i Lappland. Reponens si- ta profetia var att Finland får Karelen tillbaka och karelarna får återvända till sina hemorter. Denna spådom väntar ännu på sin uppfyllelse.

På andra sidan av kyrkan låg ett hjältegravsområde som grundades ef- ter inbördeskriget som gravplats för skyddskårister som stupat på Batte- ribacken. Vid kyrkan restes en min- nesstaty skulpterad av Gunnar Fin- kyrkan. Kyrkan var ritad i gotisk stil av arkitekt Carl Eduard Dippell och som byggmästare verkade bröderna J. och A. Wiklund. Altartavlan målad av Pekka Halonen var guldsmeden Wilhelm Porthans gåva till kyrkan.

Hjältegravarna är inte längre synli- ga. År 1993 fick man dock resa en minnessten på samma plats där det på fyra språk står: ”Till minnet av de i Viborg begravda”.

Då byggnadens tak och vindsvå- ning skadades i bombingarna, be- slöt familjen Schavoronkoff att byg- ga om den höga vinden till hotell. Hotell Eden med ca 30 rum öppna- des på sommaren 1943 men hann av kända skäl verka endast ett knappt år. De små fönstren under den breda tak- kanten tillhörde hotellrummen och kom till först i detta skede.

År 1939 fanns flera affärer i hu- set. På Vasagatans sida verkade kött- och charkuteriaffären J. Lamminalo, Nylunds Måleri som ägdes av Toivo Niemi, frisersalongen Vaasan Kampaaemo ja Parturiniikee som äg- des av P. Prutkovsky, frukt- och ko- lonialvaruaffären K. Serow och Tho- mäs Skogsbyrå. Dessutom kunde vi där finna kontor för Kervinen ja Rön- kä Oy, agenturfirman Joh. Kilpeläi- nen och trävaruexportaffären Puu ja Parru Oy som ägdes av Henrik Clé- ment. På Slottsgatans sida fanns Lyy- li Joenpölviss klänningaffär, Kemikalie Oy, kaffehandeln Medea, specialaffä- ren för damernas kortvaror Sorja Oy ägd av L. Semenoff, Valio r.l:s butik nr 25 och PAPERINJALOSTUS Oys pap- pershandel Viipurin Paperikeskus Oy. Dessutom gav sjuksköterskan E. Tru- be fysikalisk vård i sin bostad.

I Eden fanns ca 30 bostadslägen- heter och antalet rum per bostad va- rierade från tre till tio. På Vasagatans sida, gårdsflygeln medräknat, bodde år 1939 ingenjör J. Aaltovuio, Wiborg Wood Company Oys ägare direk- töt Serge Belaieff, svenska flicksko- lans f.d. rektor fil.mag. Ingrid Bore- nius, läkaren Håkan Robert Gadolin, föreståndaren för Thomäs Skogsby- rå forstmästare Yrjö Harlden, lant- mäteriingenjör Väinö Kaasalainen och hans hustru violinkonstnär Irma

Vaasanlinna och Plevna.

Oy Eden.

Eden på denna hörntomt uppföra ett mäktigt bostadshus som var ritat av Viborgsarkitekten Clas Axel Gyl- den och som med sina elektriska his- sar, gasspisar och centralvärmebat- terier representerade det bästa som byggnadstekniken hade att erbjuda. Badvattnet värmdes med gas. Enligt uppgift hade en av lägenheterna en vinterträdgård med fiskbassäng som var belägen i vindsvåningen ovanför. Ytterväggarna var av rödtegel, förut- om bottenvåningen varsgytor var gjorda av granit. Innanför huset var de viktigaste trappuppgångarna belagda med holländsk kakel och trapporna med rödskitfande mosaik.

Eden var inte ett bostadsaktiebo- lag utan ett hyreshus. Det ägdes av Ab Eden som först hade tre aktionärer: överläkare Emil Wilhelm Juselius, vars privata sjukhus verkade i huset under åren 1913–32, Föreningsban- kens direktionsmedlem, bankdirek- töt Karl Åke Lilius, och godsägaren, konsul Nils Thesleff. År 1920 såldes hela aktiestocken till kommerserådet Alexander Schavoronkoff vars familj ägde huset ännu under fortsättnings- kriget.

Då byggnadens tak och vindsvå- ning skadades i bombingarna, be- slöt familjen Schavoronkoff att byg- ga om den höga vinden till hotell. Hotell Eden med ca 30 rum öppna- des på sommaren 1943 men hann av kända skäl verka endast ett knappt år. De små fönstren under den breda tak- kanten tillhörde hotellrummen och kom till först i detta skede.

År 1939 fanns flera affärer i hu- set. På Vasagatans sida verkade kött- och charkuteriaffären J. Lamminalo, Nylunds Måleri som ägdes av Toivo Niemi, frisersalongen Vaasan Kampaaemo ja Parturiniikee som äg- des av P. Prutkovsky, frukt- och ko- lonialvaruaffären K. Serow och Tho- mäs Skogsbyrå. Dessutom kunde vi där finna kontor för Kervinen ja Rön- kä Oy, agenturfirman Joh. Kilpeläi- nen och trävaruexportaffären Puu ja Parru Oy som ägdes av Henrik Clé- ment. På Slottsgatans sida fanns Lyy- li Joenpölviss klänningaffär, Kemikalie Oy, kaffehandeln Medea, specialaffä- ren för damernas kortvaror Sorja Oy ägd av L. Semenoff, Valio r.l:s butik nr 25 och PAPERINJALOSTUS Oys pap- pershandel Viipurin Paperikeskus Oy. Dessutom gav sjuksköterskan E. Tru- be fysikalisk vård i sin bostad.

I Eden fanns ca 30 bostadslägen- heter och antalet rum per bostad va- rierade från tre till tio. På Vasagatans sida, gårdsflygeln medräknat, bodde år 1939 ingenjör J. Aaltovuio, Wiborg Wood Company Oys ägare direk- töt Serge Belaieff, svenska flicksko- lans f.d. rektor fil.mag. Ingrid Bore- nius, läkaren Håkan Robert Gadolin, föreståndaren för Thomäs Skogsby- rå forstmästare Yrjö Harlden, lant- mäteriingenjör Väinö Kaasalainen och hans hustru violinkonstnär Irma

Nissinen-Kaasalainen, agent Joh. Kil- peläinen och fru Anni Kilpeläinen, tandläkaren Inkeri Korpimäki, läka- ren Aaro Werner Kröger och hans hustru tandläkaren Mary Ahren- berg-Kröger, kappaffärsägaren Jan- ne Kupiainen, ordföranden för Lot- ta Svård-föreningens lokalavdelning Emmy Lilius, fotograf Thorvald Ny- blin som hade sin affär vid Karjala- gatan, pantlånekontorets kontorschef Georg Nyholm och arkivförestånda- re Ingeborg Nyholm, tandläkaren Vä- inö Pasanen, hovrättsnotarien Robert Rainio, direktören för Itä-Suomen Sähkö- ja Insinööritoimisto Oy och ledamoten av Viborgs stadsfullmäk- tige ingenjör Uuno Sarkko, assessor- kan Elin Saxén, kommerserådmann Olga Schavoronkoff, hennes son och bolagets disponent ingenjör Sergei Schavoronkoff, överläkaren vid Län- sjukhuset docent Väinö Seiro, verk- ställande direktören för F. Sergejeffin Pojat ja Kump. Oy kommerserådet Aleksander Sergejeff, målaren K. Tu- runen samt masören Usko Varviko. Den legendariska Anna Virubova, kejsarinns hovdam från St Peters- burg, flyttade bort från C-trappan li- tet före vinterkriget.

På Slottsgatans sida bodde justitie- rådmän Roope Kärki, träexportfirman Uuraan Puuvienti Oys kontorschef Harald Lindblom, kommerserådin- nan Emilia Peusa, Karjalan Sähkö Oys elingenjör Ragnar Ramström och handlanden Johan Abram Rissa- nen som ägde en stor ekiperingsaffär vid Pohjolagatan. Gårdskarlssysslorna sköttes från början till slutet av Anton Kolhonen med hustrun Helena.

Under fortsättningskriget var Edens hus helt beboeligt. Av af- fäerna kom Lyyli Joenpolvi, J. Lam- minsalo, Paperikeskus, Puu ja Parru Oy samt Valio tillbaka. Som nya fö- retagare anlände frisersalongen Pos- se, kolonialvaruaffären F:ma T. Mar- tinson, modeaffären Eeva, parfumerie Iris, Ferd. Alfthans partiaffär och kaf- ferosteri, partiaffären A. Pekkonen, rörmöntörfirman Viipurin Vesi- ja Lämpöjohtoliike, saftfabriken VE-VE-KO, sportaffären Pyörä-Urheilu samt Viipurin Siro Oys kontor. En del av husets tidigare invånare åter- vände också till sina hem.

I dag är Edens hus fortfarande i mycket gott skick, åtminstone till sitt yttre. I trappuppgångarna kan man ännu se minnen av den forna lyxen även om det är tydligt att gårdskarls- paret Kolhonen inte längre städar där dygnet runt. De dyrbara originalbe- lägningarna finns kvar, även hissar- na, men det är oklart om de sistnäm- da längre är i funktion. De som har fått besöka bostadslägenheter berättar att stora lägenheter har spjåkats upp till mindre med hjälp av mellanväggar av trä och att behovet av renoveringar är iögonenfallande. På gatunivån ver- kar några affärer. I pappershandels

gamla hörnlokal finns nu bekläd- nadsaffären *SELA*. Dessutom finns ett kafé och modeaffären *Elit* i huset.

Eden är det enda huset hela kvar- teret som står kvar från den finska ti- den. Då vi fortsätter vår promenad längs Slottsgatan har vi på vänstra sidan en lång rysk femvåningsbygg- nad vars två första våningar är grå och de tre översta ljusare. Huset är byggt vägg i vägg med Eden och sträcker sig nästan till Brahegatan. Där i gathör- net bildar två husgavlar en liten skvär med en anspråkslös gräsmatta, ett träd och en tidningskiosk. Där finns också en livsmedelsaffär.

Under finska tiden befann sig här på Slottsgatans sida fyra små hus, först två mindre byggnader av trä, sedan ett smalt stenhus och till sist ett långt trähus. De två första trä- husen hade adressen **Slottsgatan 34** och de två sistnämnda byggnader- na **Slottsgatan 36**. På Slottsgatan 34 fanns K. F. Lunds arvingars bageri, konditori och kafé, Karjakeskusunta r.l:s köttaffär nr 4 samt tre specialister i klädbranschen: skräddarmästare I. Galandiner, Väinö Klemetti som till- verkade overaller och kostymer samt Maria Pervitin som sålde tyger och underkläder i parti och drev ett väveri i huset. I stenhuset på tomten Slots- gatan 36 hade Viipurin Osuusliike rl sin butik nr 12, dryckestillverkning och skoreparation. Där bodde ock- så Einar Roine som svarade för an- delsägarnas matvaruavdelning. I det långa trähuset erbjöd skräddaren Vil- ho Kaipainen sina tjänster. Men dessa hus är som sagt nu borta.

Mittmot Eden på Slottsgatans högra sida i hörnet av Vasaga- tan står ett grått höghus som har sju våningar och lika väl kunde vara be- läget någonstans i Tölö i Helsingfors. Huset heter Vaasanlinna och det ri- tades av Helsingforsarkitekten Ole Gripenberg. Huset stod färdigt 1937 och adressen är **Slottsgatan 39**.

Byggnaden har några affärslägen- heter med stora moderna skyltfön- ster. I dessa lägenheter verkade år 1939 A. Erkamoss mjölkbutik, Simo Myr- tys blomsterhandel Kukka-Aula, Ly- dia Siilis damfrisering Vella och Er- ki Tolvanens Viipurin Konttoriväline Oy som var representant för Oy Uusi Systema och sålde och reparerade kontorsmaskiner. Av husets invånare kan nämnas svenska metodistförsam- lingens pastor Sergei Dubrovin, vice- häradshövding Gunnar Edelman som hade sin advokatbyrå i huset, rektorn för Viborgs handelsläroanstalt Einar Jokelainen, chaufför K. Jäppinen, för- säkringsinspektör Heimo Karjalai- nen, folkskollärarinnan Elin Lilje- ström, fru Viivi Niukkanen, tekniker Urho Pelkonen, sömmerskan Eeva Pullinen, poliskommissarie Arthur Tenhunen, byggnadsingenjör Jussi

Oas i hörnet av Brahegatan.

Teräväinen som var bolagets dispo- nent, kontorsföreståndaren Signe Tu- kkiainen, ingenjör V. Vehmas och frö- nar Gerty Äman. Viborgs finska och svenska metodistförsamlingars pas- torskansli hade sin expedition hos pastor Dubrovin.

På samma tomt med gaveln mot Vasagatan stod Viborgs tennishall som byggdes åren 1911–12. Hallen var ritad av Uno Ullberg och projektet fick ett märkbart ekonomiskt under- stöd av familjen Hackman. Wiborgs Lawntennisklubb grundades redan 1898 och var landets äldsta tennis- klubb. Hallen förstördes i kriget.

Under fortsättningskriget hade A. Erkamo kolonialvaruaffär i huset, Tyne Hakkarainen hade blomster- handel, Elsa Halonen mataffär och Tamara Tarvainen frisersalong.

Affärslägenheten i hörnet av Slotts- och Vasagatorna tillhör nu en stor leksaksaffär, *Igruski*.

Vid Slottsgatan står efter Vaasan- linna ett långt rött hus som ur- sprungligen har haft tre bostadsvå- ningar men efter sina bombskador har fått en våning till. Huset är Plev- nana, **Slottsgatan 41**. Det byggdes på 1870-talet enligt A. V. Janzons rit- ningar som arbetarbostäder. Då för- de Ryssland krig mot Turkiet och hu- set fick sitt namn efter den bulgariska staden Plevna som den ryska armén först efter flera sega försök lyckades besegra. På 1890-talet var Plevnas da- gar som arbetaridyll över. Huset sanc- rades för att tillfredsställa mera krä- vande invånare. Bottenvåningen som låg några trappsteg lägre än gatunivån förnyades till affärslägenheter. Fasa- den mot gatan fick en ny stil.

Före kriget fanns det följande af- färer i Plevna: Oskar Alopaeus trä- varuagentur, A. Erkamoss kolonial- varuaffär, konsul Hjalmar J. Gröhns försäkringskontor som represe- nterade försäkringsbolagen Fennia och Patria, andrahandsaffären J. Kärkäs, och adressen är **Slottsgatan 39**.

Byggnaden har några affärslägen- heter med stora moderna skyltfön- ster. I dessa lägenheter verkade år 1939 A. Erkamoss mjölkbutik, Simo Myr- tys blomsterhandel Kukka-Aula, Ly- dia Siilis damfrisering Vella och Er- ki Tolvanens Viipurin Konttoriväline Oy som var representant för Oy Uusi Systema och sålde och reparerade kontorsmaskiner. Av husets invånare kan nämnas svenska metodistförsam- lingens pastor Sergei Dubrovin, vice- häradshövding Gunnar Edelman som hade sin advokatbyrå i huset, rektorn för Viborgs handelsläroanstalt Einar Jokelainen, chaufför K. Jäppinen, för- säkringsinspektör Heimo Karjalai- nen, folkskollärarinnan Elin Lilje- ström, fru Viivi Niukkanen, tekniker Urho Pelkonen, sömmerskan Eeva Pullinen, poliskommissarie Arthur Tenhunen, byggnadsingenjör Jussi

Trähus Slottsgatan 42.

nen, mode- och kortvaruaffären Alice Nissen samt Viipurin Yleinen Des- infoimislaitos som innehades av Ei- nar Auvala. Bostäder i huset hade Os- kar Alopaeus, konsul Gröhn, direktör Esther Hartzell, telegraffunktionär Ester Kunnas, handlanden J. Kär- käas, klassiska lyceets matematiklektor Elisa Laamanen, kolonialvaruagenten H. Magnus, Viipurin Konttoriväline Oys VD Erkki Tolvanen och major L. Winter som hade en hög post på Centralkasernen, antingen på Gas- skyddskolan eller på Underhållsrege- mentet.

I dag är affärslägenheterna i bot- tensvåningen igen i livligt bruk. För- utom en stor fiskaffär kan vi även fin- na en lässmedsaffär och en affär som säljer oljor och andra förnödenheter för bilar.

Plevnas gård hade en kuriositet: en helt runt uthusbyggnad. En snabb titt på gården avslöjar att ingenting finns kvar av denna märkliga byggnad.

Nästa hus på Slottsgatans tred- je sida, **Slottsgatan 43**, är ett ryskt höghus med hela tio våningar. Byggnaden har sin gavel mot Slotts- gatan och lämnar resten av tomten mot Slotts- och Brahegatorna tom. Där ser vi ett välvårdat grönområde och en stenbelagd gångstig som le- der snett till höger till Brahegatan. I husets andra ända ser vi en juvelerar- och guldsmedsaffär som uppper 1936 som sitt grundläggningsår; knappast dock på detta ställe. Dessutom finns ett solarium i huset.

Före kriget såg här annorlunda ut. På tomten stod tre trähus varav de äldsta från 1870-talet. Liksom på tomten mitt emot var klädbranschen bra representerad här. A. Jestoi tillver- kade och sålde damkappor, pälsar och varuagentur, A. Erkamoss kolonial- varuaffär, konsul Hjalmar J. Gröhns försäkringskontor som represe- nterade försäkringsbolagen Fennia och Patria, andrahandsaffären J. Kärkäs, och adressen är **Slottsgatan 39**.

Byggnaden har några affärslägen- heter med stora moderna skyltfön- ster. I dessa lägenheter verkade år 1939 A. Erkamoss mjölkbutik, Simo Myr- tys blomsterhandel Kukka-Aula, Ly- dia Siilis damfrisering Vella och Er- ki Tolvanens Viipurin Konttoriväline Oy som var representant för Oy Uusi Systema och sålde och reparerade kontorsmaskiner. Av husets invånare kan nämnas svenska metodistförsam- lingens pastor Sergei Dubrovin, vice- häradshövding Gunnar Edelman som hade sin advokatbyrå i huset, rektorn för Viborgs handelsläroanstalt Einar Jokelainen, chaufför K. Jäppinen, för- säkringsinspektör Heimo Karjalai- nen, folkskollärarinnan Elin Lilje- ström, fru Viivi Niukkanen, tekniker Urho Pelkonen, sömmerskan Eeva Pullinen, poliskommissarie Arthur Tenhunen, byggnadsingenjör Jussi

Ett ryskt affärshus Slottsgatan 45-47.

Vår fortsätter vår väg över Brahegatan. På högra sidan har vi ett jättelikt affärs- och bostadshus som på Brahegatan sida sträcker sig till nästa gathörn och på Slottsgatan sida upptar tomterna **Slottsgatan 45** och **47**. Den rödbruna kolossen är tio våningar hög och har stora glas- och fönstertytor. Det avrundade hörnet är helt av glas. Huset är modernt och höjer kanske värdet på sin omgivning, men vi får vara tacksamma för att det inte är byggt i Fästningen eller vid Torkeln. På finsk tid stod här mot Slottsgatan två trähus. Där ledde Helge Ekholm ett elevhem för yrkesskolan, A. Hakovirta reparerade elektriska maskiner och apparater och Heikki Paajanen drev en vedaffär.

Efter detta mäktiga prov på rysk byggnadskonst ser vi två finska höghus på tomten **Slottsgatan 49**. De uppfördes just före vinterkriget och var planerade av arkitekt Väinö Keinänen. Den mindre av byggnaderna står mot Slottsgatan och har fem våningar, den större är belägen i hörnet av Kullervogatan och är två våningar högre. Huset är ljusa och slättrappade och ser ut att vara i gott skick, dock skulle en lätt målning förbättra bilden.

Före kriget fanns här Andelslaget Torkkels mjölk- och kolonialvarubutiker, Kerttu Kulankos kemikaliaffär, V. Salonens och J. Sipponens affär Viipurin Sähkösoitin, Sylvia Hytönens damfrisering Sylva, Eliana Ruponens frisersalong och Suomen Karjakeskuskunta rls kött- och grönsaksaffär nr 12. På Slottsgatan sida bodde representant A. Franck, folkskollärare E. V. Hänninen, Viborgs sista polismästare Emil Kok-

ko, kapten Asser Korvenheimo, läkaren O. Mannerheimo, prokuristen för kostymfabriken Viipurin Puku Voitto Manninen samt Lydia, Martta och Tyne Tarvonen. I huset mot Kullervogatan bodde direktör Selim Ahti, avdelningschef Paavo Aro, direktören för Viipurin Puku Onni Hartikainen, fröken Vera Stiehl, verkställande direktör M. Westersund, prokuristen för Viborgs Fanerfabrik Atle Torkkell, biblioteksfunktionären Iines Vuoristo och agent Uljas Väntinen som var representant för Porkkala Konserv Ab. Byggnaderna användes som bostadshus också under fortsättningskriget, och bl.a. Andelslaget Torkkeli och Karjakeskuskunta (nu Karjakunta) hade kommit tillbaka.

Andelslaget Torkkels forna hörnlokal inhyser nu en senkommen konkurrent som gör reklam för öl, olika cigaretter, bröd, smör och korv. Dessutom finns här en affär som säljer olja och andra kemiska produkter för bilar, samt en pizzeria. Mellan de två husen har två små butikslokaler byggts, i den ena verkar en frisersalong och i den andra en modeaffär.

På samma tomt på Kullervogatan sida finner vi ännu ett tvåvåningshus av rödtegel i renässansstil som arkitekt Paavo Uotila är 1921 planerade för direktör Lammetmaa och som senare ägdes av kommerserådet Mikko Adolf Wilska. Wilska ägde en maltmjölfabrik och en kvarn i Tienhaara, verkade som ordförande för drätselkammaren och var Tjeckoslovakiens konsul i Viborg. Huset hör till de arkitektoniska pärlorna i Viborg.

På Slottsgatan västra sida stod i tiderna fem trähus från 1870- och 1880-talen. De två första av dem är

Slottsgatan 49.

Slutet av Slottsgatan. Konstantin Jakowleffs hus Slottsgatan 48.

borta men de tre övriga står till vår glädje kvar, en aning luggslitna men ändå charmerande. I hörnhuset på den första tomten, **Slottsgatan 38**, fanns Pantsarlaks Apotek med Ilmari Arvela som apotekare. I stället står där nu ett långt ryskt affärs- och bostadshus som parallellt med Brahegatan sträcker sig längs hela kvarteret. Följande tomt, **Slottsgatan 40**, hade invid gatan två helt identiska hus varav det första är borta men det andra finns kvar. Därtill kan vi längre bort på samma tomt bakom busshållplatsen se ett annat trähus, Slottsgatan 40 B. På Kullervogatan hörntomt **Slottsgatan 42** finns båda husen kvar och är av allt att döma i användning som bostäder. Bakom dessa hus på samma tomt ser vi en lång tvåvåningsbyggnad av sten, en f.d. garvarverkstad från 1860-talet. På 1930-talet fanns här plåtslageriet Viipurin Peltisepänliike och Vesitehdas Virvoke Oy som tillverkade läskedrycker. Under fortsättningskriget ersattes de bl.a. av en ackumulatorfabrik och en likkistfabrik. I trähusen bodde arbetare och olika yrkesutövare, bl.a. skräddarna E. Kaario, Antti Rautiainen och Viljo Torkkell.

Kullervogatan, *Bulvar Kutuzova*, är såsom på våra tiden en grön gata med en lummig park och ett prome-

nadstråk mellan körfilerna längs hela gatan från Myllymäki till Pantsarlaksgatan. Det finns bänkar för trötta vandrare samt avfallskorgar vilket givetvis gör intrycket vänligare.

Mellan Kullervogatan och Sampogatan finns ingenting kvar av våra tiders byggnadsbestånd. På vänstra sidan är hela kvarteret omgärdat av ett högt plank. Antagligen har man som avsikt att bygga någonting men projektet tycks ännu vara i planeringskedjet. Området täcker adresserna **Slottsgatan 44** och **46**. På högra sidan upptar ett något tråkigt elvåningshus hela gatukanten ända till Sampogatan. På gatunivån finns bl.a. en vapenhandel och en affär som säljer barnkläder och andra förnödenheter. Adresserna här var **Slottsgatan 51** och **53**. I de små hus som befann sig här på 1930-talet verkade bl.a. O. Tamminens ramaffär Kulma, O. Kokkolas kolonialvaruaffär och A. Immonens Uusi Talouskauppa. Viborgs nykterhetsförening lärde viborgarna sunda levnadsvanor men också litlet glädje unnades: Bertta Marjannes dansinstitut gav undervisning i alla moderna danser.

Vi kommer till Sampogatans, *Ulitisa Vasiljeva*, hörn. Vi märker att denna gata nu är kortare än förut. Då den tidigare fortsatte till vänster ända till Kalevagatan, mynnar den nu i varuhusets tomt redan före Torkelsgatan. En stadsplaneändring har tydligen ägt rum. Från Sampogatans hörn rullar trafiken vidare snett till höger genom passet mellan Batteribacken och Havis vallar, ut från stadens centrum och så småningom ut från hela staden. Men då är vi redan på Koivistogatan, som efter den första kosmonauten har döpts om till *Ulitisa Gagarina*.

Slottsgatan som trafikled upphör i hörnet av Sampogatan. Men ett kvarter av hus finns kvar. Trottoaren fortsätter ännu framåt och förvandlas halvvägs till trappor som leder fotgängaren upp till Batterigatan, *Chernomorskaja ulitsa*, i Batteribackens sluttning.

Kvarteret byggdes huvudsakligen på 1860-talet åt kommerserådet Konstantin Jakowleff, en betydande industriman vars släkt bl.a. ägde en tegelfabrik i Talikkala, en tändsticksaffär och en såg i Kelkkala, en brännvinsfabrik, ett kalkbruk, en allmän bastu och flera hus. Jakowleffs hus, vars fasad och tredje våning är

från 1890-talet, täcker halva kvarteret ända till Tapiogatan och hade adressen **Slottsgatan 48**. Byggnaden som nu har ljusröd färg ser ut att vara i gott skick, t.o.m. balkongerna finns kvar. Fastigheten ägdes på 1930-talet av affärsmannen Fr. Buttenhoff och där verkade rörmontörfäiren Vesi- ja Lämpöjohtoliike Yhtymä Oy, Rysslands Röda Kors i Finland samt stadens arbetsförmedlingsbyrå. I huset bodde bl.a. direktör Nantti Louhivuori och fru Paula Louhivuori. Nu finns här våningshotellet *Sampo* som bjuder ut rum för resande.

I övre ändan av trapporna, adress **Slottsgatan 50**, verkar i en ombyggd industribyggnad etablissemangent *Traktir* som av allt att döma bjuder på uppriskande drycker. Det är f.d. Slottsgatan sista hus på vänstra sidan. Till höger mitt emot ser vi en liten park med lockande bord och bänkar. Vad tycker läsaren: skall vi inte slå oss ner och vila en stund?

De huvudsakligaste källorna: Petri Neuvonen: Viipurin historiallinen keskusta (SHS 1994); Viipuri, Rakennusperinön seitsemän vuosisataa (SKS 2008); J. W. Ruuth: Viborgs stads historia (1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m.: Viipurin kaupungin historia I-V (1974-1982); VirtuaaliViipuri, Viborgs telefonkataloger 1919, 1929, 1939 och 1943; Juhani O. Viisite: Viihtyisä Vanha Viipuri (WSOY 1943); Erkki Pasanen-Tor Lindblom: Eden viipurilainen asuinparatiisi (2001); Aapo Santavuori: Muistoja Kannakselta ja Viipurista (Otava 1963); flera andra viborgsböcker och -artiklar samt egna iakttagelser och slutsatser.

Karelska näsets krigsmuseum i Viborg

I gårdsbyggnaden bakom Handelsgillet i Wiborgs tidigare byggnad vid Karjaportsgatan 7 verkar sedan sommaren 2013 Karelska näsets krigsmuseum, vars initiativtagare och upprätthållare är krigshistorikern och reseguiden Bair Irincheev.

Museets relativt anspråkslösa byggnad i två våningar ligger alltså endast ett stenkast från salutorget och Runda tornet. Trots det begränsade utrymmet ger utställningens bilder, dokument, dagböcker, flygblad, kartor, vapen, uniformer osv. besökaren en objektiv och mångsidig bild av Viborgs och Karelska näsets dramatiska öden under andra världskriget.

Bair Irincheev som själv vuxit upp i S:t Petersburg samt på familjens datja vid Perjärvi på Karelska näset, är sedan år 2003 bosatt i Helsingfors. Han har på kort tid gjort sig känd som aktiv krigshistorisk forskare och har gett ut ett flertal böcker utgivna på ryska, finska och engelska, och är också populär reseguide vid resor till de tidigare stridsplatserna i Ryssland samt vid ryska resor till Finland. Irincheev har i nära samarbete med olika krigshistoriska intressegrupper på Karelska näset bidragit till uppbyggnaden

Karelska näsets krigsmuseum
Progonnaja ulitsa 7 B
Viborg
www.war-museum.ru

Öppet under vinterhalvåret lördagsöndag kl. 11-19, samt enligt överenskommelse:
Bair Irincheev:
mobiltel. 050-5947001

av den stora utomhusutställningen i Kuuterselkä (numera Lebzjze), som tack vare hans insats också har försetts med textning på finska.

För närvarande söker Irincheev nya utrymmen för det bräddfyllda museets samlingar. Viborgs tidigare centralkasern kunde vara en i många avseenden idealisk lokal för Karelska näsets krigsmuseum. Kasernen som nyligen har tömts av det ryska för-

svarsministeriet kräver givetvis omfattande reparationer, men det finns uppenbarligen också andra, måhända mer inflytelserika intressenter för dessa utrymmen.

Carl-Fredrik Geust

Aktuell arkeologisk forskning i gamla Viborg

En regelbelagd del av en faussebraye

finns föremål från fyra olika kulturer – västeuropeisk, svensk, rysk och finsk – visar hur mångkulturellt och mångsidigt det dätida samhället var under de första decennierna efter att staden övergätt till kejsardömet Ryssland.

Under 2015 gjorde arkeologerna till och med några arkitekturhistoriska upptäckter. På Slottsholmen upptäckte de fundamentet till en försvarsmur som finns på en 1600-talskarta över slottet – muren hade aldrig setts förut och någon gång blivit nedriven. En annat upptäckt var en tegelbelagd del av en faussebraye (en typ av fästningsverk) – en låg vall med en vallgrav och huvudvallen. Man byggde ofta liknande fästningsverk i

Ett ortodoxt kors av brons

Västeuropa från och med 1600-talet. Utgrävningarna vid Gamla Domkyrkan visade sig vara särskilt intressanta. Domkyrkan är en av de byggnader som är mycket svåra att restaurera eftersom den har byggts om och förändrats under 500 år. Dessutom begravde man adelsmän och präster under Domkyrkans golv och i dess omedelbara närhet. Arkeologerna har studerat byggnaden i fem år nu, men i somras lyckades de inte upptäcka särskilt många föremål från vardagslivet. Trots detta gjorde man en rad unika fynd: speciella valvstenar (som användes under medeltiden för att bygga gotiska bågar i dörrar och fönster) samt huggna gravstensfragment av

kalksten som ingick i Domkyrkans golv och hade korsats under olika ombyggnader.

Under 2016 planerar man att påbörja arkeologiska projekt och restaureringar för mer än 30 byggnader i Gamla Viborg. Därtill ska man börja restaurera vissa byggnader, framför allt på Slottsholmen. Vi får hoppas att den nya arkeologiska säsongen kommer att ge oss nya intressanta fynd och kunskaper om det medeltida Viborg.

Alexander Smirnov, arkeolog i Viborg
Översättning Natalia Asejeva

*Jos siull' on snaijuu,
juo Sergejeffin tsaiuu*

*Toppen
Sergejeffs Java te
i koppen!*

OY SERGEJEFF AB

Löjtnantsv. 10
00410 Hfrs
tel. 532 041 fax 532 045
www.sergejeff.fi

En knapp från en rysk uniform

Sockerbagarna i Wiborg

Henrik Degerman

Tårtor och krokaner

När min syster Barbara 1959 gifte sig med Märten Ekström från Wiborg var det inte tal om annat än att vid bröllopsmottagningen skulle serveras kroken – icke tårta. En tårta är ett bakverk av mjöl, ägg och socker, rikligen dekorerat med vispgrädd, frukter och choklad. En kroken görs av socker och mandelmassa av en sockerbagare. Liksom tårtan gräddas kroken i ugn, vanligen i mindre delar som sedan sammanfogas. En bröllopskroken byggs i våningar och är alltigenom handarbete; den inmundigas i bitar som bryts ut från kroppen.

Sockerbagarna runtom i Europa har traditionellt kommit från Graubünden, nu den schweiziska kanton som omfattar landets sydöstra alper med mellanliggande dalar. Fristaten Tre Förbund (Gemeiner Drei Bünde) grundades 1524 genom ett statsfördrag mellan Graue Bund, Gotteshausbund och Zehngerichtenbund. Under Napoleonkrigens omvälvningar inträdde fristaten 1803 i det schweiziska edsförbundet, vilket slutligen stadfästes genom en ny grundlag av 1892. Innan dess bevarade Graubünden sin suveränitet genom att bland annat utfärda pass. Så kom sockerbagarna till Viborg försedda med "bündner"-pass, icke schweiziska.

Graubündens geopolitiska placering i alpdalarna mitt emellan det tyska och italienska kulturområdet var både en nackdel och en utmaning. Utkomsten i det då fattiga Schweiz var helt baserad på mjölkproduktion på alpängarna och under krigstid oerhört sårbar. Under senare hälften 1700-talet lockades graubündnborna att skaffa sin bärning söder om Alperna. Där fanns egentligen en större stad, nämligen Venedig. Redan under 1100-talet finner vi sådana hantverkare i Venedig och snart etablerade sig dessa som sockerbagare. Venedigs kontakter med den asiatiska kulturen – Persien, Indien, Kina – hämtade till staden nya matvanor, kryddor, drycker, som de företagsamma Bündner förstod att utnyttja.

Under 1600-talet räknade man med att av Venedigs 42 kaffehus och konditorier 38 förestods av Bündner. Där serverades tidens modedrycker kaffe, choklad, brännvin och likörer, allt hämtade från den islamska världen. Färska bakverk stod att få alla tider på dygnet, den schweiziska fliten förnekade sig inte. Under 1700-talet hade Venedig en Graubünden-minoritet på ca 2 000 invånare. Mot slutet av 1700-talet ändrade sig situationen då franska och österrikiska krigshärar trängde på och sockerbagarna fördes från sina hem i Venedig.

Från Venedig till Norden

Sockerbagare från Graubünden påträffar vi från sent 1700-tal först i Köpenhamn och Göteborg, under tidigt 1800-tal i Stockholm, Uppsala och Reval och faktiskt långt senare i S:t Petersburg. I Finland framträder en sockerbagare i Åbo så tidigt som 1760 och i Helsingfors 1814. Det kan anmärkas att Borgerliga Klubben, föregångare till Svenska Klubben i Helsingfors, grundades samma år. Schweizerierna, som dessa kaféer benämndes, hade många likheter med de första herrklubbarna: en anspråkslös lokal där man kunde läsa dagstidningar och bli serverad kaffe med bakverk och likörer.

För att kunna etablera sig som

Zillis i Graubünden, de wiborgska sockerbagarnas hemort. Foton av Victor Degerman 1923. Original hos författaren.

Det durischska huset.

hantverkare i det byråkratiska Norden krävdes burskap av magistraten i respektive stad. Överhetens tillstånd var dels en form av garanti över yrkes-skicklighet och solvens, dels en reglementering av näringarna. Wiborg blev utsatt för närmanden både från öster och väster. "Utlänningen" G.A. Guler ansökte 1820 om att bli antagen som Conditor i Wiborg emedan "hvarken i denne Stad eller å hela denna trakt ej någon Conditor finnes bosatt ---" och lovade att han "tillika skulle Herrskaperne tillhanda hålla tjenliga Liqueur". Vårdshusvärdarna i Wiborg reagerade med kraft, och utlänningen fick avslag.

Clopatt, Durisch och Andrea
Buchlis konditori upphörde efter bara tre år då Martin avled. Nu uppträdde en annan släktgrupp som skulle bli betydligt mera långvarig. Sockerbagarbolaget bestod av Johann Patt (f. 1798) samt bröderna Durisch (rätoromanska för Ulrik; f. 1800), Beat (f. 1802) och Conrad (f. 1808) Clopatt. Dessa unga sockerbagare i tju-goårsåldern var hemma från byn Zillis i Graubünden och utbildade i S:t Petersburg och Narva. Efter en rörlig tillvaro etablerade sig konditoriet 1834 på Karjaportsgatan. De tre bröderna Clopatt donerade 1856 en silverskål tillverkad av Roland Mellin i Helsingfors till sin hemkyrka i Zillis. Jag har fortfarande silvermataskedar med de fem sykonens namn tillverkade 1837 av samme Roland Mellin.

Kort därefter reste Johann Patt hem till Zillis på grund av sjuklighet och Beat Clopatt avled i Wiborg 1838. Konditoriet övertogs av Durisch Clopatt, som 1840 blev borgare i Wiborg och finsk undersäte. Han utvidgade verksamheten med biljard, "Pfannkuchen" och "Bouillon de poche", buljong färdigt förpackad i bleckdosor. Tid efter annan anmälde sig konkurrenter från andra orter. Johan Petter Hamberg öppnade ett konditori vid Vattenportsgatan 1851; han fick också arende på teaterhus-

Christian Andrea med sin hund. Foto Fredrik Diehl, Wiborg, hos författaren.

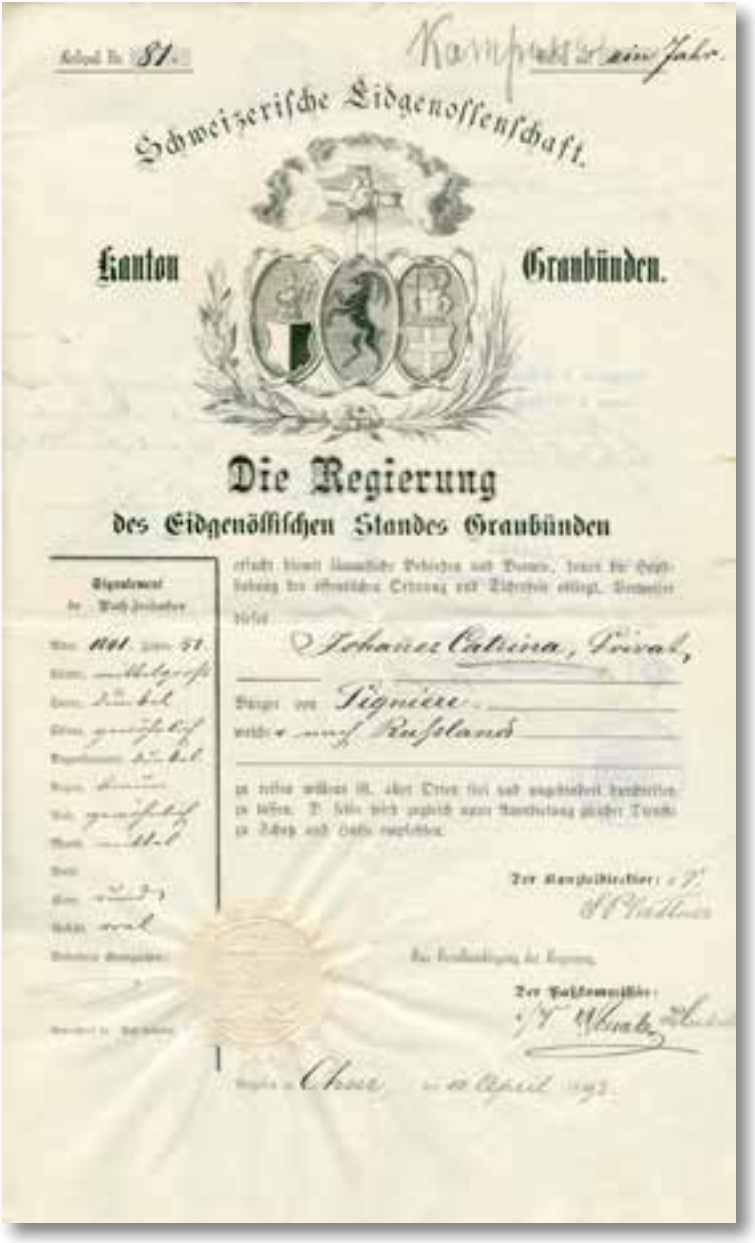
Engelina Catrina, f. Durisch, Johann Durisch, Gustaf Degerman, gift med Ursula Durisch, sonen Victor Degerman. Foto i Wiborg, hos författaren.

sets byffé och en sommarrestaurang i S:t Anne promenad. En tredje konditor, Frans Severin Sillström fick burskap 1854 men flyttade 1858 till Tavastehus.

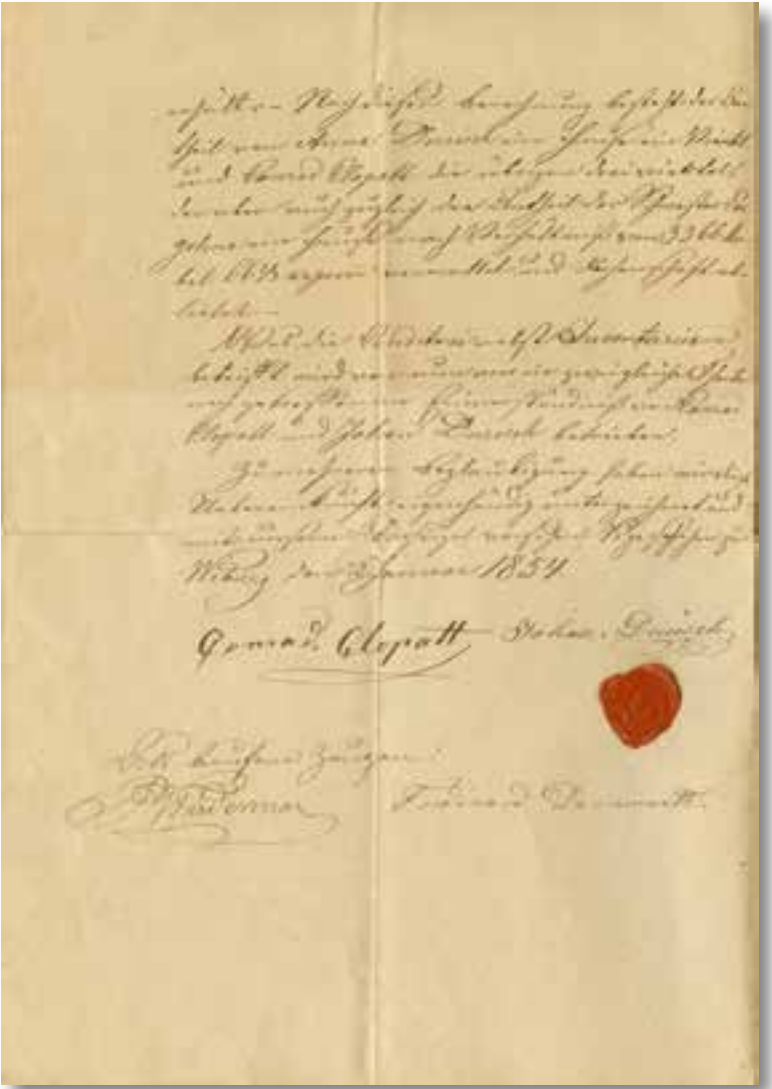
Nu avled också Durisch Clopatt i Schweiz 1852. Hans rörelse ärvdes av systersonen Johann Durisch (f. 1798 i Mathon), gift med Anna Clopatt (f. 1803). Johann Durisch var egentligen lärare i Zillis men kallades av sin svärfar 1838 till Wiborg för att biträda vid konditoriets skötsel. År 1853 blev Johann finsk undersäte. För att kunna erhålla burskap i Wiborg fordrades ett mäterstycke: "Durisch bör, hemma hos sig, under magistratens uppsikt --- förfärdiga en så kallad krockan." Efter diverse krångel – Johann

mäste tillverka ytterligare en krockan – beviljades burskapet samma år. Conrad Clopatt hade under tiden flyttat till Helsingfors och gift sig i sockerbagarfamiljen Catani (hans sonson Arthur död barnlös 1973 blev den siste Clopatten i Finland) och Johann Durisch företedde nu ensam de graubündska sockerbagarna i Wiborg.

Johann Durisch ende son Georg avled som 20-åring. Dottern Ursula (f. 1837) gifte sig med prokuristen vid Rothe & Co Gustaf Victor Degerman (f. 1835) från Ekenäs. Familjen blev bosatt i Wiborg och Degerman köpte med tiden två hus vid Pohjolagatan. Hans sondotter Hugi gift Boecker skulle bo där fram till krigsutbrottet 1939, då båda husen föll offer

Graubündner pass för Johannes Catrina, frände till Johann Durisch, utfärdat 1893. Visering för Ryssland i Berlin, av poliskammaren i Wiborg på svenska och ryska samt av kejserliga tyska konsuln i Wiborg. Original hos författaren.

Kontrakt om Conditorei rörelsen i Wiborg ellan Conrad Clopatt och Johann Durisch. Wiborg den 23 januari 1854. Original hos författaren.

för bombningarna.

Conrad Clopatt hade dött i Helsingfors. År 1866 sålde Conrad Clopatts änka och arvingar sin andel i släktgården i Zillis till Johann Durisch. Samma år uppgjorde denne sitt testamente i Wiborg till förmån för sina barn och så flyttade den gamle konditorn tillbaka till Zillis tillsammans med dottern Engalina. Han lämnade en del av sin förmögenhet i Wiborg där den förvaltades av svärsonen Gustaf Degerman. Min färsfärfar kunde till exempel 1872 redovisa en vinst på 43 engelska pund, vilken överfördes till "Papas" konto i Rothschilds bank. Johann avled i Zillis 82 år gammal 1878.

Johann Durisch bosatte sig i det relativt stora durischska huset mitt i byn Zillis. Där väckte han uppsende med sina wiborgska vanor, helt främmande för den fattiga och efterblivna albyn. Han höll sig med häst och vagn samt drack vin till middagen. Han lät också måla sitt porträtt i Wiborg. En vy av hans födelseby Zillis, målad av Heinrich Keller från Zürich ca 1825 färdades från Zillis till Wiborg, tillbaka till Zillis och slutligen 1923 åter till Wiborg. Båda dessa oljemålningar finns nu i mitt hem. Efterkommande till dottern Engalina gift Mani bor fortfarande i Zillis och närliggande byar där jag med min far, Johann Durisch dottersonson, besökt dem. Efter Engalinas död skedde den slutliga upplösningen av det durischska hemmet 1923. Min farfar Victor och hans bror Georg reste till Zillis och kom tillbaka med målningarna, silver och andra minnesföremål.

Från byn Pignia kom Johann Durisch efterträdare och frände (hans mormor var född Clopatt) Christian Andrea (f. 1843). Han gick i sockerbagarlära i Wiborg, Helsingfors och S:t Petersburg och fick 1867 burskap

i Wiborg. Andrea gifte sig 1868 med en wiborgsflicka Silander. Christian Andrea bevarade en romantisk kärlek till sitt fädernesland och lät sig gärna fotograferas med schweizerflaggor och valkyrior eller med sin newfoundlandshund (inte så schweiziskt kanske men påminnande om en Senenhund). Då hade han 1865 utvidgat sin konditorirörelse med hotell. Hotell Andrea behöll sitt välrenommerade namn fram till krigsutbrottet, då den mittemot den medeltida domkyrkan belägna hotellbyggnaden förstördes. Till hotell Andrea kom gäster vida ikring och då kavalleribrigadens officerare höll manövrar på Karelska näset under 1920–30-talet var hotell Andrea den naturliga krogen för "segermiddagarna". Christian Andrea dog barnlös 1900 och därmed var det sista bandet till de graubündska sockerbagarna i Wiborg brutet.

Källor
Basakta har hämtats ur Sven Hirns utmärkta artikel Sockerbagaren från Graubünden, publicerad i Historiska och litteraturhistoriska studier 49, skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 460, Helsingfors 1974. Övriga uppgifter är hämtade från handlingar och brev i mitt arkiv samt av samtal med personer som levde i Wiborg under sockerbagarnas tid.

På plakettjakt i Viborgs stadsbibliotek

Pjotr Pjotrovitsch

I månadsskiftet augusti-september 2015 besökte Viborg av en skara fyrtiotalister från Helsingfors, Esbo och Borgå. Man hade den uttalade målsättningen att finna en specifik pall i det av Alvar Aalto ritade och nyligen förtjänstfullt restaurerade stadsbiblioteket. Upptakten till besöket inföll redan i november 2005, då ministern och Borgå-bon Kaj Bärlund fyllde 60 år. Hans påpassliga vänner hade beslutat sig för att förära jubilaren en donation till fonden för restaureringen av Viborgs stadsbibliotek. En av vännerna var nämligen engagerad i den finländska arbetsgrupp som bistod de ryska restaurationsexperterna i planeringen och genomförandet av restaurationsprojektet. Även hon ingick i den nu aktuella fyrtiotalistgruppen.

Penningdonationen dokumenterades, bland ett stort antal liknande bidrag till det år 2005 ännu segt framskridande byggnadsprojektet, i form av en pall designad av Alvar Aalto. På undersidan av varje donerad pall har man fäst en identifikationsplakett av mässing som anger den enskilda donatorns namn. Till saken hör att jubilaren av år 2005 aldrig hade besökt kringelstaden; inte heller under de påföljande tio åren lyckades den gode ministern ta sig till Viborg. Nu ingick Kaj Bärlund i den nyfikna grupp som önskade verifiera att 60-årsgåvan förverkligats. Det var ju hög tid att gåvan skulle inspekteras – i november 2015 stundade den f.d. miljöministerns 70-årsdag.

Först på programmet stod ett besök på Konst-museet, numera det anrika Eremitagets Viborgs-filial där ambulerande utställningar av värdefulla konstsatter förevisas. Denna gång var temat "Västuropeiskt stilleben- måleri från 1500-talet till 1800-talet". Förutom de högklassiga tavlorna fick gruppen tillfälle att beskåda utsikten från andra vännigens arkitrav, gången ovanför kolonnaden, som förenar museet med konstsolan, högt ovan Viborgska viken. Man kunde förstä varför man i tiden kallat museet med dess klassiska pelarbåge för Viborgs Akropolis.

Vädergudarna var vänliga nog att ösa regn över Viborg enbart under fyrtiotalisternas besök i Eremitagets Viborgsfilial. Första dagens eftermiddag kunde därmed användas till promenad från museet till Torkelsparken och det moderna hotell Victoria. Kvällen tillbringades på restaurang Russkij Dvor som sannerligen kan rekommenderas – krutet har bytts ut mot kulinariska skapelser i en miljö som transformerats från krukällare till festsal med medeltida riddaratsmosfär. Genom de små fönstren och från den flotta terrassen kan man se Viborgs slott och slotsbron.

Resedag nummer två fortsatte i arkitekturhistoriens tecken. Nu stod äntligen resans huvudsyfte i tur, besöket på Alvar Aaltos världsberömda klassiker, Viborgs stadsbibliotek. Gruppen fick uppleva en initierad guidning i biblioteket med en presentation av restaurationsprojektet, som hölls i det berömda auditoriet med det kännspaka taket av böljande träpanel. Man kunde konstatera, att en del av pallarna i salen var fyrbenta, medan resten var trebenta. Bibliotekarien och hennes tolk fick förvånade beskåda hur den målmedvetna finländska gruppen vände på samtliga pallar med ökande oro i blicken – ingen mässingsplakett med namnet Kaj Bärlund stod att finna! Endast de trebenta pallarna visade sig vara försedda med donationsplakett. En del av pallarna fanns dock utspridda i olika utrymmen i byggnaden. Slutligen hittades den pall som eftersöktes – av den snart 70-årsjubilerande Kaj Bärlund själv – i personalens kafferum! Utan diskussioner flyttades den värderade möblen till sin ståndsmässiga plats i auditoriet – en fyrbent dussinpall fick degraderas till taburet i kafferummet.

Nöjda över fullbordat värv fortsatte fyrtiotalisterna sin upptäcktsfärd i det sensommarmarva Viborg. Gamla stadsdelen och slottet skulle naturligtvis besökas. Mycket av historiskt intresse finns ju där att se, men även ett förfall som bekymrar dem som känner till stadens stolta historia. Endast ett fåtal byggnader har restaurerats med pietet, mestadels offentliga byggnader som tillkommit under den tid då staden lytt under rysk överhöghet, efter Stora Ofreden fram till Finlands självständighet. Undantagen till denna observation är just Aaltos stadsbibliotek och Ullbergs konstmuseum från självständighetstiden. Glädjande nog hör det forna Wiborgs Svenska Lyceum till de relativt väl restaurerade äldre byggnaderna.

Vår grupp var minsann inte den enda som besökte Viborg dessa dagar. I hotellets lobby upptäcktes bekanta personer med Viborgsanknytning. Bl.a. journalisten Eva Wikstedt vars farfar, målaren Topi Wikstedt har förverkligat de väggmålningar som ingick i Uno Ullbergs pretentiösa renoveringsprojekt i Runda Tornet på 1930-talet. Dessa väggmålningar inspekterades av fyrtiotalistgruppen över en måltid med alla tänkbara fasta och flytande ryska attribut.

För en del av fyrtiotalisterna blev detta ett av många minnesvärda besök i den mytomspunna, vackra men delvis beklämmande och sönderfallande staden Viborg. För en del var detta det första besöket. Samtliga var dock tillfreds med upplevelserna. Trots allt lever minnesbilderna starkt kvar av den högklassigt restaurerade modernistiska arkitekturpärlan, stadsbiblioteket ritat av Alvar Aalto, och av den monumentala klassicistiskt inspirerade funktionalistiska museibygnaden ritad av Uno Ullberg. Människans psyke är så funtat, att de bedrövliga vyerna i gamla staden, av bombskadade ruiner från andra världskriget och av patricierpalats i förfall på grund av ignorerad underhåll, fördunklas och undantränges ur medvetandet.

Stadsbibliotekets auditorium med böljande tak, tre- och fyrbenta pallar.

Lyckliga ministern Kaj Bärlund förevisar den upphittade pallen med mässingsplakett.

Kulturarbete i Sorvali

Emer Silius

*Vad ni är nu, har vi varit.
Vad vi är nu, kommer ni att bli.*

(Text i kryptan till kyrkan Santa Maria della Concezione dei Cappuccini, Rom)

Sorvali begravningsplats täcker ett stort område öster om landsvägen på Sorvali ö strax innan man från Finland anländer till staden Viborg. Gravgården grundades år 1798 på mark som tidigare hade tillhört frälshemmanet Mon Repos. Gravgården har fem huvuddelar, från norr till söder räknat: Tysk-svenska församlingens äldre område, finska domkyrkoförsamlingens område, finska landsförsamlingens område, det nyare tysk-svenska området och ortodoxa församlingens område. Därtill utvidgades begravningsplatsen på 1920-talet genom att en smal remsa på åsen bakom den gamla gravgården inköptes av Viborgs stad. Detta tilläggsområde hann man ta i bruk bara till en del före kriget.

Granatelden i andra världskriget förstörde en del av gravarna och efter kriget lämnades gravgården helt åt sitt öde. Den fick fritt växa igen. Direkt vandalism förekom också. Stora mängder grav- och kantstenar fördes bort för att användas som fylljord, byggnadsmaterial, trappstenar m.m. Gravstenar föll omkull och sjönk in i jorden. Buskar och småningom också höga träd täckte den tidigare välsköta gravgården. På 1970-talet drogs landsvägen snett över den ortodoxa församlingens område och en del av gravgården blev på andra sidan av vägen. På 1980-talet flyttades Otto von Fieandts stora minnessten till överstens födelsesocken Kristina kommun i Savolax. Men ingenting annat hände. Bussguiden kunde efter den höga bron över Saima kanal peka mot en tät skog och berätta att där har Sorvali begravningsplats i tiden varit belägen.

De nya sovjetiska invånarnas intresse för Viborgs förlutna var under de första årtiondena svalt. Installeringen förändrades dock småningom och viborgarna ville veta mera om sin hemstads historia och om de människor som hade utvecklat staden. År 2007 påbörjades ett projekt att snygga upp Sorvali begravningsplats till en stanningsplats minneslund och återställa dess värdighet. I företaget deltog Karelska förbundet, Viborgs stad, Viborgscentret och flera karelska sammanslutningar i Syd-karelen. För det första året beviljades projektet EU-stöd. Efter det har arbetet fortsatt som ett årligt talkoarbeta, först under Viborgscentrets ledning och under de senaste åren genom den för ändamålet grundade Pro Sorvali-föreningens försorg. Dagens viborgare har en mycket positiv inställning till projektet och förutom finländare har också ryssar deltagit i arbetet. Bortförda gravstenar har transporterats tillbaka; i år hämtades en sten ända från f.d. Nykyrka kommun till det ortodoxa området.

Det finns några personer som hela tiden varit speciellt engagerade i Sorvaliprojektet. Prosten Leena Repo har skaffat all den information som varit tillgänglig om gravgården, fotograferat varje funnen gravsten och årligen kompletterat kartor över området. Miljöarkitekt Marja Mikkola har med pietet planerat gravgårdens blivande utformning, utvald de träd som skall fällas och avgjort hurudana planteringar som skall göras. Pro Sorvali-

Nu börjar det hända. Ordföranden spänner upp skylten.

Årets gräsväxt rensas bort.

De fällda träden avlägsnas från terrängen.

föreningens ordförande Pertti Joenpolvi och sekreteraren Galina Pronin, bägge tidigare aktiva i Viborgscentret, har svarat för talkoarbetenas praktiska arrangemang tillsammans med Alla Matvienko i Viborg som dessutom skött kontakterna med Viborgs stads myndigheter.

Sommaren 2015 köpte Wiborgs Nyheter reporter nya arbetshandskar och gummistövlar och anmälde sig för talkoarbetet i Sorvali. Det visade sig att hela 25 personer var på väg till Viborg. Många olika yrkesgrupper var representerade: diplomingenjör, disponent, fastighetsförmedlare, ishockeyspelare, jordbrukare, jurist, konsul, lokförare, rörmokare, trädgårdsmästare, överste i.a., urmakare m.m. Överraskande var att några av deltagarna inte alla hade anknytning till Viborg eller ens till Karelen. Deltagarnas ålder varierade mellan fyrtio och sjuttio år. Bussens bagageutrymme fylldes av behövliga verktyg: motorsågar, trimmers, röjknivar, yxor, spadar, järnspett och krattor. Man var på väg på arbete, inte på semesterresa.

Tiden för talkoarbetet var en knapp vecka, men det var förväntande att se hur effektivt allt gick undan. Fyra arbetsgrupper tog form. En satte i gång med områden som inte tidiga-

re hade rörts, fällde träd enligt Marja Mikkolas order, röjde buskar och ordnade och förde bort avfallet. En annan grupp städade upp de tidigare röjda områdena. Somliga sökte ner sjunkna gravstenar, identifierade dem och lokaliserade deras riktiga platser på gravgården. De som hade järnspett och starka armar baxade stjälpsta stenar i upprätt ställning. Det är viktigt att gravstenarna placeras exakt på det ställe de tillhör, gravarna är oftast små och de används som fasta punkter då andra gravars lägen fastställs. I städarbetet deltog också några hjälpsamma ryss ungdomar.

Under nio år har man hunnit röja upp hela det äldre tysk-svenska området, domkyrkoförsamlingens område och landsförsamlingens område samt största delen av det nya tysk-svenska området. En liten del av det sistnämnda är ännu orört. Vitio och sjuttio år. Bussens bagageutrymme fylldes av behövliga verktyg: motorsågar, trimmers, röjknivar, yxor, spadar, järnspett och krattor. Man var på väg på arbete, inte på semesterresa.

Tiden för talkoarbetet var en knapp vecka, men det var förväntande att se hur effektivt allt gick undan. Fyra arbetsgrupper tog form. En satte i gång med områden som inte tidiga-

En del av gravstenarna har sjunkit in i jorden.

Liggande gravstenar lyftes i upprätt ställning.

Gamla stenar och unga träd på gravgården.

kartor bevarats men t.ex. kartor över den finska landsförsamlingens område saknas helt.

Gravgården i Sorvali ser nu helt annorlunda ut än vad den gjorde för ett tiotal år sedan. Nu ser man en gravgård. Ester och William Otsakorpis grav med den restaurerade statyn av den knäböjande flickan syns bra till landsvägen. Hackmans familjegrav har byggts upp på den fortfarande existerande grunden av det forna gravkapellet. Ett stort antal små gravstenar och Jaakko Häkklis stora gravvård har upprests. Oskar Frimans helt nya gravsten blänker i bakken. Gravar av stormän som Otto von Fieandt, Adolf Ivar Arwidsson, Valter Juva och Adam Wilke samt platsen för den stora viborgska släkten Thesleffs förstörda gravmonument har lokaliserats.

Repsentanter för de släkter som har gravar i Sorvali får gärna hjälpa till. Pro Sorvali-föreningen är tack-sam för uppgifter beträffande gravarna och deras läge samt om de personer som är begravda där. Fotografier som är tagna på gravgården kan vara mycket värdefulla. Å andra sidan kan föreningen ur sina handlingar ge information om var graven av en framtidsliden släkting finns. Ett samarbete

med den föreningen och anhöriga till de där begravna kan befrämja gravgårdens istandsättande. Det är också möjligt att släktarna skapar helt nya gravmonument i stället för de förstörda.

De ryska myndigheterna har hela tiden ställt sig positivt till restaureringen av begravningsplatsen. Inga direktiv om hur arbetet skall genomföras har kommit från deras håll. Talkogruppens arbete har underlättats genom att källaren till den f.d. nya gravstenar i Sorvali, som nu fungerar som polisstation, har fått användas som tillfälligt lagerrum för gruppens verktyg. För lunchpauser finns det bänkar och bord på polisstationens gård och mat transporterats från Runda Tornets kök. Polisstationens toalett är tillgänglig. Viborgs stad har skyddat begravningsplatsen och nägon skadegörelse har verkligen inte förekommit. Men något större ekonomiskt understöd kan man inte vänta sig av staden. Det är ju våra gravar det gäller.

Målsättningen är att Sorvali gravgård skulle bli en vacker minneslund där man i stillhet kan tänka på de generationer som har byggt upp staden Viborg. Man kommer aldrig att finna alla gravstenar och inte ens alla gra-

Leena Repo

Otsakorpis gravmonument är ett av de vackraste. Leena Repo, Alla Matvienko och Galina Pronin inspekterar.

var men det är den stanningsfyllda helheten som är avgörande. Att mitt i vår oroliga värld utan egoistiska intressen lugnt och målmedvetet arbeta för detta ändamål är en verklig kulturgärning.

Känner någon av läsarna denna vackra gravsten? Den är funnen på den nyare tysk-svenska gravgården men utan namnuppgifter. Födelse- och dödsåret ser ut att vara 1880. På nedre delen av stenen står versen:

Ruhe sanft Du theueres Vaterhertz.
Ruh aus von Sorg und allen Schmerz.
Bis einst der schöne Tag erscheint.
Der wieder Dich mit uns vereint.

Om någon har uppgifter om stenen, kontakta prosten Leena Repo, tel. 040-7433254, leena.repo@nic.fi

På grunden av Hackmans gravkapell har man uppfört ett monument med de begravdas namn.

Marie Hackman och hennes värld

Huset Hackman har i många generationer hört till de släktkretsar som har burit upp både ekonomi och kultur i Viborg. Grundläggaren Johann Friedrich Hackmans hustru Marie, född Laube, blev änka i unga år 1807 och styrde därefter familjens och handelshusets affärer i årtionden. Hon levde till närapå nittio års ålder, till 1865.

Den 6 juni 2015 disputerade Ulla Ijäs vid Turun yliopisto med avhandlingen *Talo, kartano, puutarha. Kaup-pahuoneen omistaja Marie Hackman ja hänen kulutusvalintansa varhaismodernissa Viipurissa* (255 s., Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 402, kan köpas över nätet och även läsas gratis i elektronisk form).

Med stöd av handelshusets värbevarade arkiv – även om ytterst litet av Marie Hackmans egen hand finns kvar – har Ulla Ijäs återskapat konsuminnans värld och omgivning, hennes ståndsmässiga inköp och materiella miljö, både i staden och på Herttua-ala gård.

Det visar sig att Marie Hackman etablerade ett vidsträckt nätverk för sina och familjens egna anskaffningar på alla områden – inköp gjordes från utlandet och S:t Petersburg. Stadsgården vid Karjaportsgatan och Herttua-ala blev under hennes ledning ett slags utställningar över familjens förmögenhet och ståndsmedvetenhet, som distingerade dem från andra familjer.

Den borgerliga högkulturen med dess alla obligatoriska evenemang under årets gång krävde en inramning som hos den Hackmanska familjen byggdes upp i minsta detalj med det nyaste och finaste: möbler, mattor, tapeter, kristallkronor, tyger, allt ägnades minutios omsorg. Trädgården och parken på Herttua-ala ägnades samma omsorg och distingerade anskaffningar av fruktträd, plantor, grönsaker och blomster – också ett allmänt mode på herrgårdarna denna tid. Tydligt är, att det ledande borgerskapet också i Viborg ville efterlikna och om möjligt överträffa den samtida adeln, förebilderna fanns det gott om. De kunde studeras i S:t Petersburg eller via reseintyck, i journaler och brevväxling.

Ulla Ijäs rekonstruerar med samma omsorg som Marie Hackman själv i tiden konsulinns liv och dess förändringar. Jämfört med andra försök i samma högreståndsbransch, närmast

konsthistoriskt eller etnografiskt inriktad föremåls- eller herrgårdsforskning, ger boken tack vare de rika arkivbeläggens överdådiga många och detaljerade uppgifter om den konkreta verkligheten i Viborg hos den Hackmanska familjen. De långa fotnoternas citat på tyska ur källorna är upplysande, men många felläsningar visar att tyskan inte längre är något starkt akademiskt språk i Finland.

Doktorsavhandlingarnas tendens att demonstrera författarnas teoretiska beläsenhet och forskningstrenderna för dagen enligt handledarnas preferenser – här konsumtions- och kvinnohistoria med tillhörande internationell "Grand Theory" – skymmer här i någon mån alla andra perspektiv, framför allt de icke-materiella i livsstilen och allt det som låg bakom tidens *Luxus* och *Moden*.

Avhandlingen begränsar sig till den privata sfären, men frågan måste ställas om det inte är just helheten, kombinationen av handelshusets imperium med import, export, vattensågar, egendomar och den egna familjens värld som är det speciella, tillsammans med den viborgska miljön. Nu, 75 år efter utgivningen av den första delen av Örnulf Tigerstedts litterärt högstående skildring *Huset Hackman* och Ulla Ijäs specialundersökning kunde man gärna tänka sig en ny sammanfattande biografi över båda grundläggarna, Johann Friedrich och Marie Hackman och deras värld i Viborg.

Rainer Knapas

Landet som var

Rainer Knapas: Landet som var. Karelska kulturbilder. Schildts & Söderströms, Helsingfors 2015, 224 sidor

Rainer Knapas härstammar från Pyttis, en trakt som från 1743 års gränsdragning hörde till det som senare kom att kallas Gamla Finland. Han har således vuxit upp alldeles vid den gamla gränsen mellan det ryska och det svenska Finland, och denna bakgrund har han genom ett livslångt intresse utvecklat till en grundlig kännedom om den stora gränsvärld som begreppet Karelen omfattar. Han sattes i skola i Kotka, inte Lovisa, och lärde sig redan som ung att betrakta och analysera både kyrkliga och militära minnesmärken i sin skoldstad och dess omgivning. Studierna i konsthistoria i Helsingfors riktade sig följdriktigt mot fästningsarkitekturen, först kring de ryska försvarsverken mot Sverige i slutet av 1700-talet och sedan kring Sveaborg. Från unga år härstammar också ett livligt intresse för S:t Petersburg, som sedan tagit sig uttryck i en omfattande och uppskattad verksamhet som reseledare och lärare för många studentgrupper och andra finska och även utländska resenärer. Rainer Knapas känner utmärkt till bara arkitekturen i Petersburg utan även den ryska konsten och litteraturen och har lärt sig ryska.

Hans nya bok Landet som var, Karelska kulturbilder handlar om "historia, historieskrivning, historieuppfattningar och historiens verkningar i Finland och Ryssland". Den vill definiera begreppet Karelen, men inte särskilt systematiskt. Den vill ge läsaren nya frågeställningar genom valda exempel, främst ett avståndstagande från nationella tolkningsmönster. Boken är stimulerande och välskriven, men man hade gärna sett även illustrationer, inte minst kartor. De kunde ha betonat vattendragen, Kymmene älv, Saima Kanal, Vuoksen, Svir.

Gamla Finland har fått det längsta avsnittet i boken, och till den tematiken ansluter sig det som berättas om de ovan nämnda fästningsarbetena och överhuvudtaget det för denna gränsregion så karakteristiska militära inslaget. Knapas skolstad med sina minnesmärken finns också med. Mot slutet av boken kommer intressanta sidor kring det ryska och ryskinspiretade villalivet på Näset.

Bokens intresse för historiekulturen och minnesmärkena kommer klarast fram i kapitlet om "upptäckarna", de som skrivit om Karelen och dess egenart, fram till karelskismen kring sekelskiftet 1900. Knapas skriver här överskådligt och flytande – men, verkar det, medvetet förbigående företrädarna, Sven Hirn, Jouko Teperi,

men man hade gärna sett även illustrationer, inte minst kartor. De kunde ha betonat vattendragen, Kymmene älv, Saima Kanal, Vuoksen, Svir.

Gamla Finland har fått det längsta avsnittet i boken, och till den tematiken ansluter sig det som berättas om de ovan nämnda fästningsarbetena och överhuvudtaget det för denna gränsregion så karakteristiska militära inslaget. Knapas skolstad med sina minnesmärken finns också med. Mot slutet av boken kommer intressanta sidor kring det ryska och ryskinspiretade villalivet på Näset.

Bokens intresse för historiekulturen och minnesmärkena kommer klarast fram i kapitlet om "upptäckarna", de som skrivit om Karelen och dess egenart, fram till karelskismen kring sekelskiftet 1900. Knapas skriver här överskådligt och flytande – men, verkar det, medvetet förbigående företrädarna, Sven Hirn, Jouko Teperi,

Matti Klinge

Die Wiburgische Stadtbibliothek

Rainer Knapas

Det första stadsbiblioteket i Viborg, *Wiburgische Stadtbibliothek*, verkade i drygt tio år, under detta namn åtminstone från 1808 till 1819. Det upprätt hölls av en sammanslutning mellan stadens ämbetsmän, dignitärer och borgerskap. Böckerna var till allra största delen på tyska, något fanns också på ryska och franska, inte en enda bok på svenska. Avgörande initiativtagare var överlä-raren August Wilhelm Tappe, som hade fått en tjänst vid stadens nyöppnade gymnasium 1805. Han var lärare i "religionen, filosofin, antropolo-gin och bibliska exegesen" bara i fem år, men hann med mycket och hörde till den tyska bildningseliten i den då-varande staden. Han gifte sig den 27 juni 1807 i Viborg med fröken Hen-riette Dannenberg, från den kända vi-borgska handelsmannaslåkten.

Tappe var född i Hannover 1778, student i Göttingen och filosofie dok-tor från universitetet i Erfurt. Efter en tid som huslärare på godset Selting-hof i Livland kom han till Viborg, därifrån flyttade han till den renom-merade Hauptschule zu St. Petri i Pe-tersburg. Han blev ytterligare teo-logie doktor vid universitetet i Dorpat, men flyttade sedan 1819 till Sachsen, som lärare i moral, tyska språket och fäderneslandets historia, med profes-sors "Prädikat", vid den nya kungliga sachsiska forstakademien i Tharandt. Tappe var ledamot i många veten-skapliga sällskap och akademier och en flitig skribent. Hans ryska språklä-ra och elementarläsebok för tyskspråkiga utkom i många upplagor, första gången 1810. Han utgav också bl.a. en historisk läsebok med utdrag ur Nikolaj Karamzins historieverk, den tidens viktigaste bidrag till kunskapen om Rysslands historia.

Stadsbibliotekets förhistoria

För sitt stadsbibliotek lät Tappe i S:t Petersburg trycka en rad små bokka-taloger med årliga tilläggsupplägg, som sedan fortsattes i handskrivnen form 1811–1819. De upptar sammanlagt 1964 titlar, volymerna var betydligt fler. Ett samlingsband med allt detta finns kvar i Nationalbibliotekets samlingar, ursprungligen överlämnat av Wiipuri-lainen osakuntas *Seniores Wiburgens*es till överbibliotekarien Lauri O.Th. Tudeer – också han akademisk wibur-gens – på 60-årsdagen 1944.

I förordet till den första katalo-gen redogör Tappe också för stads-bibliotekets förhistoria. År 1806 hade man på stadsbornas initiativ grundat ett mindre länebibliotek, med 31 in-tresserater inom en läseförening. Det-ta bibliotek skulle efter två år förde-las mellan intressenterna och därmed upplösas. Tappe ingrep då med ett nytt arrangemang för bibliotekets fortlevnad under nya former, som ett offentligt stadsbibliotek. Han sände ut ett cirkulär till stadens ämbetsmän, militärer och ledande borgerskap för att samla en större grupp av biblio-teksintresserade för att överta de 600 band som redan fanns i den tidigare boksamlingen.

Han hänvisade till att "närapå alla städer i den bildade världen" hade sina egna offentliga stadsbibliotek och att man även i Viborg skulle skapa ett sådant för "det bästa och nyaste ur den europeiska litteraturen". Ärsvägiften skulle vara 10 rubel och Tap-pe meddelade, att han ställde sig till förfogande som biblioteksföreståndare. Upproptet väckte stort intresse i staden och under namn av *Stadtbib-liothek* kunde verksamheten fortsätta. Till medhjälpare för Tappe valdes yt-terligare två föreståndare eller uppsy-ningsmän, genom omröstning "med

förseglade biljetter" hos stadens krigs-guvernör Obreskov: generallöjtnan-ten, friherre Fabian Steinheil – forti-fikationsofficer från Saarela gård och efter något år generalguvernör i stor-furstendömet Finland – samt kolle-gieassessorn Heinrich Wilhelm Lado från stadens handlande borgerskap. Dessa två skulle övervaka ekonomin och också delta i urvalet av nya böck-er. Tack vare borgmästaren Europaeus välvilja fick stadsbiblioteket överta två rum i det så kallade gamla rådhuset.

Excellenser och herrar

Tappe räknar upp alla de stiftan-de medlemmarna, offentligen i "ar-chivmässig" form. Här paraderar hela det viborgska kulturintresserade skik-tet, uppenbarligen helt oberoende av nationaliteter, språk och tjänstestäl-lningar, i rangordning:

Hans excellens, herr krigsguver-nören, generalen en chef och ridda-ren von Obrescoff

Hans excellens, herr civilguver-nören, verkliga statsrådet och riddaren d'Emine

Herr viceguvernören, statsrådet och riddaren von Bucharin

Hans excellens, herr verkliga statsrådet och riddaren baron von Nikolai

Hans excellens, herr generalen en chef och riddaren baron von Wrangel

Hans excellens, herr generallöjt-nanten och riddaren baron von Steinheil

Hans excellens, herr geheimerä-det och riddaren skoldirektorn von Rüdinger

Hans excellens, herr verkliga statsrådet och riddaren von Or-räus

Hans excellens, herr verkliga statsrådet och riddaren von Pirskop

Hans excellens, herr generallöjt-nanten och riddaren von Euler

Hans excellens, herr generalma-joren och riddaren de Gervais

Hans excellens, herr generalma-joren och riddaren v. Weyrauch

Hans excellens, herr generalma-joren och riddaren von Kehl

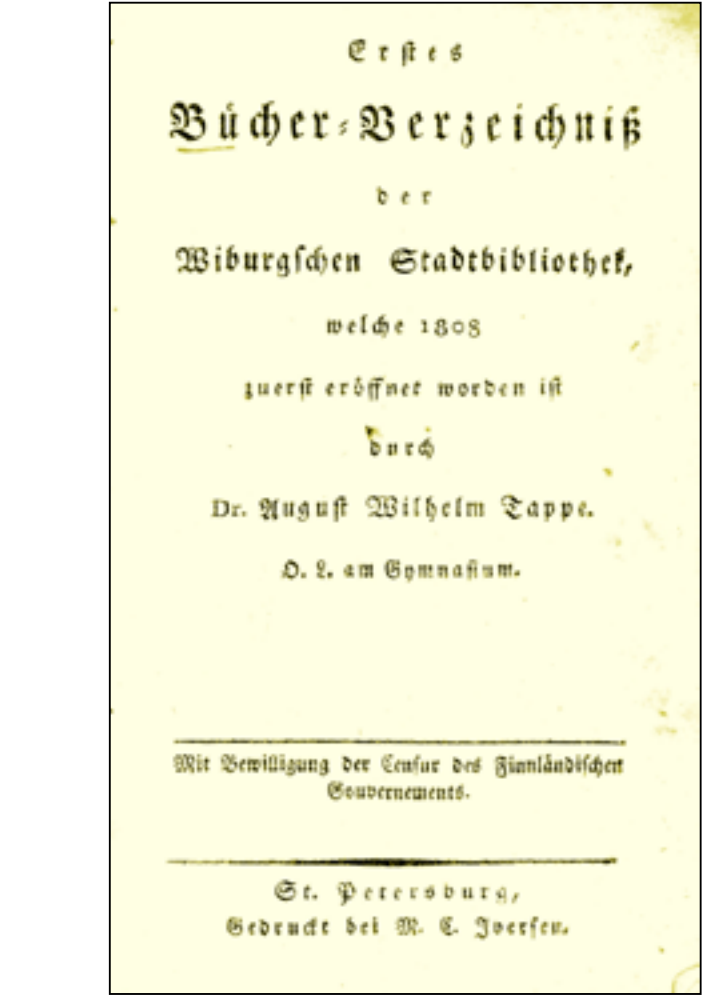
Hennes excellens, fru general-skan v. Sutthoff

Hans excellens, herr generalma-joren och riddaren von Knieper

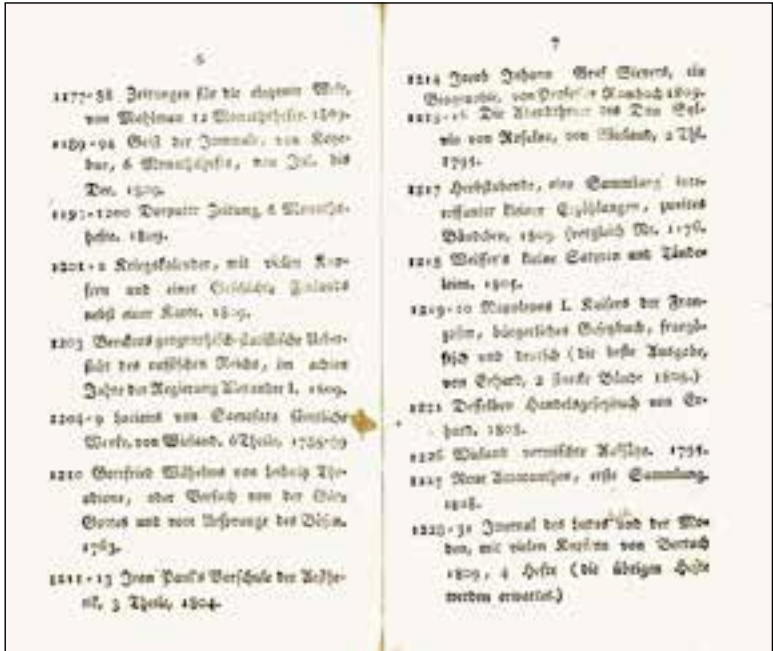
Namnen återges här med Tappes stavning. På sedvanligt sätt har han för säkerhets skull satt ut "von" och "de" enligt det tysk-franska bruket för alla högre dignitärer, oberoende av hur namnen skrevs i ryska samman-hang.

De tre damerna bland bibliotekets stiftande medlemmar utom "Hen-nens excellens", fru generalskan Anna Hedvig Sutthoff var fru konsulinnan Marie Hackman och fru statsrådin-nan Christina Elisabeth Langell. De tre änkefruarna var alla samhälleligt betydande, högt bildade damer.

De övriga, som tituleras enbart "Herr" var Carl Alftan , Andreas Alopäus, Christian Bartram, kollegie-assessorn Björquist, J.J. Bohn, kolle-gierådet Bruun, statsrådet Buchmann, statsrådet och riddaren Dannenberg, borgmästaren Europäus, sekreterera-ren Elwing, kollegieassessorn Fabri-cius, räntmästaren Frankenhäuser, majoren de Gervais, hovrådet Haver-lund, konsulenten Hansson, poste-sekretären Hübner, kollegieassessorn Haustusch, Joh. Hüppert, kollegierå-det doktor Jänisch, Andreas Jänisch, Peter Georg Jänisch, konsul Ignatius,

Titelbladet till den första tryckta katalogen över Wibur-gische Stadtbibliothek.

Ett typiskt uppslag ur bibliotekets katalog, med högklassig nyare litteratur.

kollegiesekreteraren Jaskelin, övers-te Knorring, kollegieassessorn Lado, kapten Ladau, majoren greve Peter Mellin, prosten Mattha, doktor Mel-artin, häradshövding Packalen, O.L. Purgold, K.L. Plate, överste Philips, tullinspektorn Rothkirch, häradshövding Rosenius, Jacob Joh. Sese-mann, statsrådet Swenson, Peter H. Schmidt, bokbindaren Suppius, Mar-tin Sutthoff, överpastorn Schröder, skolinpektorn Thieme, rådmannen Thesleff, O.L. Werther, konsistorial-rådet Wahl, köpmannen Wrigstädt, tulldirektorn Wulffert och prokura-torn, baron Wrangel.

Stadsbiblioteket hade uppbring-at en imponerande rad av stödperso-ner och man kan förmoda, att vi här kan utläsa också ett sammandrag av de litterärt intresserade och boksam-lande familjerna i staden. "Statsrådet och Riddaren von Nikolai" var Lud-wig Heinrich Nicolay som ägde sta-dens största bibliotek, då nyligen flyt-tat till Monrepos från S:t Petersburg. Kollegierådet medicine doktor Niklas Jaenisch omtalas också i andra sam-manhang som en boksynt person med ett stort eget bibliotek.

Reglementet

Biblioteket hölls öppet onsdagar och

Torsdagen den 7 januari 2016

reståndarna kunde ge särskilt tillstånd för fattiga ynglingar och statstjänste-män att använda biblioteket utan års-avgift, det riktade sig också till prä-sterna i omgivningen. Tappe ansåg med rätta, att de nyaste världshändel-serna och -företeelserna var så många, att en tänkande människa, *der denken-der Geist*, säkerligen önskade följa med sin tid och sina erfarenheter. Världs-händelserna åren 1807–1808 syftade på Napoleonkrigen, som just då vän-de upp och ner på hela det tidigare Europa.

Bokbeståndet

Och böckerna? Förteckningarna ger vid handen att stadsbiblioteket verk-ligen innehöll "det bästa och nyaste ur den europeiska litteraturen", före-trädesvis den tyska. Många titlar och tidskrifter, månadshäften och kalen-drar kom också från den då livakti-ga tyskspråkiga utgivningen i Ryss-land. I dag fäster man sig vid att alla de stora namnen från Tysklands litte-raturperioder på 1700-talet och fram till 1810-talet är väl representerade: Lessing, Wieland, Schiller, Goethe, Jean Paul, Klinger, Novalis, Kotze-bue, Theodor Körner, E.T.A. Hoff-mann. Engelska klassiker började med Shakespeare fanns i tyska övers-ättningar. Reseskildringar och histo-riska verk verkar ha varit populära, inklusive de dagsaktuella skildringa-arna från Napoleons fälttåg. Verk av högaktuella filosofer som Fichte (*Re-den an die deutsche Nation*), bröderna Schlegel och Schleiermacher fann ge-nast efter utgivningen sin väg till bib-lioteket i Viborg.

Också världsliga och praktiska frå-gor var företrädade: doktor Christoph Wilhelm Hufelands berömda *Makro-biotik* (1796) om konsten att förlänga det mänskliga livet. Bland de aktuel-la politiska verken fanns också Napo-leons klassiker som juridiskt funda-ment för det nya Europa, *Bürgerliches Gesetzbuch*, än idag kallat som BGB i den tyska världen, "französisch und deutsch (die beste Ausgabe, von Er-hard, 2 starke Bände 1808)".

Den ryska avdelningen innehöll arbeten av 1700-talsförfattare som Chersaskov, Sumarokov och Karam-zin, men mestadels översättningar av europeiska klassiker till ryska – Wie-land, Goethe, Schiller, Kotzebue, Flor-ian, Lafontaine, Molière, Voltaire, Marmontel med flera, därtill histo-riska arbeten. Bland böckerna på rys-ka ingick också den viborgska civilgu-vernören Nikolaj Fjodorovitch Emin-egna skrifter, "Ödets nyckel" och "Rosen" som brukar hänföras till den så kallade sentimentälismen i rysk litte-ratur. Denne Emin var i Viborg av allt att döma föga uppskattad som civil-guvernör, men hade en bakgrund som litteratör redan från 1700-talet. De franska böckerna var av samma slag: Voltaire, Rousseau, Madame de Gen-lis, Florian, Mercier, Marmontel, De-lille, Dorat – upplysningstidens alla stora namn.

August Wilhelm Tappe har da-terat den första bibliotekskatalogens förord i Viborg i januari 1808. Efter någon vecka skulle de ryska truppera överskrida gränsen vid Kymmene älv och som en del av världshändelserna skulle Finland övergå från det sven-ska riket till det ryska.

Den högtyska kulturform, som både Tappe, hans gymnasium och hans bibliotek företrodde i det ryska läsalandet i moraliskt högstående rik-tning och bort från de faror, som hota-de särskilt ungdom och fruntimmer i form av lättsinntigt tidsfördriv.

Av Tappes introduktion framgår också, att det tidigare hade funnits ett ryskt läseföreningsbibliotek i Viborg. Detta skulle från ingången av 1809 fusioneras med stadsbiblioteket. Fö-

Torsdagen den 7 januari 2016

Wiborgsföreningar

Handelsgillet i Wiborg

Handelsgillet i Wiborg r.f. grunda-des 1887 av bergsrådet Seth Sohlberg. Redan fyra år tidigare hade stadsfil-måktiges ordförande, bankdirektö-ren och bokhandlaren Walter Hoving försökt grunda ett gille men tiden var då ännu inte mogen. Fram till Vin-terkriget verkade Gillet i eget hus vid Karjaportsgatan 7. Efter kriget gav Handelsgillet i Helsingfors en fristad åt Gillet som nu har c. 130 medlem-mar. Gillet har årligen två medlems-möten följda av föredrag och supé samt en exkursion. I Helsingforsgil-lets hus finns Wiborgsrummet där Gillet förvarar vissa saker och väggar-na pryds med wiborgstavlor. Gillet er-höll ett understöd med vilket rummet nu har fått en ansiktslyftning; sitt golv, väggar målade etc.

Värmötet hölls den 16 mars i fjol varvid krigshistorikern, överstelöjt-nanten i.a. Ari Raunio talade över det intressanta ämnet: "Viborg i II världs-kriget". Väreksursionen för gillesbrö-

derna avec gick den 6 maj till S:t Mi-chel där Högkvarteretsmuséet besöktes. Därefter följde frukostmiddag å Mik-kelin Klubi där det givertvis serverades Vorschmack och Gös Walewska samt Marskens egen snaps.

Höstmötet begicks den 16.11. då gillesbroder Carl-Fredrik Geust kun-nigt och medryckande talade om "Flyget i Viborg". Det må även näm-nas att Gillet som vanligt hade ett eget välfyllt bord på 7 Januari soaren å Riddarhuset.

Gillet styrelse består av ordföran-de Mikael Westerback, viceordföra-de Jan Sandström, sekreterare Albert Andersson, skattmästare Johan Björ-kell, klubbmästare Paul Nouro, inten-dent Alexander Grandin samt minis-ter utan portfölj, Holger Stubb.

Till hedersmedlem har kallats gil-lets tidigare ordförande Lars-Einar Floman.

Mikael Westerback

Tyrgils Orden

Efter senaste krig samlades näg-ra hemlösa viborgsherrar på Svens-ka Klubben i Helsingfors kring vad som kom att kallas Wiborgsbordet. Verksamheten konsoliderades 1952 och Tyrgils Orden uppstod. Längre var sällskapet ett klubbkoterri med sitt givna bord under onsdagsaftnar-na, men banden till Svenska Klubben blev med tiden lösare. I dag samlas Tyrgils Orden till vår- och höstkapi-tel i Svenska Klubbens hus, men Wi-borgsbordet finns inte längre.

Ordenssällskapet har nu cirka 30 medlemmar, alla herrar. Stormästa-re och slottshövding är Henrik De-german, som bidrats av dsherrarna Lars-Einar Floman, Mikael Wester-back, Robin Ekström och Emer Si-lius. Åtta kardinaler har den ansvars-fulla uppgiften att välja slottshövding.

Henrik Degerman

Wiborgs Konstvänner

Föreningen Wiborgs Konstvänner – Viipurin Taiteenystävät inriktrade un-der år 2014 sin verksamhet på Lisa Hovinheimos projekt "Mie maksan", en dokumentärfilm om affärsmannen, politikern och donatorn Juho Lalluk-ka från Viborg Dokumentären har vi-sats på YLE Teema.

I september 2014 höll styrelsen ett mycket spännande möte i Tavas-tehus där Jan van den Hoeckes go-beläng "Årstider, vår och vinter" för-varas. Gobelängen är från 1600-talet och den har förvarats på olika stäl-len. Numera finns den på Tavastehus konstmuseum. Styrelsen fick nu för-sta gången se den fina textilen som ägs av Wiborgs Konstvänner. Det var ett unikt historiskt ögonblick.

I fjol firade Wiborgs Konstvänner, som grundades 1890, sin 125-åriga verksamhet med en resa till Viborg. Bussen med 13 glada resenärer starta-de från Villmanstrand på morgonen den 1 september och efter en relativt snabb gränsövergång var man redan i Hotel Victoria för incheckning. Ef-ter en god lunch på hotellet skyndade konstvännerna till Viborgs konstmu-seum. Mottagningen var ståtlig: föu-rom museets ledning var även press och TV på plats för att möta museets ursprungliga ättlingar. Man uppfatta-de genast den stora uppskattningen av konstvännernas ledning och Vill-manstrands konstmuseum där störs-ta delen av föreningens samlingar be-finner sig.

Östra Finlands nation

Förra året fyllde Östra Finlands Na-tion 90 år. Festen beskrevs som bland annat episk, fantastisk, rolig och un-derbar, vilket den också var. Det sägs att det alltid är svårt att följa någont-ing så stort. Styrelsen och funktionä-rerna tog ändå utmaningen med råge och ville göra året till någonting ännu mera episkt och fantastiskt.

Ärsfestmarskalkarna var speciellt beredda på utmaningen och jobbade hårt för att årsfesten 2015 skulle vara minst lika rolig som året innan. Slo-gan var "ÖFN 91, JU!" Nicke Aldén, känd från veckoslutsutskommittén på radio X3m, var årsfestaltare och na-tionens medlemmar och vänner sam-nas i Bank för att fira den bästa av nationer. Solenna akten löpte smidigt och stämningen var på topp. Finska rytteriets marsch spelades och fanor-na bars in. Nu kunde festligheterna åntigen börja. Då hände det som ald-rig får hända. Fanorna ramlade, men fångades in innan de föll i golvet. Hu-muret var ändå gott och man kunde fnissa åt "fångate"...

Förutom årsfesten har nationen hållit fast vid sina traditionella eve-nemang. På ÖFN brukar man skämt-samt säga att det är tradition om det ordnas en gång. Därför höll vi t.ex. fast vid traditionen med en stipen-diemiddag som hålls efter årsmö-tet och där man delar ut stipendi-er och firar stipendiaterna. Nationen firade Vapnen under slagordet "Vap-

Föreningen Wiborg

Föreningen Wiborg är Östra Fin-lands Nations garantiförening. Den fungerar som en naturlig fortsättning på nationslivet, försöker erbjuda in-tressant program för sina medlemmar och utvidga sin verksamhet.

Föreningens höstmöte 2014 hölls på Stensböle gård i Borgå på inbju-dan av gårdens intendent, Henrik Degerman. Deltagarna fick en intres-sant presentation av gården och njöt efter mötet av en middag i unik mil-jö. Sällan har ett höstmöte hållits i en så praktfull omgivning. Man be-slöt då utveckla samarbetet med na-tionens yngre äldre medlemskår, dvs. de medlemmar av nationen som hä-ler på att avsluta sina studier eller ny-lingen har gjort det.

Samarbetet med de yngre äldre medlemmarna intensifierades redan i november 2014 då nationen och fö-reningen arrangerade den första Jul-skvivan. Utsökta traditionella feststrä-ter anbjöts – kräftor, julsinka och pasha. Traditionella sånger ackompanjerade rätterna.

Föreningen Wiborg har påbör-jat en ny tradition genom att delta i fjolårets 7 Januari-soaré. Även yngre äldre medlemmar av nationen deltog, elva personer satt vid bordet Papula. Kvällen var mycket uppskattad och ett deltagande planeras även framö-ver.

Föreningens värmöte förlöpt-te i skärgårdsstämning på inspektor

Wiburgensers på Senatsstorgets stor-sits.

Nationens nya kurator Otto Luuk-kanen, inspektor Kai Nordlund och kurator emerita Belinda Andersson

pen med ÖFN, ÅTER!" Någonting som också blivit tradition är julskvivan med nationens Yngre Äldre medlem-mar (YngÄl) och nationens garanti-förening, Föreningen Wiborg. Un-der julskvivan firar man jul och påsk samtidigt som man är kräftor. Och det har varit en otrolig succé som för samman äldre och yngre medlemmar där man kan utbyta idéer och berä-ta om hur det är nu och hur det fung-erat för.

Evenemang på nationen är i sig viktiga, men ingenting skulle fungera

Föreningen Wiborg

Föreningen Wiborg besöker Borgå Gymnasiums bibliotek 2015...

emeritus Olavi Luukkanens villa på Simsalö under Kristi himmelsfärds-dagen. Deltagarna åt även en skär-gårslunch på Simsalö samt fick ön, Sibbo kommuns historia och nutid presenterade av kommunstyrelseleda-mot Clara Lindqvist.

I samband med höstmötet besök-tes Borgå Gymnasium och speciellt det fina gamla biblioteket under led-ning av lektor Stefan Hagman. Bib-lioteket fortsätter förväna i sin om-fattning och eftersom gymnasiet grundades i Viborg redan 1641 var målet mycket passande för vår fören-ing. Då gymnasiet flyttade till Borgå 1723 fick man dock inte med sig så mycket från Viborg, utan biblioteket och inkunablerna har tillkommit un-der senare år.

Föreningen har med hjälp av Väst-manlands-Dala nation i Uppsala och assistans av en äldre nationsmedlem kunnat sammanställa nationens an-tagligen första sångbok från 1933 som kommer att utges som faksimil

Föreningen 7 januari rf

Föreningen 7 januari har haft ett ak-tivt verksamhetsår. På årsmötet i juni omvaldes den sittande styrelsen som fortsätter med endast småt föränd-rad arbetsfördelning. Styrelsen består av: Maria Salenius, ordförande, Erik Andersin, vice ordförande, Mo-nica Saxén, skattmästare, medlem-mar Hannele Helkama-Rågård, Kir-siti Sirviö, Karen Ziiliacus och Henrik Antell. Annika Helkama-Tötterman ansvarar fortsättningsvis för fören-ingens bokföring.

Lördagen den 30 januari 2016 an-ordnas 7 januari-soaren på Riddarhus-et i Helsingfors. Det är då 180 år se-dan den första festen i Viborg. Festen har genomgått många förändringar

utan personerna som gör ÖFN. Spe-ciellt viktig är Kurator som ser till att viktiga traditioner bibehålls, repre-sentrar nationen och håller kontak-ten till äldre medlemmar. I maj valde nationen en ny kurator, Otto Luuk-kanen som tillträdde posten den 1 september 2015. Efter två år var det nu dags att tacka avgående kuratorn Belinda Andersson för det jobb hon gjort och välkomna Otto och önska honom lycka till för de kommande två åren. Kuratorsskiftet firades i ok-tober och 86 personer deltog i sitsen.

Så gott som alla nationer var repre-senterade under festen, vilket tyder på att Belinda gjort ett fantastiskt jobb. Kvällen präglades av en hel del tal och av ännu flera skratt.

Det hände också en hel del på Helsingfors universitet som fyllde 375 år och firade med mycket pro-gram. Det kanske största evenemang-et var storsitsen på Senatsorget där nästan 2000 studerande samlades den 28 maj för att tillsammans fira uni-versitetets 375-årsjubileum och stu-dentmössans 125-årsjubileum. ÖFN var självklart med under storsitsen och visade för stadsborna hur studen-terna gör det. Att se 2 000 studeran-de i studentmössa äta trerätters mid-dag på Senatsorget är en mäktig syn. När alla dessutom tillsammans sjung-er Hela går är det ännu mäktigare.

Vi syns, vi hörs och framför allt, vi vet hur man har roligt!^{*Jessica Karlson*}

...och Stensböle gård 2014.

inför föreningens 5-års jubileum nä-sta höst. Sångboken trycks i 100 num-rerade och 100 onummerade exemplar och säljas via nationen och förening-en.

Föreningen planerar minst lika intressanta utflykter i samband med nästa års möten och inprickade finns bl.a. besök till Hertonäs gård och till arboretum Mustila.

Föreningens styrelse består av Alexander Grandin, ordförande, Ann Holm-Dellfringer, Mats Brommels, Olavi Luukkanen, Mikael Wester-back, Henri Lohilahti, Fredric Gran-berg och Albert Andersson. Supple-anter i styrelsen är Yvonne Nygård och Sonja Parkkamäki-Kotakallio.

Föreningen Wiborgs verksamhet begränsas inte till tidigare nations-aktiva, utan är öppen för alla som vill stöda en levande, svenskspråkig Vi-borgsnation. Kontakt med förening-en fås via ordförande@foreningenwi-borg.fi

Alexander Grandin

föreningarna fortsätter

Wiborgs-föreningar forts.

Östsvenska Kvinnoförbundet

Östsvenska Kvinnoförbundet har under 2015 gjort flera utfärder, bl.a. till WG-huset för att se Marina Flinckenberg-Gluschkoffs utställning Vid taigans och tundrans eldar. I maj gjordes en utfärd till Kullo gård och höstutfärden gick till Hvitträsk. Vi har också besökt Treenighetskyrkan för att beundra dess ikoner.

På våra månadsmöten i Lyceumklubben har vi bl.a. fått höra Pia-Maria Montonen berätta om Brita Kekkonen, Pia Sovio-Pyhälä käsera om en Kurrea till Wiborg 1858 och Susanna Lindroos-Hovinheimo föreläsa om Etik i juridiken.

På årsmötet i mars blev vi underhållna av Miro Kari som höll en liten pianokonsert. Jullunchen intogs den här gången på Brändö Casino.

Annikka Helkama-Tötterman

Wiborgs Läns Segelförening

Wiborgs Läns Segelförening r.f. är en segelförening med gamla anor. Föreningen grundades år 1873 i Viborg. Idag är WLS en aktiv segelförening med cirka 110 medlemmar och ett sommarställe och seglarhamn på Våtskär i södra Lovisa skärgård. WLS har två större evenemang per år: Årsmöte och talko på våren samt sommarträff oftast i augusti ute på Våtskär. Där till träffas mindre grupper på Våtskär för att fira midsommar eller för att göra något gemensamt på Våtskär. Seglarhamnen på Våtskär är trygg och har en fin pontonbrygga, seglarstuga och bastu. Kommandor är Johan Hörhammer (johan@innovoice.fi) och sekreterare Anna Wahren-Cederberg (anna.wahren-cederberg@porvoo.fi).

Tyrgilsmuseet r.f.

Tyrgilsmuseet r.f. grundades år 1972 med uppiften att samla minnen från Viborg samt främja den kulturhistoriska forskningen kring Viborg och dess inflytelseområde. Museet har samlat in en mängdsigt uppsättning av konsterverk, föremål, dokument, fotografier, böcker och övrigt viborgs-relaterat material. Konstverken och föremålen är deponerade hos Etelä-Karjalan museo i Villmanstrand som förvarar och i mån av möjlighet ställer ut dem. Det övriga materialet har överlätsits till Svenska Litteratursällskapet i Finland historiska och litteraturhistoriska arkiv, som har katalogiserat materialet och håller det tillgängligt för forskning. Några föremål har utlånats till Viborgs slott där de ingår i utställningen över självständighetstidens Viborg 1917-44.

Föreningen har tillsammans med Föreningen 7 januari gett ut en historik över 7 januari-soiréen 1836-2010 samt årligen till festen utarbetat en presentation av ”Årets Viborgare”, som senare publicerats i Wiborgs Nyheter.

Föreningens styrelse består av följande personer: Emer Silius, ordförande, Monica Ståhls-Hindsberg, viceordförande, Harri Tilli, sekreterare, Heli Halste-Korpela, Hannele Helkama-Rågård och Rainer Knapas. Som skattnästare verkar Annika Helkama-Tötterman.

Under verksamhetsåret 2015 har föreningen ordnat ett besök på Svenska Litteratursällskapet för sina medlemmar för att bekanta sig med samlingarna. Ett besök på Etelä-Karjalan museo är under planering.

Emer Silius

Katolska församlingen i Viborg

Birgitta Stenius-Mladenov

Viborgs mångkulturalism har långa traditioner. Stadens geografiska läge på gränsområdet mellan de östliga och västliga maktsfärerna i Europa gjorde den under seklernas gång mottaglig för influenser och inflyttning av både militär och kommersiell art. De kulturella och kyrkliga intressena följde makten i spåret. Grundandet av S:t Petersburg i början av 1700-talet och inkorporering- en av Viborgs län i Ryssland vid freden i Nystad 1721 hade långtgående konsekvenser för utvecklingen i Viborg. Närheten till den växande ryska metropolen innebar livlig kommers och växelverkan mellan folkgrupperna i trakterna kring Finska vikens östligaste delar.

De ryska tsarernas expansiva politik västerut efter Peter den Store betydde inte bara militära segrar utan också ett tilltagande intresse för ekonomiskt och kulturellt utbyte med väst. Handelsmän och hantverkare etablerade sig i Ryssland i växande skaror. Trots att man öppnade för handel och för kultur för de högre samhällsklasserna innebar detta inte automatiskt att man i maktens centrum var villig att låta folken i de erövrade länderna ta del av detta utbyte. Tsarernas politik gentemot de införlivade nya områdena uppvisade också stora regionala skillnader. Medan man t.ex. höll Polen i ett jängrepp och tidigt förde en förryskningskampanj visade de ryska tsarerna välvilja mot Finland. De kyrkliga förhållandena rörde man inte, inte heller i de länder man höll i strama tyglar. Polen bevarade sin romersk katolska kyrka som förmodligen bara blev starkare på grund av de politiska repressalierna. På samma sätt fick Finland behålla sin lutherska kyrka även i de delar som avträdess redan 1721 i det som sedermera kom att kallas Gamla Finland, dvs. Viborg med omnejd.

Församlingen grundas 1799

Tsarernas inställning att ge folkgrupperna möjlighet att utöva den religion de vuxit upp med kom också att bli grunden till den katolska församlingen i Viborg. För att tillmötesgå behovet bland de polska soldater som tjänade i den ryska armén och var utposterade i garnisonerna i Viborgs län lät tsar Paul I genom en förordning grunda en församling i Viborg i mars 1799. Den kom att bli den första katolska församlingen i Finland sedan reformationen. Den underställdes den ryska katolska ärkebiskopen i det litauisk-polska Mohilev, i det som idag är nordöstra Vitryssland.

Viborg var redan då en mångkulturell stad som befolkades av hantverkare och handelsmän från det övriga Europa. Ett viktigt inslag i den unga katolska församlingen utgjorde, förutom de polska soldaterna, de böhmiska glasblåsarna som grundade sina fabriker runt om i regionen. Man har uppskattat att församlingen på 1790-talet omfattade ungefär 70 – 80 medlemmar.

Till en början hölls de katolska gudstjänsterna i Viborgs rådhus, där magistraten lät hyra ut ett rum för detta ändamål. Rådhuset låg på Katarinagatan mitt emot Viborgs slott. Huset har senare hyst stadens historiska museum. I församlingen fanns som regel två präster. Fram till 1860-talet var de utan undantag dominikanpatrar från klostret i Posin i det litauiska Vitebsk (också det idag i Vitryssland).

Utrymmena i rådhuset var från

S:t Hyacinthuskyrkans interiör på 1930-talet.

första början ett provisorium. Den aktiva lilla församlingen såg sig om efter mera ändamålsenliga utrymmen och sökte finansiering. Bara efter några år (1801) beviljade tsar Alexander I pengar till församlingen att införskaffa en fastighet. De tillskjutna medlen på 8 000 silverbrel var på den tiden en betydande summa. Fastigheten man köpte hade ägts av handelsman Peter Georg Jaenisch. Den låg på en tvärgata till Katarinagatan. Gatan fick sedermera namnet Vattenportsgatan. På fastigheten stod ett större stenhus och tre mindre träbyggnader på innergården. Delar av stenbyggnaden var från medeltiden och tros ha tillhört ett nära intill liggande franciskankloster. Under 1700-talet hade byggnaden tjänat både som saltmagasin och som det viborgska adelskapets riddarhus. Huset kom att tillhöra den katolska församlingen i Viborg fram till 1944 då den sovjetryska armén, för andra gången inom loppet av några år, marscherade in i staden.

Kyrkan vid Vattenportsgatan

Kyrkobyggnaden var utifrån sett en enkel rektangulär byggnad utan speciella karaktärsdrag. Den stod diagonalt mot och lite indragen från gatan. Själva miljön kring kyrkan var målerisk. Vattenportsgatan utgjorde en idyllisk omgivning med Viborgs medeltida kloctorn i fonden. Iståndsättandet av byggnaden kom snabbt igång. Redan följande år, 1802, kunde den nya kyrkan invigas och tillägnades då det polska helgonet S:t Hyacinthus. Under decenniernas lopp genomgick den många ombyggningar och reparationer och utrustades bland annat med ett litet klocktorn på taket.

Efter Napoleonkrigen då Sverige förlorade Finland till Ryssland (1809) återförenades Gamla Finland (Viborg med omnejd) med det övriga Finland 1812. Den katolska församlingen i Viborg med sina två präster kom då att täcka hela det nybildade autonoma storfurstendömet Finland. Rysk militär, bland dem många polska soldater, var placerad runt om i landet i de gamla svenska garnisonerna, bl.a. Sveaborg, Tavastehus och Åbo. Församlingen växte numerärt mångfaldigt men den blev framför allt geografiskt vidsträckt. För prästerskapet innebar det långa resor till de regelbundet återkommande kyrkliga förrättningarna som olika håll i landet.

Tsaren visade fortsatt förståelse för den katolska Viborgsförsamlingens behov. År 1817 beordrade tsaren den finska senaten att tillskjuta medel

för reparation av kyrkobyggnaden, som hade fått förfalla. Även senare stödde senaten församlingen med regelbundet understöd (50 silverbrel i året) fram till 1830-talet, trots att senaten nogsamt samtidigt framhöll att de lutherska församlingarna inte fick något motsvarande stöd.

Under 1800-talets första hälft bestod församlingen uppskattningsvis av upp till 1 300 soldater och 300 handelsmän med familjer. Några exakta beräkningar var svåra att göra då församlingen var utspridd över hela Finland och rörligheten bland soldaterna och deras familjer var stor. Efter att Helsingfors fått sin egen församling 1856 delades landet mellan de två församlingarna. Viborgs församling täckte då de östra delarna av landet. Någon skarp gräns drogs inte. Av de större orterna hörde Fredrikshamn, S:t Michel, Kuopio och Nyslott till Viborg. Under andra hälften av 1800-talet utgjorde de utländska hantverkarna och handelsmännen merparten av församlingsmedlemmarna.

Många fängslande människooden var på 1800-talet knutna till den lilla församlingen. Ett färgstarkt inslag utgjorde släkten von Nikolaj, ägarna till herrgården och parken Monrepos norr om Viborg. Baron Paul v Nicolay (d. 1866) var gift med Alexandrina de Broglie vars släkt härstammade från Italien. Av parets sju barn döptes de tre sönerna lutherskt och de fyra dottrarna katolskt. Den yngsta dotternes död tillägnades S:t Simplicie tog efter moderns för tidiga död hand om sin äldre ande far. I över tjugo år var hon en synlig och bärande kraft i församlingen men flyttade efter fäderns död till Normandie och gick i kloster hos La Delivrandes orden. Den katolska församlingen i Viborg var från första början aktivt med i det samhälleliga livet i staden. Till exempel tog den som likvärdig medlem del i uppbyggnaden av stadens fattigvård.

Ändrad rysk inställning

Den polska dominansen i de katolska församlingarna minskade under 1800-talets gång. Det kom också flera församlingen växte numerärt mångfaldigt men den blev framför allt geografiskt vidsträckt. För prästerskapet innebar det långa resor till de regelbundet återkommande kyrkliga förrättningarna som olika håll i landet.

Tsaren visade fortsatt förståelse för den katolska Viborgsförsamlingens behov. År 1817 beordrade tsaren den finska senaten att tillskjuta medel

Torsdagen den 7 januari 2016

Torsdagen den 7 januari 2016

– 1966). Båda kom de på olika sätt att verka i och påverka även församlingen i Viborg. Deras konversion och prästvigning medförde en starkare nationell förankring av församlingslivet i Finland och en fortsatt frigörelse från det östeuropeiska inflytandet. De kom från mycket olika bakgrund. v. Christerson hade en irländsk mor, men blev döpt och uppfostrad i luthersk tro. Han växte upp i en borgerlig Helsingforsmiljö och hade svenska som hemspråk. Först i vuxen ålder konverterade han och gick sedermera i lära i Rom. Som ung pater blev han kyrkoherde i Helsingfors och upplevde periodvis svåra slitningar både med de polska församlingsmedlemmarna som hade föredragit en polsktalande präst och senare med det holländska prästerskapet som tyckte att han var för svensksinnad.

Carling kom från helfinska förhållanden. Han var äldsta barnet av sju till smeden Johannes Kalpa. Namnet Carling var familjens gamla släktnamn, som sonen Adolf tog tillbaka när han blev myndig. Han upptogs i kyrkan 1904, 22 år gammal, i samband med nyinvielsen av Helsingfors församlingskyrka S:t Henrik. Carling studerade i S:t Petersburg och senare i Rom och sades vara särdeles begåvad och språkkunnig.

Carling vigdes till präst 1911. Han fick omedelbart ta hand om Viborgs församling som då saknade egentlig kyrkoherde. Det rädde stor brist på präster i de geografiskt utspridda församlingarna och Helsingfors kyrkoherde Wilfrid v. Christerson vände sig upprepade gånger till det Heliga Hjärtats brödraskap för att få hjälpkrafter både till Helsingfors och till Viborg. Carlings prästvigning var en välkommen förstärkning. Christerson arbetade även för att de finska församlingarna skulle skiljas från ärkebiskopstiftet i Mohilev och bildas en självständig apostolisk prefektur. I den långa raden av kyrkoherdar och hjälppräster som tjänat i Viborg kan man lyfta fram kyrkoherden Viktor Pitkiewicz som verkade mellan 1897-1907. Han har gått till historien som en aktiv och stridbar person. Under hans tid genomgick kyrkobyggnaden genomgripande förbättringar och han lyckades utverka pengar både från Finland och S:t Petersburg. Han rörde sig också mycket ute på de mindre orterna. Hans besök hos familjen Heinigsis i Kuopio var alltid en stor händelse för den barnrika familjen och för hela stadens societet. Pitkiewicz förde noggrant bok över alla kyrkliga förrättningar i församlingen. Under hans tioåriga egid döptes 247 barn, vigdes 90 par och begravdes 49 avlidna. Jämfört med tidigare decennier betydde det en trefaldig ökning. Hela församlingen uppskattades att vid sekelskiftet bestå av mellan 1 000 och 1 500 personer.

Den första icke-polska kyrkoherden Johannes Buckx installerades i Viborg 1909. Han var född i Holland men hade studerat i Polen och behärskade polska bra. Han var en storvuxen och jovialisk man. För de polska soldaterna betydde söndagsmässan ett välkommet avbrott och ett sätt att umgås med varandra utanför kaserterna. Det berättas att de brukade komma till kyrkan ren tidigt om söndagsmorgnarna även om mässan inte började förrän klockan elva. Det var en vanlig syn på Vattenportsgatan. Buckx tid i Viborg blev inte lång. Han hade väckt de ryska myndigheternas misstänksamhet och han ansågs vara en politiskt farlig person. Han lämnade landet under några repriser för "semester" men förvisades slutligen för gott 1910 och flyttade till Sverige. Efter att Finland blivit självständigt återvände han till Finland och blev efter en kortare tid i Viborg landets första katolska biskop 1921.

Det östeuropeiska inflytandet minskar

Kring sekelskiftet 1900 fick den katolska kyrkan i Finland sina två första Finlandsfödda präster sedan reformationen: Wilfrid v. Christerson (1878 – 1945) och Adolf Carling (1882

Målningarnas motiv är från den katolska kyrkans historia i Finland, stilen är starkt bysantinskt influerad.

mässan. Några större konflikter mellan de olika nationaliteterna uppstod sällan. Carling hade också goda relationer med överheten i Mohilev.

Carling var en ambitiös och principfast kyrkoherde. Hans asketism förväxlades lätt med stränghet och han blev inte den folkära herde som många av hans företrädare varit. Som en illustration till striktheten berättades det att han klockan elva den första fredagen i månaden, både sommar och vinter, sågs gå med nattvarden utgenom staden värdigt i full mässkrud till en förlamad församlingsmedlem i stadsdelen Hiekkä. Framför honom gick en mässpojke, likaledes i sin altdräkt, bärande på en lykta med ljus och en liten klocka. Båda var de barhuvade oberoende av väder trots att vandringen till Hiekkä tog över en timme.

Carlings ungdomsvän, författaren Joel Lehtonen, tecknade i en av sina noveller "Orjantappura ja kruunu" en bild av en ung prästseminarist i Rom som sades vara Carling. Lehtonen hade besökt honom i Rom och i novellen beskriver han seminaristen som "förberedde sig för att bli korets krigare, en främling bland främlingar, från ett fjärran snötäckt land" (valmistumassa ristin soturiksi, muukalainen muukaisten kesellä, kaukaisesta lumien maasta). Han skildrade också den fanatiska glöden i hans ögon som snabbt kunde förbytas till djup melankoli.

Församlingen i Viborg led av kontinuerliga ekonomiska svårigheter. Utan hjälp från generösa församlingsmedlemmar hade kyrkan inte kunnat upprätthållas som den gjorde. I synnerhet utmärkte sig familjerna Lardot och Fosters som församlingens ovärdeliga stöttepelare.

Det första världskriget var en turbulent tid även om Finland inte var indraget i själva krigshandlingarna. Polska soldater och flyktingar övervämmade staden. Inbördeskriget 1918 var också för Viborg traumatiskt. De vita erövrade staden och de ryska soldaterna lämnade den. Kyrkoherde Carling fick uppleva många tragedier även bland församlingsmedlemmarna. Carlings sväger, en polskättad officer i den ryska armén, miste sitt liv på grund av ett rent missförstånd. Också andra församlingsmedlemmar kunde som utlandsföddiga tas för "ryssar" och fängslas. Carlings syster som mist sin man greps av en svår depression och blev oförmögen att ta hand om parets knappt ettåriga pojke. Under en lång tid var det Carling som skötte om sin systerson vid sidan av sitt prästvärv.

Adolf Carling lämnade överraskande församlingen i Viborg 1920 och flyttade till Terijoki kapell. Det skötte han ända till krigsutbrottet

Wiborgs Nyheter • 19

Wiborgs-föreningar forts.

Wiborgs Läns Segelförening

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Professor Jarl Gallén, historiker och katolsk konvertit, har berättat för Göran Stenius om besvikelsen han kände då han efter stora umbäranden kom från fronten till Viborg på trettioenden 1940 och fann kyrkan stängd. Stenius använde denna händelse i sin roman Klockorna i Rom och skriver:

"Kyrkan ligger i den gamla stadskärnan, som har lidit svårt av bombardemangen. Vägen är lång, kölden stark och det finns inga kommunikationer. Tomas går förbi ruinerna av sin egen ungdom. Det blir en frukantsvärd vandring. Han vet inte själv hur tung den är förrän han sjunker ihop som en trasa på själva kyrktrappan.

Men kyrkan är stängd. Han rycker förtvivlat i dörren, men den rör sig inte. Han bultar och ropar och slår, men allt utan resultat. Han släpar sig runt hörnet till prästgården och ringer på dörren, men ingen öppnar. Sedan upptäcker han att snön ligger fotsdjup och orörd på trappan... Angesten griper på nytt om hans hjärta och han börjar med hög röst ropa på kyrkoherden. Till sist kommer en befolkningsskyddsman ut ur granngården och säger:

"Det där lönar sig inte. Där finns ingen längre."
"Ni missar er", insisterar Tomas. "Det här är kyrkoherdens bostad."
"Menar ni den där utländska patern?" frågar mannen hänfyllt. "Han reste sin väg i god tid."
Men när han ser Tomas förfäran försetter han i en smutt deltagande ton: "Jag är ledsen, kamrat, men den här kyrkan har nog inte varit öppen sedan kriget bröt ut..."

Birgitta Stenius-Mladenov

Den katolska kyrkan och f.d. konstskolan vid Vattenportsgatan i dag. Järnstaketet i jugendstil har ursprungligen omgett f.d. domkyrkans torn.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Wiborgs Läns Segelförening forts.

Varje student, doktor och herreman går i en hatt från Wahlman

grundad i Wiborg 1901

Museoala Sofiagatan 5

Björnen har flyttat

Två flickor och fyra björnar prydde stationsbyggnadens fasad i Viborg ritad av Herman Gesellius och Eliel Saarinen. Statyerna var skulpterade av Eva Gylden och avtäcktes i samband med byggnadens invigning år 1913. Stationsbyggnaden sprängdes till grunden i början av fortsättningskriget och man trodde att också skulpturerna därmed förstörts. Men så var det inte. Två av björnarna hade som genom ett under klarat förstörelsen och dök upp i staden, den ena framför Petri-Pauli kyrkan och den andra, litet värre medfaren, i skymundan nära ingången till festplatsen på Havis vallar.

Havisbjörnen har nu fått återvända till sin ursprungliga miljö nära järnvägsrälsen. Nosen och tassarna har restaurerats och björnen har flyttats till en trekantig park fram-

för det s.k. Pietinenska palatset mitt emot den nuvarande stationsbyggnaden. Där står den i all sin prakt på en låg sockel och berättar för förbipasserande om gångna tider i staden. Gå och klappa den seglivade björnen på ryggen nästa gång ni besöker Viborg!

Emer Silius

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura VSKS 170 år

Viborgs finska litteratursällskap - näst efter Finska Litteratursällskapet (SKS) i Helsingfors det äldsta i sitt slag i Finland - har 2015 firat sitt 170-årsjubileum. Sällskapet grundades i tecknen av 1840-talets finsk nationella väckelse, med ett folkligare upplysningsprogram än till exempel det mera akademiska SKS i huvudstaden.

VSKS årliga forskningsdag 5.9.2015 behandlade denna gång just det egna sällskapets grundläggande årtionden, de viborgska fennomanerna och deras planer. Sällskapets nyckelpersoner var bland annat med om att grunda stadens första museisamlingar, Adam Wilkes på sin tid kända skola, sockenbibliotek på landsbygden och tidningen *Otava*. Alla föredragen finns i sin helhet utlagda också på nätet och kan uppsökas via Google (You Tube).

VSKS fortsätter också arbetet med en kommande "Viborgs kulturhistoria", till att börja med som en rad elek-

troniska publikationer i sin serie *Toimitteita*. Del 18 är på kommande, den redigeras av docent Anu Koskivirta och återgår på en föreläsningsserie som VSKS ordnade i samarbete med Helsingfors universitet vårterminen 2015.

Själva jubileet firades med en festmiddag den 21 november, under ordföranden docent Pentti Paavolainens värdskap och med författaren Anna Kortelainen som festtalare. Uppgifter om det livaktiga sällskapets verksamhet kan inhämtas på hemsidan www.vks.net.

Rainer Knapas

Wiborgs Nyheter besökte Viborg

Den traditionella presentationen av WN:s senaste nummer ägde rum på Viborgs stadsbibliotek den 23 april 2015 och hade igen samlat ett fyrtiotal intresserade lyssnare. På bilden sitter från vänster trogna och entusiastiska WN-läsaren Helga Abakshina som översätter innehållet för den ryska publiken, konstkritikern Anastasia Martynova som bidragit med artiklar i WN samt Viborgskännaren, stjärn- och lokalreportern Emer Silius. Stående från vänster evenemangets energiska arrangör Alla Matvienko, huvudredaktören Lars-Einar Floman samt historikern Alexej Melnov och översättaren Natalia Asejeva vilka även medverkade i WN 2015.

Ett väggur med viborgsk historia

Stafettloppet "Viborg runt" var på 1920-talet uppdelat i A- och B-serier, den första för stadsklubbar och den senare för landsortsklubbar. Segern i B-serien år 1923 gick till en nyligen grundad AIF-idrottsförening Vahvialan Kilpaveikot. Laget fick ett pris som inte gömdes i vitrinen bland andra pokaler utan med stolthet hängdes upp på klubblokalens vägg. Det var ett pendelur av tyskt ursprung som den kända viborgska café- och konditoriägaren Alfred Pursiainen samma år hade donerat som vandringspris till loppets B-serie.

Vad som sedan hände med uret vet man inte med säkerhet. Det ser ut att det inte vandrade vidare som tävlingspris. Kanske B-serien inte längre löptes skilt eller kanske Vahvialaborna ville behålla sitt stiliga ur och gav i stället något nytt vandringspris till tävlingen.

Största delen av Vahviala kommun förblev bakom den nya östgränsen. Uret evakuerades dock och hamnade på Arbetarnas Idrottsförbunds i Finland (AIF) vägg vid Långbrokajen i Helsingfors. Uret tickade i åtskilliga år på AIF:s vägg och visade tiden. Då kansliet sedan skulle flyttas, fann det redan gamla uret inte längre plats i flyttlasset. En modellsnickare med viborgsk bakgrund räddade dock uret från sophögen, reparerade dess trädelar och hängde upp det på sin egen vägg. Han ville emellertid att uret skulle förbli i viborgska händer, och då han inte hade egna arvingar överlät han uret till Pertti Joenpolvi, tidigare ordförande för Viborgscentret och aktiv i många andra Viborgssamfund. Joenpolvi har dessutom en son

Det stolta stafettlaget med sitt vandringspris

och även barnbarn och urets framtid är sålunda tryggad. Nu hänger uret på Joenpolvis vägg, visar den exakta tiden och slår varje hel- och halvtimme.

Uret bär märket "GB" som förtäljer att det är tillverkat i Freiburg, Schlesien, av en av 1800-talets mest kända urfabriker som grundades år 1847 av urmakaren Gustav Becker. Bolaget fick otaliga pris för sina högklassiga

produkter. Tillverkningen av ur ökade från år till år men inte på bekostnad av kvaliteten. Beckers söner förenade sig år 1899 med andra urtillverkare på orten till *Vereinigte Freiburger Uhrenfabriken AG vorm. Gustav Becker*. Bolagets produktion översteg 1,5 miljoner väggur per år. Sedan år 1926 har fabriken varit en del av Junghans-koncernen.

Det här är ett exempel på hur den viborgska och karelska traditionen lever bland oss, inte bara i minnen utan även i enskilda föremål. Det är dock viktigt att historierna berättas vidare, i annat fall kan det hända att värdefulla minnen städas bort av oförstående avkomlingar.

Emer Silius

Säkkijärvi-lehti firade 70 år

WN:s kollega, tidningen Säkkijärvi som utges av Säkkijärvi-säätiö firade stort sitt 70-årsjubileum i Lovisa den 14 mars 2015. Även om tidningen i dag utges i Villmanstrand började utgivningen för 70 år sedan i Lovisa där den dåvarande redaktören var bosatt. Säkkijärvi-tidningen är den äldsta av de evakuerade karelarnas tidningar. I dag har Säkkijärvi 1 300 prenumeranter och utkommer med 12 nummer årligen av vilka en del är dubbelnummer. Huvudredaktör är Paula Penttilä.

Jubileumsfirandet omfattade en utställning på Lovisa huvudbibliotek och en fest på Kino Marilyn. Även WN uppvaktade jubilarerna. Själva festprogrammet inleddes stilenligt med Säkkijärven polkka på dragspel. Efter hälsningsord av Säkkijärvistiftelsens ordförande Pekka Tommiska följde recitation samt festtalet där redaktör Eeva Palojärvi talade varmt om tidningens betydelse för hembygdskänslan. Tidningen fick mota en mängd hyllningar och ett pris utdelades till tidningen yngsta prenumerant. Musikinslagen och talen under festen bidrog till den karelskt varma, glada och skönt känsloladdade stämningen. Avslutningsvis sjöngs Karjalaisten laulu unisont.

Lars-Einar Floman

Bränna vingarna

– Erik Cainberg och hans värld

Henrik Knifs bok följer den Nedervetil-födde bildhuggaren Erik Cainberg (1771–1816) på hans färd via Tobias Sergels ateljé i Stockholm till en lång men improduktiv tid i Rom, och tillbaka till Åbo där hans kändaste verk finns i universitetets akademisal. Cainbergs splittrade liv placeras i kontexten av den oroliga tiden – en tid då nationalitets- och identitetsperspektiv ännu inte dominerade vår gestaltning av världen.

Valdemar Nyman – "Allt liv är Ett"

Katarina Gäddnäs biografi beskriver prästen och författaren Valdemar Nyman (1904–1998) som kom till Finström på Åland på 1930-talet, och som långt in på 1990-talet bjöd upp församlingsborna till en svindlande dans i tanke, teologi, liv och litteratur. Han skapade korsdrag i trånga kulturkorridorer och instängda kyrkor, men fick också utstå hård kritik både från församling, kolleger och stiftsledning. Idag har dock många tagit honom till sitt hjärta.

Pris 15 euro. Alla SFV-biografier finns nu i lager. Beställ på redaktion@sfv.fi tel. 09-6844 570, eller fråga efter böckerna i bokhandeln. Mer information: www.sfv.fi/bok

Victor Westerholm	Alma Söderhjelm
Aleko Lilius	Claës Cedercrutz
Eirik Hornborg	Algoth Niska
Anna Bondestam	

Bli medlem i SFV:s understödsförening! Årsavgift endast 10 euro. SFV tar emot donationer och testamenten och ger gratis sakkunnig hjälp.

Viipurin Hautaustoimisto

Runeberginkatu 56, 00260 HELSINKI • puh. (09) 493 538
Ruusulankadun kulmassa vuodesta 1941

Hautauspalvelu Aaltonen Oy

Vieraskuja 4, 02770 ESPOO • puh. (09) 805 5211
Espoon seurakuntien palvelukeskuksen vieressä

www.viipuri-aaltonen.fi

Kotimainen täyden palvelun perheyritys

SandelinMedia

SandelinMedias styrka ligger i att kombinera olika sorters produktion för en tid fylld av media.

SandelinMedia är den enda kontakt du behöver för text, layout, bilder, video, audio eller webbsidor. En specialitet utgör bild-, ljud- och videorestaurering.

En gedigen bakgrund i journalistik och företagsinformation tillsammans med en djup kunskap om tekniktrender ger stora fördelar för kunderna: snabba, pålitliga leveranser, och förmånliga priser.

www.sandelinmedia.com